

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет урбаністики та просторового планування
Кафедра міського господарства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри
Апостолова-Сосса Л.О.

грудня 2023 р.

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО АТЕСТАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

на тему:

«Пропозиції щодо організації розміщення системи закладів освіти
при відбудові міста на прикладі м. Миколаєва»

Виконала Присташ К.С.

Спеціальність 192

«Будівництво та цивільна інженерія»

Освітньо-професійна програма

«Міське будівництво та господарство»

Групи МБГм-22-2

Керівник Айлікова Г.В.

Канд. технічних наук, доцент кафедри

Київ 2023 р.

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет: урбаністики та просторового планування

Випускова кафедра: міського господарства

Освітній ступінь: магістр за ОПП

Спеціальність: 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Спеціалізація: «Міське будівництво та господарство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету

Мамедов А.М.

«___» грудня 2023 року

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ АТЕСТАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

Присташ Катерини Сергіївни

1. Тема роботи: Пропозиції щодо організації розміщення системи закладів освіти при відбудові міста на прикладі м. Миколаєва

затверджена наказом ректора КНУБА

№ __ від «__» _____ 20__ року

2. Керівник роботи

Айлікова Ганна Вітольдівна, к.т.н, доцент

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання здобувачем роботи до захисту: 21 грудня 2023 року

4. Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р. 1. Закордонний досвід післявоєнної відбудови та розвитку навчальних закладів

Р. 2. Аналіз стану навчальних закладів в м. Миколаїв

Р. 3. Пропозиції щодо відбудови мережі навчальних закладів

Р. 4. Висновки

Р. 5. Список використаних джерел

5. Календарний план виконання роботи:

Види робіт та їх зміст	Дата
Вступ	20.09.2023
Розділ 1. Аналітична частина	14.10.2023
Розділ 2. Науково-дослідна частина	02.11.2023
Розділ 3. Практична частина	18.11.2023
Розділ 4. Висновки	7.12.2023
Розділ 5. Список літератури	11.12.2023
Остаточне оформлення роботи	12.12.2023
Направлення роботи на рецензування, перевірка на плагіат	14.12.2023
Попередній захист роботи на випусковій кафедрі	14.12.2023

6. Консультанти розділів атестаційної випускної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Дата	Підпис
Розділ 1.	Айлікова Г.В, доцент	14.10.2023	
Розділ 2.	Айлікова Г.В, доцент	02.11.2023	
Розділ 3.	Айлікова Г.В, доцент	18.11.2023	
Розділ 4.	Айлікова Г.В, доцент	7.12.2023	
Розділ 5.	Айлікова Г.В, доцент	11.12.2023	

7. Дата видачі завдання 15 вересня 2023 р.

Зав. кафедри

Апостолова-Сосса Л.О.

Керівник

Айлікова Г.В.

Здобувач

Присташ К.С.

ЗМІСТ

1. ВСТУП	5
2. РОЗДІЛ I. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	7
2.1. Страсбурзький університет у Франції.....	7
2.2. Досвід освітньої реформи та відбудови Великої Британії.....	10
2.3. Приклад переміщення навчального закладу в Німеччині.....	15
2.4. Швидкі темпи післявоєнної відбудови в СРСР.....	19
2.5. Приклади післявоєнної відбудови в новітній історії.....	25
3. РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В М. МИКОЛАЇВ.....	32
3.1. Коротка історична довідка та характеристика сучасного стану міста.....	32
3.2. Опис процесів з реорганізації мережі загальної середньої освіти.....	40
3.3. Аналіз нормативних вимог щодо облаштування укриття та проведених відповідних ремонтних робіт в навчальних закладах Миколаєва	48
4. РОЗДІЛ III. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДБУДОВИ МЕРЕЖІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	57
4.1. Характеристика пошкоджених закладів освіти в Миколаєвію.....	57
4.2. Короткий опис пропозицій до Генерального плану Миколаєва від міжнародної команди проєкту #UN4Mykolaiv.....	60
4.3. Детальний аналіз пошкоджених навчальних закладів в межах зон «Інноваційного проєкту» та пропозицій щодо їх відбудови.....	63
5. ВИСНОВКИ.....	89
6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
7. ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Тема. Пропозиції щодо організації розміщення системи закладів освіти при відбудові міста на прикладі м. Миколаєва

Актуальність. На сучасному етапі розвитку Миколаїв є повоєнним містом, яке пережило різні етапи історичних та економічних трансформацій. Через важливе стратегічне розташування, дослідження Миколаєва завжди буде актуальними, особливо для міських планувальників. В 2022 році в результаті повномасштабного нападу Росії місто зазнало великих руйнувань, військовими цілями стало безліч громадських цивільних закладів. Різного ступеню пошкоджень зазнали будівлі миколаївських навчальних закладів.

Важливість освіти в питанні становлення нації важко переоцінити: освіта сприяє інтелектуальному, культурному та соціальному розвитку, несе ідеологічну функцію, навчально-дослідні осередки становлять важливу складову економічного прогресу країни. Саме тому вибір теми пов'язаний з освітніми процесами в повоєнному місті. Миколаїв нині немає затвердженого генерального плану, тому для міської влади, архітекторів та урбаністів актуальним буде проаналізувати пошкоджені навчальні заклади та відновити їх з урахуванням контексту всього міського середовища.

Мета. Покращення системи обслуговування мешканців Миколаєва навчальними закладами.

Об'єкт. Мережа пошкоджених внаслідок бойових дій навчальних закладів Миколаєва.

Завдання атестаційної роботи.

1. Проаналізувати зарубіжний досвід післявоєнної відбудови навчальних закладів.
2. Охарактеризувати нинішні стан Миколаєва, зокрема його мережі закладів освіти.

3. Провести аналіз актуальних будівельних нормативних вимог, що мають забезпечуватись в навчальних закладах.
4. Дослідити мережу пошкоджених навчальних закладів в Миколаєві.
5. Описати проєкти, що планується втілити при відбудові міста.
6. Встановити співвідношення між цими проєктами та мережею розміщення зруйнованих закладів освіти.
7. Надати пропозиції щодо відбудови навчальних закладів з урахуванням наявних міських проєктів.

Дослідження спирається на

- закордонний досвід повоєнної відбудови;
- публічні заяви представників міської влади та військової адміністрації Миколаєва;
- Лист ДСНС «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти» від 2022 року;
- дані системи публічних закупівель ProZorro;
- пропозиції до Генерального плану Миколаєва від міжнародної команди проєкту #UN4Mykolaiv;

РОЗДІЛ I. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.

Страсбурзький університет у Франції

Під час післявоєнного періоду відбудови розміщення навчальних закладів для більшості країн світу було вирішальним аспектом відбудови суспільства. Система розміщення передбачала прийняття рішень щодо розміщення шкіл, університетів та інших навчальних закладів з урахуванням таких факторів, як розподіл населення, наявність інфраструктури та потреби громади. Такий складний процес залучає різні зацікавлені сторони, зокрема уряди, місцеві громади, освітян, містобудівників та міжнародних партнерів. Це вимагає ретельного розгляду унікального контексту та цілей кожної країни, аби організувати систему освіти, яка підтримує як індивідуальний розвиток, так і суспільний прогрес.

Після Другої світової війни багато країн зазнали масштабної реконструкції, включно з відновленням навчальних закладів. Наприклад, в Польщі при розміщенні шкіл та університетів враховувалися такі фактори, як доступність, нове міське планування та необхідність рівномірного розподілу освіти по країні. Так, містобудівельниками було вирішено, що Варшавський університет, один із найбільших і найстаріших університетів Польщі, після війни варто відбудувати на своєму початковому місці. Розташування університету в столиці було стратегічним, оскільки дозволяло дістатися до нього студентам з різних куточків країни.

А такі країни як Естонія, Латвія та Литва зіткнулися з проблемою відновлення не лише навчальних закладів, але і в цілому системи освіти після десятиліть окупації. Принципи розміщення шкіл та університетів в цих країнах відіграло важливу роль у просуванні національної культури та ідентичності. Наприклад, Тартуський університет в Естонії, заснований у 1632 році, був реконструйований і знову підтверджений як символ національної ідентичності після завершення радянського періоду історії країни. Його розміщення в історичному місті Тарту підкреслило важливість освіти та культури в процесі національної відбудови.

Прикладом того як пов'язані війна, освітня політика та відбудова є Страсбурзький університет у Франції. Заснований у 1621 році, університет має багату історію, яка включає періоди руйнувань, будівництва та реконструкцій. Він відбудовувався на одній і тій же території та завжди був одним з найважливіших елементів регіону. Його суспільним значенням було об'єднувати французів, збирати та зберігати національну пам'ять. Розміщення в Страсбурзі, місті з багатою історією та культурним значенням, посилило роль університету як центру розвитку науки та освіти.

Після франко-прусської війни 1870-71 рр. німцями було анексовано Ельзас та Лотарингію, в тому числі місто Страсбург. Університет було дуже зруйновано під час війни, але він продовжував функціонувати, перейшовши у німецьку систему освіти. Французьки освітяни були сильно обурені анексією одного з найважливіших університетів країни.

Однак німці теж розуміли його значення, тому було вирішено побудувати найбільший університет Німецької імперії, який мав би прискорити германізацію Ельзасу-Лотарингії. Аналогічні зміни відбувалися і в школах. Німці швидко інвестували у відбудову, реконструювали старі будівлі та активно побудували нові. Це відбувалося в рамках відбудови всього міста, яке німці планували зробити «вітриною» нової Німецької імперії.

Результатом став новозбудований район Страсбургу – Нойштадт (нім. «нове місто»), який є унікальним за своїм плануванням та архітектурою. Поки старі будівлі були на реконструкції, Страсбурзький університет розбудовував архітектор Отто Варта, його роботами були Університетський палац (тоді новий центральний корпус), Інститут фармації та Інститут зоології (нині Зоологічний музей), а також Університетський лікарняний центр. Також у студмістечку було збудовано ще 6 навчальних корпусів та ботанічний сад, а в цілому у місті – вокзал, обсерваторію та бібліотеку [46].

Університетський палац (зліва) та колишній Інститут зоології (справа)

Після Першої світової війни Страсбург було повернуто під французький контроль в рамках Версальського договору в 1919 році. Університет було включено до французької системи освіти, шляхом впровадження виключно французької мови для навчання, виключення теологічних наук та популяризацію історичних [47]. Новозбудовані німцями корпуси були залучені в освітній процес, але деякі все ж таки перепрофільовані для задоволення потреб французької академічної системи.

Університет відіграв ключову роль у французькому інтелектуальному та культурному відродженні після війни. Однак, архітектурний погляд німців був схвально сприйнятий французами, тому продовжував розвиватися. Будівельні норми були збережені, а правила забудови Німецької імперії від 1910 року, які запроваджували принципи зонування, виділення землі, висоти та щільності забудови, були включені практично слово в слово в новий закон Французької республіки від 1923 року [44].

У 1940 році німці знову окупували Францію, а Страсбург, як прикордонне місто, було захоплене одним з найперших. Всі факультети університету встигли переїхати у місто центральної Франції Клермон-Ферран, що ніколи не мало належної інфраструктури, аби стати університетським. Незабаром і це місто опинилося під впливом німців, у виші розпочалися рухи опору, а з ними репресії та чистки.

У 1944 році обидва міста було звільнено та університет відновив свою роботу у Страсбурзі. Звісно, не одразу, бо місто сильно постраждало від бомбардувань, включаючи університет. Після війни було докладено великих зусиль для

реконструкції студмістечка та міста в цілому. Наприклад, основний корпус, Університетський палац, архітектори намагалися відновити у первісному стані, зберігши історико-архітектурне значення будівлі.

Важливим аспектом чергової повоєнної відбудови стала модернізація та розширення вишу. Нові корпуси були побудовані для розміщення зростаючого населення студентів і розвитку освітніх потреб. Так у 1956 році кількість студентів налічувала 5440, а у 1966 році їх цифра зросла до 16221 [44]. Під час реконструкції розширювали вже існуюче студмістечко, з урахуванням вимог нового академічного курсу. З'явилась будівлі юридичного факультету, хімічного інституту та фізичного дослідницького інституту. У 1960-х років кампус почав обростати новими школами, гімназіями та підготовчими інститутами як для школярів-французів, так і для іноземних абітурієнтів [44].

У післявоєнний період увага освітян була направлена на інтеграцію актуальних технологій в діяльність університету. Це включало впровадження нових дослідницьких засобів та методів навчання. В цілому, історія Страсбурзького університету відображає стійкість як установи, так і міста. Його вигідне розміщення відіграло вирішальну роль у післявоєнному культурному та інтелектуальному омолодженні регіону. Він і досі продовжує служити центром освіти, досліджень та культурного обміну.

Досвід освітньої реформи та відбудови Великої Британії

Процес відбудови у Великій Британії розпочався ще до завершення бойових дій. Враховуючі масштаби руйнувань, відбудову там сприймали не просто як реконструкцію, а як можливість перепланувати міста, зробити урбаністичний дизайн сучасним та зручним. Дискусії велись як на загальнонаціональному рівні, так і місцевому. Наприклад, Ентоні Мейсоном було представлено план реконструкції міста Ковентрі, а Гордоном Черрі – дослідження національного містобудівного законодавства. Британські урбаністи вважали, що 1940-ті роки були ідеальним часом для розвитку до державного, складного міського планування.

У 1944 році Парламент створив Міністерство міського та сільського планування з метою оновлення старих, погано спроектованих міста, що було зруйновано внаслідок бомбардувань. А у 1947 році було прийнято Закон про планування (Town and Country Planning Act), що надавав право перепланувати зруйновані райони, а також вцілілі, які не мали належного планування до війни. Це затвердило верховенство Генеральних планів міст та означало заборону нового будівництва на вже погоджених земельних ділянках без дозволу місцевих органів з планування [25].

Так Патрік Аберкромбі підготував план Лондонського графства у 1943 році та план Великого Лондона у 1944 році. В обох проєктах він окреслив міські зони, вулично-дорожню мережу, озеленення. У 1947 році Вільям Голфорд та Чарльз Голден підготували план центральної частини столиці, лондонського Сіті. Цей план регулював співіснування історичної забудови (наприклад, реконструйований собор Святого Павла) та сучасної (торгові- та бізнес-центри).

Пріоритетною задачею відбудови було також забезпечити населення житлом та первинною інфраструктурою: після війни Лондон особливо сильно зіштовхнувся з проблемою зростаючої густоти населення та нестачею житла. Для вирішення пропонувалося розбудувувати передмістя та міста-супутники столиці.

В інших же регіонах Великої Британії спостерігався відтік населення, тому на загальнодержавному рівні важливою задачею проєктувальників було створити центри тяжіння для населення не тільки в Лондоні, щоб люди селилися більш рівномірно по країні. Для цього створювалися нові робочі місця на підприємствах, будувалося нове житло та громадські центри. Розміщення навчальних закладів також мало на меті задовольнити демографічні зміни та сприяти розвитку міст [25].

Прикладом такого центру тяжіння є Університет Сассекса, розташований за межами міста Брайтон на півдні Великобританії. Заснований у 1961 році, він був стратегічним навчальним закладом, щоб забезпечити вищу освіту в постраждалому від війни регіоні та сприяти розвитку містечка Фалмер. Нині це один з найпрогресивніший британських вишів, випускником якого є українець Максим

Буткевич – правозахисник, журналіст, військовослужбовець (нині незаконно ув'язнений режимом так званої ЛНР).

Взагалі у 1960-х у Великій Британії відбувалась хвиля розвитку та розширення вищих навчальних закладів: активно будувалися нові та підвищувалась акредитація вже існуючих. Неофіційно їх називали університетами пластинчастого скла, через використання скляних вікон в архітектурі, також заклади відрізнялися своїми великими міськими кампусами, науковою та технологічною спрямованістю. Вони зіграли ключову роль у розширенні доступу до вищої освіти у Великобританії.

Причинами освітньої революції були:

- потреба в нових спеціалістах, науковцях, інженерах через нарощення темпів економіки до довоєнних та подальшого збільшення;
- попит на освіту: по мірі зростання промислової економіки зростав і попит на вищу освіту;
- зацікавленість місцевих громад, які визнали важливість вищої освіти та проявляли активну залученість у створенні або розширенні університетів у своїх містах;
- британський уряд, який підтримував освіту, шляхом надання фінансування та статутів [52].

Вищі 1960-х були створені для забезпечення більш доступної та практичної освіти, зосереджуючи увагу на техніці та науці, на відміну від класичної та релігійної освіти, яку пропонували стародавні університети. Вони значно сприяли підвищенню якості вищої освіти у Великій Британії та допомогли подолати розрив між різними сферами науки.

Старі всесвітньо відомі британські університети називалися зазвичай в честь міста, в якому вони були розташовані, наприклад, Кембриджський університет у Кембриджі. Нові ж університети брали назву графств чи округів, бо вони були покликані обслуговувати більші території та популяризувати їх. Це такі регіони як Ессекс, Ворикшир, Норфолк, Ланкашир, Йоркшир. Нова хвиля підвищення

акредитації навчальних закладів у Великій Британії з коледжів до ВНЗ відбулася у 1992 році. Їх теж іменували назвою міста чи графства, в якому вони знаходилися [52].

В британській шкільній освіті після Другої світової війни також відбувалися зміни. Оскільки населення мігрувало і його кількість зростала в окремих регіонах, школи розширювалися і переміщалися для задоволення нових демографічних потреб. Так деякі школи були перенесені з історичних будівель в центрах міст в нові локації передмістя або села, де було більше простору для комплексного розвитку навчального закладу.

Навколо відбудови у Великій Британії в 1942-45 роках велися активні дискусії, адже першочерговими були витрати на житловий фонд (60%), а потім все інше. І на залишкові 40% виділених коштів претендували проєктувальники дитячих садочків, шкіл, лікарень та центрів торгівлі, що мали б обслуговувати все це нове житло [25, с.183]. Також слід зазначити, що паралельно з фізичною відбудовою проводилась законодавча перебудова системи освіти в цілому. Результатом повоєнної дискусії став Закон про освіту 1944 року (Education Act).

Реформа передбачала:

- розділення шкільної освіти на початкову та середню;
- безкоштовне навчання у державних школах та грантову систему в гімназіях;
- підвищення доступності освіти для дівчат та робітничого класу;
- фінансування громадських та церковних шкіл, де освіту могли здобувати і дорослі;
- програму побудови нових шкіл, що забезпечили б зростаючий попит населення.

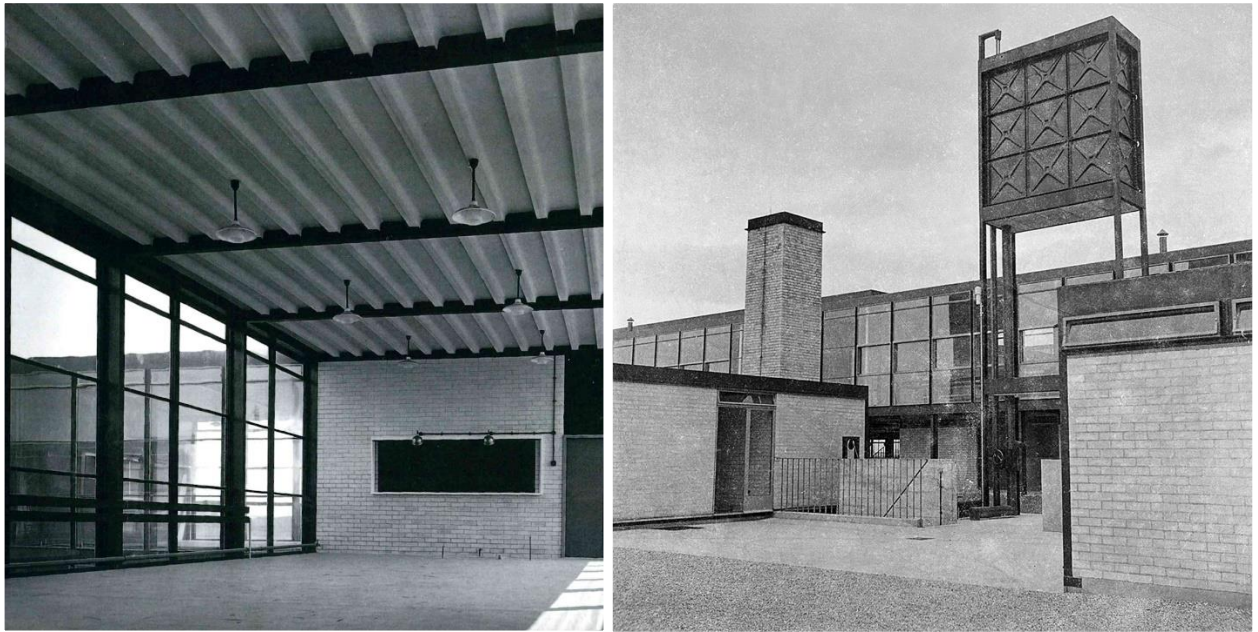
Роберт Вуд, заступник секретаря Ради освіти (майбутнє Міністерство освіти), працюючи зі своїм комітетом та місцевими освітянами, у 1942 році підготував доповідь про стандарти будівництва шкіл («Standard Construction for Schools»), що пропонувала основу для виготовлення та стандартизації класних приміщень. Тоді

було запропоноване будівництво на основі полегшеної сталеві рами з холонокатаних секцій, що дозволило би будувати швидше у більших кількостях [25, с.184]. Однак жорстких норм чи обмежень щодо будівництва шкіл не було, на відміну від стандартизації житлової забудови, тому архітектори мали простір для експериментів.

Проектувальники зосереджували увагу на тогочасних архітектурних тенденціях та новому міському планування. Необхідність ефективного, функціонального та недорогого дизайну вплинула на архітектуру шкіл повоєнного часу. Навчальні заклади у своєму дизайні мали відображати нові підходи в системі освіти, наприклад, інклюзивність, толерантність, відкритість, професійна спрямованість школи, тощо. Новим поглядом на проектування шкіл стало відокремлення просторів дітей від підлітків: для початкової та середньої школи, які ділять одну будівлю, пропонувалися різні входи, власні простори відпочинку та дозвілля, різне забезпечення озелененими територіями [25, с.188].

Багато існуючих шкіл у Великобританії пройшли реконструкцію та модернізацію, щоб відповідати тогочасним освітнім стандартам та технологічним досягненням. Популярності набуває сталий, екологічно чистий та енергоефективний дизайн. Також середина ХХ століття у Великій Британії була епохою модерністської архітектури, що підкреслювала функціональність, мінімалізм, використання нових матеріалів. Бруталізм, напрямок модернізму, характеризувався використанням оголеного бетону і акцентом на структурну чесність. Прикладом такої архітектури навчального закладу є школа у місті Ханстонтон, графства Норфолк, що на сході Англії (Hunstanton School).

Школа, що була спроектована відомими британськими архітекторами Елісоном та Пітером Смітсонами на початку 1950-х років, була ключовим проектом у розвитку архітектурного руху «Новий бруталізм» у Британії. План будівлі був симетричний: його центральний зал розміщений між двома дворами, навколо яких на верхніх поверхах встановлені класні кімнати та лабораторії [51].

Історичні фото Ганстентонської школи

Революційний проєкт полягав у відкритості, підкреслював використання необроблених, не прикрашених матеріалів і зосередження на функціоналізмі. Такими елементами були, наприклад, нефарбовані сталеві стелі і відкрита сантехніка. На дизайн школи вплинула ідея функціональності та організації простору для задоволення потреб учнів і персоналу та для забезпечення ефективного освітнього середовища [51]. Хоча нині такий дизайн є суперечливим, історично місце бруталізму у післявоєнній відбудові Європи є дуже важливим.

Приклад переміщення навчального закладу в Німеччині

У XIX столітті центром прогресивної науки була Німеччина, з такими її відомими представниками як Кант, Гегель, Шопенгауер, Ніцше (філософія), Гаусс, Веєрштрасс, Гільберт (математика), Генріх Герц, Вільгельм Він, Карл Браун (фізика), Отто Ган (хімія), брати Грімм (філологія), Макс Вебер (соціологія). Пристанком для багатьох з них та альма-матер для майбутніх науковців став створений у 1810 році Берлінський університет імені Фрідріха Вільгельма III. Зараз цей заклад освіти носить ім'я братів Гумбольдтів і може бути яскравим прикладом у до теми дослідження.

Головний корпус університету було відкрито у Палаці принца Генріха. Після бомбардувань союзниками розпочалась реконструкція корпусу, яка тривала більше

10 років (1949-1962 рр.) Та головною відмінністю Берлінського університету від багатьох інших була його дослідницька спрямованість, що означало тісне поєднання теоретичних лекцій та постійної наукової практики. Так в університеті одразу було відкрито природничий музей, де свої наукові пошуки та досліди могли робити студенти біологи, археологи, географи, тощо. А для майбутніх медиків було приєднано невелику стару лікарню для хворих на чуму, яку було реконструйовано до цілого медичного студентського містечка [50].

У другій половині XIX століття університет продовжив активно розширюватись за рахунок поглинання різнонаправлених коледжів, академій. Наприклад, Гірнична академія Берліна була орієнтована на промислову зону міста та розміщувалась поряд з основними металообробними та машинобудівними заводами. Коли вони переїхали в результаті розширення на перепроєктування міста, академія також була перенесена, а згодом включена до складу Берлінського університету [49]. В місті з'являлися нові будівлі для навчання та практики майбутніх науковців. Основна спеціалізація, природнича, так розвинулась, що природно-історичні колекції університету було перенесено в окрему будівлю, нині Музей Природознавства (Museum für Naturkunde).

Як найбільший університет Берліну, він і найбільше постраждав від кадрових чисток нацистів у 1930-х роках та від бомбардувань союзниками у 1945 році. Студмістечко та корпуси знаходились у східній частині Берліну, тому післявоєнною відбудовою там займався Радянський Союз. У наступні роки чистки серед працівників та студентів проводили вже комуністи, а корпуси довгий час стояли зруйнованими. За ініціативою науковців та з допомогою США, у західній частині Берліну було відкрито Вільний університет (Freie Universität Berlin), який спирався на західні цінності, демократичність та відкритість.

Зараз Вільний та Берлінський університети є різними навчальними закладами, перший більше гуманітарного напрямлення, другий – природничого. Але на початку холодної війни швидше сприймалося, що Берлінський університет Гумбольдта переїхав, бо основу нового Вільного університету складали біженці (науковці та

студенти) зі старого вишу. Відмінність університетів стала помітна з часом, що тривала радянська окупація. Після об'єднання Берліну у 1990 році старий університет був позбавлений права викладати гуманітарні науки (по ідеологічним причинам), тому новий Вільний університет став лідируючим для політологів, дипломатів, філософів, тощо. Але освітянами також були спрямовані всі зусилля на відновлення колишньої слави Берлінського університету як природничого науково-дослідного вишу.

Цей приклад показує, що університети можуть переміщатись, якщо їх будівлі залишились в окупації, але більша частина працівників та студентів змогли виїхати. Вони можуть відкрити новий навчальний заклад, або влитись у вже існуючі. В Україні такими вишами є, наприклад, Маріупольський державний університет, який переїхав у будівлю одного з корпусів Київського національного університету будівництва та архітектури, або, наприклад, Донецький національний медичний університет, який декілька років переміщав своє обладнання, літературу, тощо у різні міста, та зрештою заново відкрився у Кропивницькому. До речі, декілька викладачів Донецького меду переїхали у Миколаїв, де були запрошені розвивати медичний інститут у Чорноморському національному університеті ім. Петра Могили.

Приклад Берлінського університету Гумбольдта також ілюструє, що для демократизації та модернізації навчального закладу має бути проведена ґрунтовна ідеологічна робота, можливо реструктуризація або зміна рівня акредитації. Повернення навчального закладу в загальнонаціональну систему освіти є дуже важливою задачею політики країни під час відбудови. В Німеччині в рамках денацифікації було реформовано багато університетів по всій країні, особливо успішними вважають кампанію британського «перевиховання».

Поки в зруйнованих будівлях велась реконструкція, найбільш фізично вцілілі університети вже в 1945 році запрацювали для втілення британської моделі навчання з практикою активного залучення іноземних викладачів та студентів. Однак, іншим є приклад університету в місті Кельн, де не було потреби залучати іноземців для пропаганди вільних цінностей. Саме місто було сильно зруйновано під час війни (66%

непридатних для діяльності будівель), але студмістечко більш-менш вціліло, і цей контраст та шок німецьких студентів від наслідків війни змусив їх швидше включитися в політику денацифікації, мобілізувати ресурси для відбудови та швидше повернутися до навчання [55].

Взагалі забудова Німеччини сильно постраждала від бомбардувань союзниками. Так, у науковому місті Дармштадт було зруйновано 65% громадсько-освітніх будівель, крім того, союзні війська конфіскували на власне використання багато громадських будівель, які залишилися в хорошому стані [22].

У Гамбурзі на початку 1945 року з 341-ї придатної шкільної будівлі використовувалися не для освітніх цілей: 217 – нацистською владою і 64 – англійськими військами. І залишилось лише 60 шкіл для навчання, в той час, коли перепис на основі ідентифікаційних та пайкових карток показав, що в місті проживало близько 100 000 дітей шкільного віку [22]. При цьому після війни навчання потребували не тільки діти, а й вчителі, які мали б транслювати нову освітню політику.

Розділення Німеччини на зони впливу інших країн-союзниць вплинуло на те, що система освіти та підходи до відбудови навчальних закладів відрізнялися: на сході сформувався попит на політехнічні школи без розділення на початкову та середню, функціонально у стилі радянського модернізму; на заході все було настільки різноманітно, що з 1949 року урядам земель було надано освітню автономію [22]. Реконструкція виходила з, по-перше, ідеологічних запитів країни-переможниці, по-друге, з обсягів руйнувань і кількості населення, а по-третє, все ж таки з історичних контекстів, бо задачею було денацифікувати країну, але не позбавити її ідентичності. Для повоєнної архітектури німці шукати натхнення у спадщині Баухаузу – мистецького руху 1920-х років.

Швидкі темпи післявоєнної відбудови в СРСР

Під час післявоєнного періоду відбудови в Радянському Союзі розміщення навчальних закладів відіграло значну роль у зміні освітнього ландшафту відповідно до цілей радянського уряду та ідеологічної програми. Радянський Союз зосереджувався на розширенні доступу до освіти, особливо вищої освіти, і просуванні певного набору цінностей і навичок, які узгоджувалися з його баченням соціалістичного суспільства. Освіта була спрямована на виховання «радянської людини», на пропагування ідеології комуністичної партії.

Для влади важливим було залучити всіх дітей до навчання, надати базову освіту з навичками читання та письма; привити бажання багато працювати на благо суспільству, навіть з мізерною особистою вигодою. Під час Другої світової війни патріотичне виховання було ще більше посилено: збільшено кількість годин на вивчення історії; акцент на фізичній, військовій та загальнотрудовій підготовці.

Після війни у сфері освіти необхідно було розв'язати низку важливих завдань. По-перше, відбудувати школи в містах і районах, які постраждали від окупації; відновити базове навчання дітей по всій країні. По-друге, завершити перехід від семирічної до загальної середньої освіти у великих промислових і культурних центрах країни. Іншими задачами радянської влади в системі освіти були: ліквідація безграмотності, будівництво нових навчальних закладів, повернення дітей до навчання, стандартизація навчальних програм і створення підручників, підготовка вчительських кадрів [14]. Очевидно, що такі цілі передбачають великі зусилля та значні видатки.

Під час німецької окупації на території України було зруйновано та пограбовано 32930 шкіл, технікумів, вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів, 19200 бібліотек, з яких вивезено до Німеччини 50 млн. книг [14]. Загалом в Українській РСР за період війни було повністю зруйновано понад 8,1 тис. і частково – майже 10,1 тис. шкільних будівель [18].

Навіть вцілілі школи стикалися з такими проблемами як відсутність зручних для навчання приміщення, недостатній рівень опалення, нестача матеріального обладнання (парт, підручників, чорнил, тощо). До 1952 р. у школах майже не було робочих кімнат і майстерень. Замість цього використовували вільні приміщення промислових підприємств, організовували практику в колгоспах і радгоспах [14].

В плані освітньої реформи, до 1960 року передбачалося підняти вік закінчення школи у всіх республіках до 17 років, після чого випускники могли продовжити навчання в універсальних політехнічних вишах [21]. Це означало, що діти вже не будуть залучені у виробництво чи сільське господарство змалечку, а будуть сконцентровані тільки на навчанні (робота передбачалась тільки в якості учбової практики). Також для економіки країни реформа означала великі інвестиції в нові навчальні будівлі та специфічне для політехнічних напрямків обладнання. Амбітні плани ще більше гостро висвітлювали проблему підготовку викладачів, оскільки багато з них не мали достатнього досвіду практичної роботи та актуальних знань.

Так, витрати на освіту в 1950 році, порівняно з 1940 роком, зросли втричі і склали 5, 7 млрд карбованців [14]. Відновлення зруйнованих і будівництво нових шкіл здійснювалися не лише за рахунок державних коштів, але й безоплатною працею місцевих мешканців. Чималу допомогу освітянам надавали промислові підприємства, колгоспи й радгоспи, які опікувалися навчальними закладами. П'ятирічний план 1951-55 років передбачав збільшення будівництва сільських і міських шкіл на 70% порівняно з попереднім планом. Прийом педагогічних працівників до навчальних закладів планувалося підняти на 45% [18].

Проміжними результатами освітньої політики та відбудови були:

- у 1953 році у великих містах загальну денну середню освіту здобувало вже 80% учнів;
- станом на 1953 рік тільки в Російській республіці було побудовано понад 1000 нових шкіл, тоді як метою п'ятирічки було 4000 нових середніх шкіл у цій республіці [21].

Швидких результатів вдалося досягти завдяки жорсткому контролю держави згори та стандартизованому будівництву. Було описано приклад школи у Великобританії, яка була експериментальною з архітектурно-планувальної точки зору. Так от, у Радянському Союзі, здебільшого, був протилежний принцип, тому і темпи відбудови були швидшими. Нове будівництво здійснювали за типовими проектами, розробленими Державним інститутом проектування цивільного будівництва або Академією архітектури та затвердженими Міністерством житлово-цивільного будівництва СРСР [20].

Цими проектами передбачалося, що середні школи будуть розраховані на 400 учнівських місць, та включати в себе 10 класних кімнат та 16 інших приміщень (бібліотека, їдальня, лабораторія, спортзал, кабінет директора тощо). Початкові школи теж проектувалися за строгими стандартами: розраховані на 160 учнів, мали складатися з чотирьох класів та семи інших приміщень [18].

Але у великих містах і промислових центрах практикувалось будівництво середніх шкіл на 880 учнівських місць. Такі школи містили 22 класні кімнати і 20 додаткових приміщень. Залежно від типу навчального закладу, під їх будівництво відводилось 1,5–2,5 га, щоб поряд з основною будівлею можна було розмістити місця для відпочинку, спортивне поле, фізкультурні майданчики тощо [18].

Окрім загальної шкільної освіти, увага реформи та відбудови була також зосереджена і на дошкільній освіті, а особливо – на вищій. Спочатку розглянемо особливості розміщення дошкільних закладів та навального процесу в них. У 1943 році була прийнята Постанова «Про створення спеціальних санаторних дитячих садків» для дітей з ослабленим здоров'ям з цілодобовим їх перебуванням під наглядом медичного персоналу. В таких установах проводилася систематична навчально-виховна та рекреаційна робота за чинними на той час програмами, направленіми в основному на патріотичне виховання та покращення емоційного стану дітей, що осиротіли через війну.

Одразу після закінчення бойових дій у 1945 році було прийнято Постанову «Про розширення мережі дитячих садків і покращення їх роботи», яка передбачала будівництво нових дитячих садків і регулювала їх нормативність. На початок 1945 року кількість дитячих садків на території України складала 1 862, а через рік – вже 2 608 [2]. Тобто, грубо кажучи, щодня відкривалося по 2 нових садочка. На урядовому рівні приймалися розпорядження про конкретні плани будівництва та матеріального забезпечення.

До 1959 ще існувало розділення закладів раннього виховання, ясла, та власне дитячі садочки. Їх відвідування не було обов'язковим, але принцип розміщення цих закладів спонукав батьків віддавати туди своїх дітей. Місце для розгортання будівництва нового садочку виходило з розташування існуючого місця роботи батьків, наприклад, заводу чи колгоспу, таким чином садочок був закріплений за певним виробництвом та міг обслуговувати кілька сусідніх будинків [2]. Коли працюючі мами віддавали немовлят у яслах, вони отримували додаткових відгул під час робочого дня, щоб погодувати дитину, тому розміщення ясел поруч зі робочим місцем було найважливішим аспектом.

Вища освіта в Радянському Союзі після війни набула особливого значення, тож варто розглянути особливості її формування та принципи розміщення власне навчальних закладів. Вищі освітні заклади були стратегічно розташовані для досягнення цілей держави, включаючи поширення комуністичних цінностей, наукових досягнень і технічних навичок, необхідних для індустріалізації та модернізації країни. Після війни також виникла потреба розширювати політичні та економічні зв'язки з іншими країнами, тому зростав попит на гарних спеціалістів-перекладачів.

Ключовою якісною відмінністю радянських вишів від європейський був принцип однорідності як пряме відображення успішної соціалістичної політики. Радянські університети повинні були бути однаковими з єдиними навчальними планами, структурою та ідеологією. Прагматизм технічної підготовки студентів в СРСР протистояв ідеології західного академізму, який був направлений на

самоврядування та лібералізацію знань. Вся система освіти була жорстко ієрархізована, якби натякаючи на позбавлення індивідуальності як окремих працівників, так і цілих навчальних закладів [20]. Показником якості освіти стала відповідність державним замовленням. Важливою відмінністю радянських ВНЗ від європейських був також і кількісний показник – кількість абітурієнтів, випускників, самих закладів, обладнання, тощо. Існував чіткий курс на підвищення рівня доступності вищої освіти для всіх верств населення, а також на збільшення кількості робочих місць для них.

У 1946 році майже всі вищі навчальні заклади України (крім педагогічних, медичних та художніх коледжів) були передані під прямий контроль Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти (Мінвуз) в Москві. Українське аналогічне міністерство було відновлено лише в 1955 році, але його повноваження були сильно скорочені [26]. Впродовж 1946-1950 років відбулось збільшення загальної кількості установ Академії наук. Таким чином, в столиці союзу вівся моніторинг закладів освіти; будувався економічний, а від нього і освітній план; розраховувалась кількість необхідних університетів, щоб всі радянські школярі здобули вищу освіту та стали спеціалістами на місцевих виробництвах.

Вищі навчальні заклади часто розміщувалися в регіонах, які мали стратегічне значення для розвитку економіки та промислового зростання. Технічні університети та науково-дослідні інститути були засновані поблизу промислових центрів для підготовки людей з навичками, необхідними для конкретних секторів. Також принципом розташування університетів було забезпечення рівномірного доступу до вищої освіти. Кожен обласний центр мав свій вищий багатопрофільний навчальний заклад. Розташування вузьконаправлених вишів виходило із спеціалізації певного регіону або республіки, наприклад, гірничий в Дніпрі, сільськогосподарський в Полтаві, металургійний на Уралі, військово-морський в Санкт-Петербурзі.

Прикладом відомого профільного технічного університету є Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, який був збудований у 1920 році в Миколаєві. Після Другої світової війни, у 1946 році, тоді ще інститут був

акредитований на аспірантуру з морського машинобудування та проектування парових і двигунів внутрішнього згорання. Досі це провідний ВНЗ в Україні, який здійснює підготовку фахівців для суднобудівного, кораблебудівного, машинобудівного, енергетичного комплексів за міжнародними нормами. В структурі університету є 7 галузевих лабораторій і 6 науково-технічних центрів, серед яких центри метрологічної атестації поліметричних систем та підводної техніки [45].

Територіально університет не є єдиним: основний його корпус та частина гуртожитків знаходиться на півострові у північній частині міста, сполученій Інгульським мостом, інші корпуси, дослідні центри та гуртожитки – в різних сторонах Заводського району. Така «розкиданість» університету може бути обумовлена наступними чинниками:

- історичний розвиток міста та його забудови;
- тяжіння навчальних корпусів до водоймищ (річка та порт);
- необхідність оживити місто громадськими закладами та інфраструктурою в непопулярних мікрорайонах, залучивши туди молодь;
- орієнтація роботи всього міста на потреби кораблебудування, а не тільки його окремих прибережних зон.

Вранці 15 липня 2022 року дві ракети С-300, випущенні росіянами, влучили в будівлю головного корпусу університету, ще одна — у зварювальний навчальний виробничий цех (загалом на території впало 5 ракет). Тоді ж, до речі, також було зруйновано інший миколаївський ВНЗ – Національний університет імені В. О. Сухомлинського (влучило 4 ракети). Вдруге, і ще сильніше, головний корпус НУК ім. адмірала Макарова було пошкоджено 10 жовтня 2022 року. В результаті влучання було зруйновано 80% аудиторного фонду університету, знищено велику частину документації, лабораторного та навчального матеріалу [49]. Нині завали розібрали, але руйнування залишаються значними, тому можливості продовжувати аудиторне навчання немає. Детальніше пошкодження цього університету та пропозиції щодо його відновлення будуть описані в розділі III.

Наслідки обстрілу НУК ім.Макарова 15.07.2022 (зліва) та 10.10.2022 (справа).

Приклади післявоєнної відбудови в новітній історії

На жаль, досвід великої війни та політичні реформи, які було проведено після неї, не зупинили жорстокість в світі і багато країн стикалося з війною в новітній період історії. Ірак перебував у стані війни з 2003 до 2011 рік, в результаті чого відбулось повалення режиму Саддама Хусейна. Особливістю відбудови в Іраку є те, що програми почали розроблятися та втілюватися під час самої війни, а не після її закінчення. Першу конференцію з питань відбудови Іраку було проведено в жовтні 2003 року за представництва урядів 38-ми країн і багатосторонніх донорів — МВФ, Світового банку та Європейської комісії. Хоча виділені кошти пріоритетно направлялися на інфраструктуру та безпеку, все одно освіта теж займала важливе місце у витратах на відбудову Іраку.

Міжнародні організації та уряди, зокрема Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), підтримали проекти реконструкції шкіл по всій країні. Ці зусилля були спрямовані на покращення доступу до освіти та створення безпечного навчального середовища. Відновлення та будівництво шкіл часто передбачало модернізацію базової інфраструктури для відповідності стандартам безпеки та охорони здоров'я, що включало створення безпечних та інклюзивних просторів для навчання.

Нині дослідники теми післявоєнної відбудови виділяють декілька помилок, які були допущення союзниками та міжнародними організаціями в Іраку. З основних це:

- по-перше, концентрація більшої частини видатків на нафтовидобутку, в результаті чого економіка країни так і не змогла розвинути та знайти інші джерела наповнення бюджету;
- по-друге, неправильним було одноосібне управління західних союзників та повне усунення іракських державних інститутів від питань відбудови, бо в результаті дії спрацювали на короткостроковій перспективі, але на довгостроковій – місцеві жителі так і не відчували змін в секторах економіки, освіти, бізнесу, державного управління [28].

Можна зробити висновок, що для відбудови в Україні важливим є наш контекст. Українські фахівці повинні мати вирішальне слово в питаннях відбудови, і спиратися в своїй роботі на думку місцевих громад. Освіта – саме та галузь, що працює на довгу перспективу, тому важливим є системне оновлення якості галузі. Необхідно чітко розуміти яких результатів країна планує досягти через 5, 10 або 20 років та відбудовувати, спираючись на власні національні інтереси.

Прикладом післявоєнної відбудови закладів освіти та модернізації системи освіти загалом можна назвати Афганістан. З 1978 до 2001 року в країні йшла громадянська війна, після чого з 2001 до 2021 року працював перехідний уряд під егідою Сполучених Штатів Америки. Після десятиліть конфлікту Афганістан зіткнувся з серйозними проблемами у відбудові своєї системи освіти.

Хоча нині Афганістану не вдалося демократизуватися, все одно варто зупинити увагу на програмах з відбудови, що були створені з 2001 року. Міжнародні організації, уряди та неурядові організації працювали разом над будівництвом нових шкіл, ремонтом існуючих і наданням навчальних матеріалів. Афганська програма будівництва та відновлення шкіл була спрямована на відновлення шкіл по всій країні, часто у віддалених і недостатньо забезпечених районах.

Було розроблено «Стратегічний план розвитку системи освіти на 2020-2030 роки» з проміжними програмами. Стратегія була зосереджена на ремонті шкільних будівель, класів, бібліотек, тощо для відновлення структурних пошкоджень та покращення санітарних умов. Крім ремонту існуючих шкіл, відбувалось і будівництво нових, особливо у районах, де була відсутня освітня інфраструктура. Нові школи були розроблені таким чином, щоб відповідати сучасним освітнім стандартам і забезпечити належне середовище навчання для учнів.

Програма 2017-2021 років передбачає розробку мінімальних стандартів для освітньої інфраструктури, включаючи інклюзивність, доступність, наявність кабінету вчителя та адміністрації, бібліотеки, лабораторії та зали відпочинку [24]. Для Афганської програми будівництва шкіл першопочатковою задачею було сформувати інформаційну базу для окреслення існуючої картини: як розміщення закладів освіти, так і якості самої системи освіти в країні. Для цього планується провести перепис шкільної інфраструктури для відображення реальної кількості шкіл, які знаходяться в зонах з підвищеною небезпекою.

Пропонується розробити класифікацію навчальних закладів за наступними критеріями: школи з найгіршими умовами для здоров'я та безпеки; школи, в яких чисельність учнів перевищувала 40 осіб на одного вчителя; міські школи, що працюють у більш ніж дві навчальні зміни; та сільські школи, що працюють у більш ніж одну навчальну зміну [27]. Така класифікована база даних має на меті, по-перше, скласти чітку картину для грантодавців, а по-друге, вдосконалити політику та стратегію підтримки освітньої інфраструктури.

Важливим принципом оновлення закладів освіти є доступність – різні шляхи, через які можуть бути запропоновані можливості навчання, включаючи основну початкову та нижчу середню (базову) освіту, середню освіту, освіту на основі громад, ісламську освіту та дошкільні центри. Альтернативні шляхи також включатимуть центри прискореного навчання, центри навчання громад, програми грамотності та навчання дорослих, навчання на основі мечеті, дистанційне та домашнє навчання. Програми спрямовані на відкриття неформальних центрів або використання

інформаційних технологій для подолання територіальних проблем та обмеженого доступу [23].

Для забезпечення функціонування шкіл організації ставлять на меті створити онлайн системи управління інфраструктурою шкіл з регулярно оновлюваними даними про кожну школу. Для досягнення доступності має існувати система транспортування учнів з/до віддалених регіонів та вся необхідна інфраструктура для учнів з обмеженими можливостями до пересування. Також планується розробка цифрових версій навчальних матеріалів для всіх навчальних рівнів [27].

Залучення громади було заключним аспектом Стратегії. Місцеві громади часто були залучені до процесів прийняття рішень щодо будівництва та реконструкції шкіл, забезпечуючи відповідність шкіл конкретним потребам і вподобанням людей, яких вони обслуговують.

На прикладі Стратегії Афганістану, можна зробити висновки для України. Важливими аспектами, що варто було б перейняти є:

- формування інформаційної бази з онлайн оновленням даних про класифікацію закладів освіти та їх актуальних технічний стан;
- фокус на доступності навчання онлайн та безпосередньо в закладах освіти, створення безпечного середовища для навчання (наприклад, наявність укриттів, що відповідають сучасним стандартам), інклюзивність, доступність для маломобільних людей;
- розвиток неформальної освіти та різних альтернативних шляхів навчання, що відповідають сучасних запитам на ринку праці, наприклад, відкриття навчальних класів на базі громадських районних центрів, прискорені системи навчання спеціалістів, програми української чи англійської мов, навчання дорослих, тощо.

Ще одна країна, де системою освіти займалися міжнародні організації, є Сьєрра-Леоне, розташована на заході Африки. Там з 1996 по 2002 рік тривала громадянська війна між різними політичними та військовими формуваннями. По

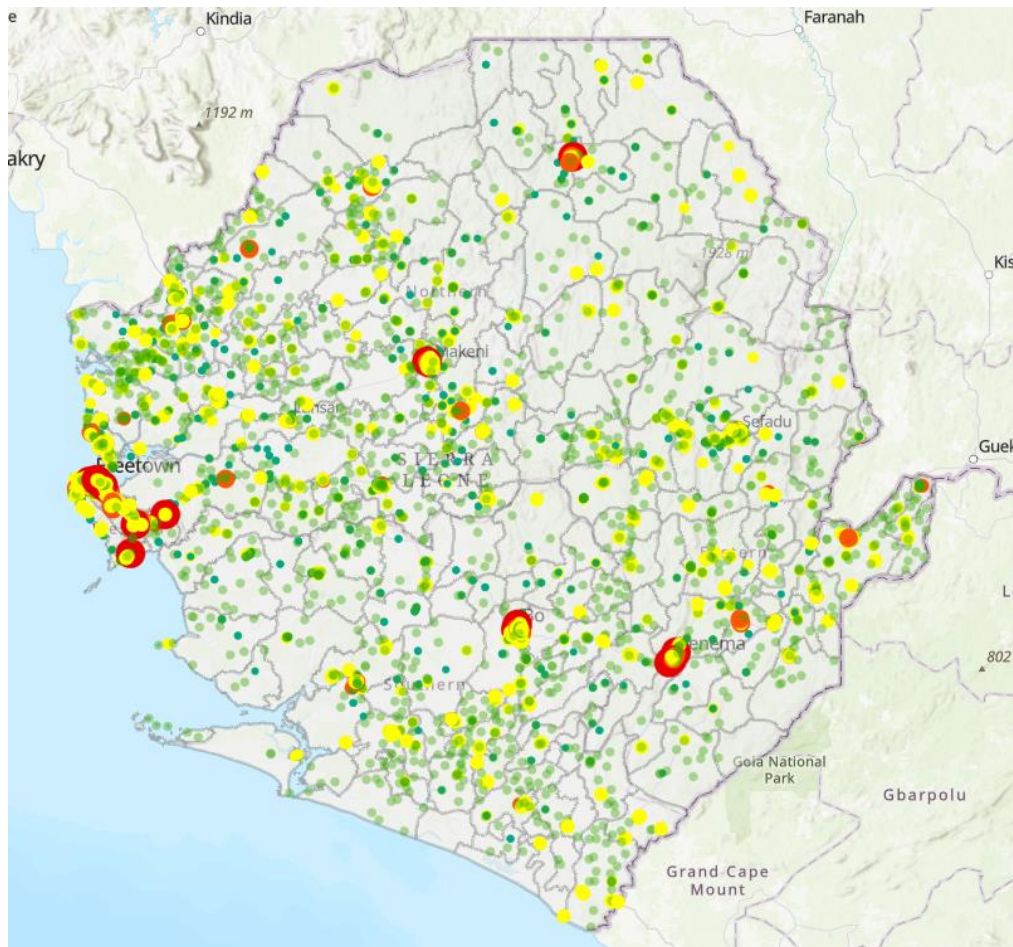
закінченню війни Сьєрра-Леоне вжила заходів із комплексної реконструкції шкіл. Затяжна криза, епідемія Еболи та COVID-19 призвели до різкого зниження вступників у навчальні заклади.

Після епідемії Еболи (2014 р.) впродовж 2015-2018 років уряд впроваджував програму FQSE (Free Quality School Education) – політику безкоштовної якісної шкільної освіти. Плата за навчання від дошкільної до старшої середньої школи, включаючи оплату іспитів, покривається урядом. За програмою всіх учням безкоштовно видавались основні навчальні матеріали, а шкільне харчування розширилось по всій країні [54]. Було проведено також підготовку вчителів, розширилось їх стимулювання до роботи.

Збільшення кількості учнів було результатом збільшення пріоритетності освіти в державних видатках. З 2015 року уряд збільшив частку освіти в бюджеті з 14 до 22%. Це дозволило залучити до школи більше ніж 800 000 дітей. Особливу увагу програми було зосереджено на доступності: на досягненні гендерної паритетності серед учнів, на поверненні до школи дівчат, що завагітніли, на покращенні умов для маломобільних учнів. У порівнянні з 2012 роком, станом на 2020 рік кількість студентів з інвалідністю збільшилась вп'ятеро [54].

Після епідемії COVID-19 було запроваджено нову кампанію (2020 рік) «Назад до школи», щоб знову заохотити дітей повернутися до навчання. Уряд разом із міжнародними партнерами відновив школи та залучив громаду до освіти. Такий швидкий прогрес створив нові виклики. Щоб задовольнити потреби нових учнів, Сьєрра-Леоне потребує більше 15 тисяч нових класних кімнат, близько 2 тисяч вчителів математики та близько 1 300 спеціалістів з природничих наук. Для наочності міжнародними спеціалістами було створено карту, яка дозволяє розглянути потреби шкіл по регіонах [53].

Рис.1.1. Схема розміщення шкіл в Сьєрра-Леоне та рівня їх потреб.

Приклади Афганістану та Сьєрра-Леоне об'єднує проблема санітарії та доступу до чистої питної води. Здавалося б, що Україна набагато більш розвинена в цьому плані країна і дефіциту води у нас немає. Але насправді, під час окупації Херсонської області, в квітні 2022 року росіяни навмисно перебили водогін Дніпро-Миколаїв, через що централізована подача води в Миколаїв була припинена. Згодом вдалося повернути в місто воду, але в якості технічної, солону з Дніпро-Бузького лиману. Отже, досі в місті немає централізованої подачі чистої води і немає шансів на її відновлення поки південні території України окуповані.

Солоня вода у водопроводі призвела до корозії та масового руйнування як домашньої побутової техніки та труб місцевих мешканців, так і всієї міської мережі водопостачання загалом. З літа 2022 року в Миколаєві відбуваються щоденні точкові ремонти через аварійні прориви труб та паралельно – поступова заміна всієї мережі,

а це 1200 кілометрів водопровідних труб та ще близько 800 кілометрів каналізаційних мереж [40].

Ремонти тривають з допомогою міжнародних спонсорів, які вже вклалися у відбудову: це уряди Данії, Латвії, Швеції, а також американські та французькі компанії. Розуміючи, якою комплексною та серйозною є проблема з водопостачанням в Миколаєві, необхідно зважати на фактор «доступності до чистої води» як на вкрай важливу умову для повернення учнів у навчальні заклади.

Отже, під час аналізу закордонного досвіду відбудови було помічено тенденцію до збільшення кількості населення після завершення війни, що викликало потребу в розширенні мережі навчальних закладів. Приклад Франції показує, що якщо на окупованих територіях ворог проводив ефективну розбудову міст, то після звільнення територій ці будівельні здобутки можуть бути збережені та переосмислені. Для навчальних закладів, що перебували в окупації, важливо провести ідеологічну роботу та тимчасово змістити фокус з викладання гуманітарних наук на техніко-природничі, як це мало місце у Франції та Німеччині.

В системі розміщення закладів освіти розглянуті країни реформувались по різному: Франція об'єднувала декілька університетів в один великий регіональний, а Велика Британія створювала нові подалі від столиці, щоб невеличкі міста могли розвиватися за рахунок студентських кампусів. Взагалі досвід британців ілюструє, що процес відновлення мережі навчальних закладів виходить із задач освітньої політики країни та специфіки проблем, що з'явилися в результаті війни. Значущим прикладом впливу державної ідеології на систему освіти є Радянський Союз. Що після Другої світової, що після новітніх регіональних воєн, існував потужний міжнародний рух з допомоги постраждалим країнам. Для відбудови України дуже важливим є проаналізувати закордонний досвід та ефективно залучити міжнародну допомогу.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В МІСТІ МИКОЛАЇВ.

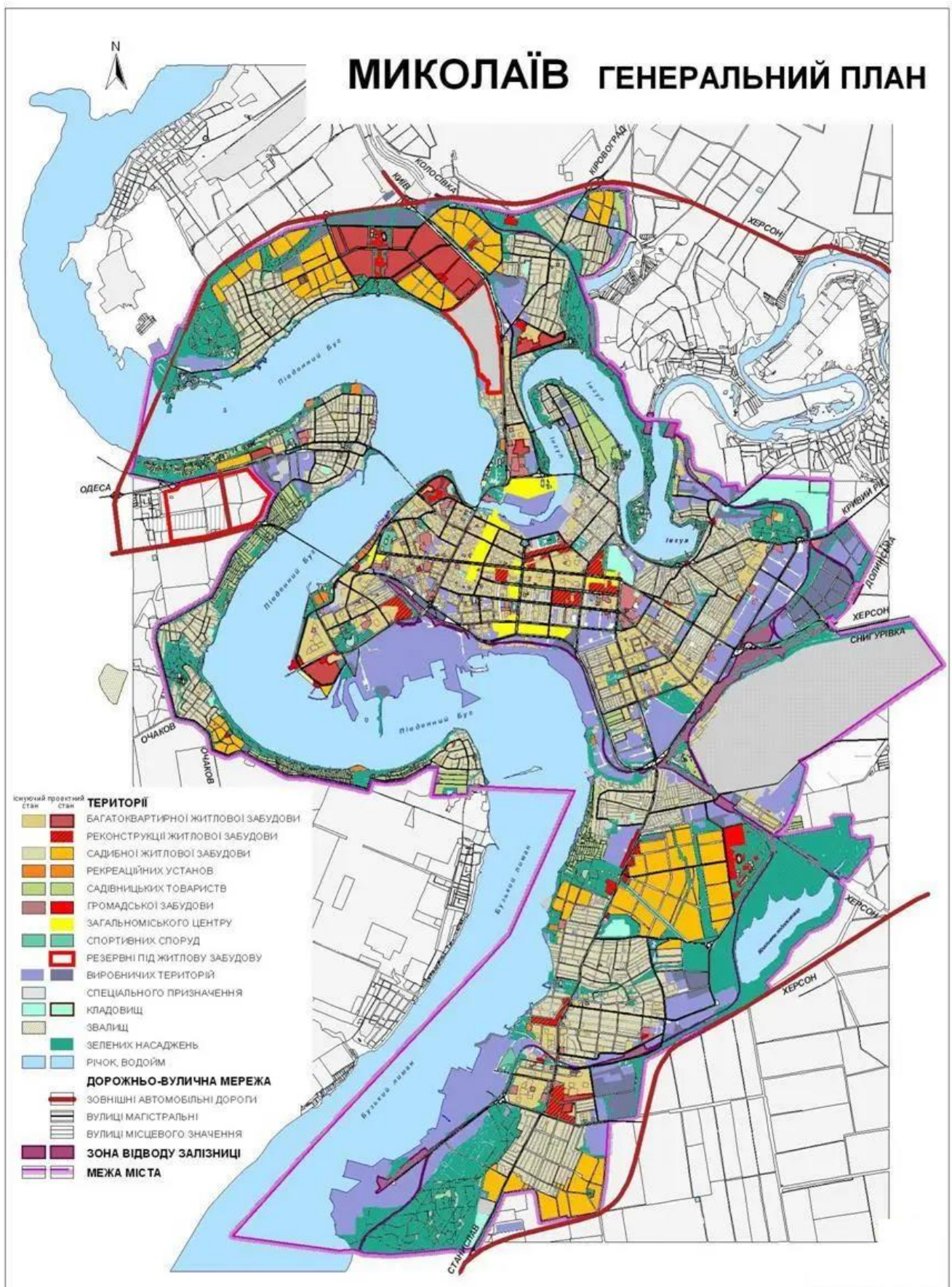
Коротка історична довідка та характеристика сучасного стану міста.

Миколаїв – місто і обласний центр Миколаївської області на півдні України, з 2022 року – місто-герой. Розташоване на лівому березі Бузького лиману на півострові, який омивається річками Південний Буг, Інгул та їх водами у місці злиття. Середня висота на рівнем моря – 42 м. Територія міста складає 259,8 км² (26 000 га). Знаходиться за 50 км від Чорного моря, за 490 км на південь від м. Києва, за 120 км на північний схід від м. Одеси. В місті проживає близько 460 тисяч осіб.

Адміністративно місто поділяється на 4 райони. Найбільшим є Центральний район – площа 8 000 га; населення складає близько 140 тисяч осіб. Район розділений двома річками, сполучається трьома мостами, серед яких 2 автомобільні та 1 пішохідний. Включає історичний центр міста; не так давно місто включило в свій склад колишні села, а нині мікрорайони – Варварівка, Тернівка, Матвіївка. Заводський район, на заході, також розділений річкою. В районі площею 2 700 га проживає близько 120 тисяч містян. Відомий Чорноморським суднобудівним заводом та порто, включив колишні села Велика Корениха та Мала Корениха.

Інгульський район на сході, до перейменування називався Ленінським; має площу в 3 500 га та населення близько 130 тисяч осіб; на його території розташований пасажирський вокзал; район є другим за часткою садибної забудови. Першим є Корабельний район на півдні міста, він був утворений 1973 року шляхом приєднання міста Жовтневе (колишнього Богоявленська) й села Вітовки, згодом також включив села Широка Балка, Балабанівка та Кульбакине. Загальна територія складає 6 000 га, але чисельність та щільність населення там найменша – близько 70 тисяч осіб.

Рис.2.1. Генеральний план міста Миколаїв, 2009 р.

За даними генерального плану 2009 року, житловий фонд міста складає близько 2 тисяч га або 7,4% загальної площі. Із загального обсягу житлового фонду міста 74% припадає на забудову садибного типу і 26% – на багатоквартирну забудову. При цьому серед багатоквартирної забудови виділяють низьку (3-4 поверхи) та високу, що у відсотковому співвідношенні складає 6% та 20% відповідно. Землі громадського призначення, в тому числі під навчальні заклади, складають 3 тисячі га (11% міста). Промисловість займає 1,3 тис. га (5,2%). В проєкті генплан було запропоновано передислокувати промисловість загальною площею в 83,7 га по причині її розташування серед житлової забудови (порушення нормативних санітарно-захисних зон) та в природоохоронній прибережній зоні [3].

Мережа вищих навчальних закладів в Миколаєві налічує 12 закладів III-IV рівнів акредитації різної форм власності. Основними ВНЗ міста є Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Національний аграрний університет та Національний університет імені В.О. Сухомлинського. У загальній системі вищої освіти в місті навчаються близько 50 тисячі студентів.

Науково-технічний потенціал включає в себе науково-дослідні інститути різного профілю, дослідно-інформаційні підприємства та організації, які є відокремленими підрозділами вишів. Їх основною діяльністю є проведення наукових і науково-технічних досліджень, реалізація проєктів та конструкторська діяльність. Спеціалізація освіти та науки в Миколаєві у великій мірі визначається галуззю суднобудування [3].

В Україні Миколаїв відіграє важливу роль як промисловий, економічний та науково-дослідний центр. Через своє розташування місто є транспортним вузлом для автомобільних, залізничних та морських перевезень. Миколаїв має стратегічне значення в чорноморському регіоні, адже його суднобудівні заводи виготовляють та ремонтують кораблі для України і світу, кораблебудівний університет здійснює інноваційні розробки, а порти мають велике економічне значення.

Як транспортний вузол Миколаїв відомий не лише своїми портами, а й розгалуженою системою доріг. Основним автошляхом, що проходить через Миколаїв, є М14, він сполучає Одесу та прикордонний пункт Новоазовськ (Донецька область). Магістраль також сполучає Миколаїв з Херсоном, Мелітополем та Маріуполем. Цим визначена стратегічна важливість шляху для торгівлі та національної безпеки. Інші магістралі: Н-24 (Благовіщенське — Миколаїв), Н-14 (Олександрівка — Кропивницький — Миколаїв) та Н-11 (Дніпро — Кривий Ріг — Миколаїв). Прямого автошляху між Миколаєвом на Києвом наразі немає.

Історично на території Миколаївщини проживали племена білозерської культури, скіфи, кіммерійці, стародавні греки, слов'янські племена, ногайські орди та вільні запорізькі козаки. Найраніша археологічна знахідка на території міста відноситься до епохи неоліту (V – IV тис. до н.е.). В центрі сучасного Миколаєва розташована унікальна археологічна пам'ятка періоду пізньої бронзи – городище Дикий Сад (XII – X ст. до н.е.). Відомими є знайдені сліди проживання древніх греків на території Миколаївщини – розкопки в колишньому полісі Ольвія, на 30 км південніше Миколаєва [43].

Однак активно будуватися місто почалось наприкінці XVIII століття, коли російська імператриця Катерина II вирішила заснувати новий морський порт для розвитку торгівлі та флоту. Через необхідність імперії розширювати флот князь Потьомкін наказав будувати верф в гирлі ріки Інгул. Вона була закладена у 1788 році під безпосереднім керівництвом полковника Фалєєва. Офіційно імперці заснували місто в 1789 році у день Святого Миколая, що вважається заступником моряків. Назва міста походить саме від цього і означає «місто Миколая». Місто швидко розвивалося завдяки своєму стратегічному розташуванню і стало важливим торговим та воєнним центром.

Перший навчальний заклад міста, Чорноморське штурманське училище, засноване в 1798 році, було пов'язане із флотом. Суднобудуванню повністю підпорядковувалося життя міста. Це визначало і зовнішній вигляд – Миколаїв відомий своєю особливістю містобудування, яке враховує його історичний контекст

та функціональні потреби. Однією з основних рис є те, що багато вулиць міста розташовані паралельно одна одній або перетинаються під прямим кутом, що полегшувало транспортування деревини та інших матеріалів до води для ефективного суднобудування. Аналогічний принцип побудови вулично-дорожньої мережі має Одеса. Прямі та широкі вулиці міста сприяють зручності руху габаритного транспорту в місті, яке є промисловим центром та має значний пасажирський та вантажний рух через свій морський порт.

Після поразки росіян у Кримській війні 1853–1856, згідно Паризького мирного договору 1856, Російська імперія втратила право мати флот на Чорному морі. Тому у XIX столітті Миколаїв став основною тиловою базою Чорноморського флоту, а також важливим виробничим центром [41]. Більшість підприємств, що виникали у місті, входили до складу військово-промислового комплексу, а у 1895 році відбулось урочисте відкриття основного з них – Миколаївського корабельного заводу. Це призвело до того, що Миколаїв майже століття був закритим для відвідання іноземцями.

Миколаїв був відомим центром не тільки для військових, а і для освітян. Дослідник корисних копалин Донбасу, професор М.Г.Ліванов у 1790 році створив у селі Богоявленське (нині Корабельний район міста) першу в тодішній імперії школу практичного землеробства. М.М. Аркас, засновник миколаївської «Просвіти», написав в Миколаєві першу книгу з історії українського народу рідною мовою «Історія України-Русі» (1908 р.). У 1930 році було започатковано Миколаївський кораблебудівний інститут з колишнього однойменного технікуму. Його студенти і співробітники сконструювали яхту «Ікар», на якій миколаївська команда з 7 чоловік уперше в Україні в 1987 році здійснила кругосвітнє плавання [41].

Під час Другої світової війни місто перебувало в окупації з серпня 1941 до 28 березня 1944. Нацистами тоді було зруйновано ансамбль центральної площі міста, пошкоджено багато архітектурних пам'яток та корабельний завод. Одразу після деокупації завод було відновлено в першу чергу. Від 1947 почалося будівництво суднобудівного заводу «Океан», засновано Південнотурбінний завод «Зоря» [41].

У 1980 було запущено найбільше в Україні і одне з найбільших в Європі підприємств кольорової металургії – Миколаївський глиноземний завод. Ці підприємства, а також лікєро-горілчаный завод були основою промисловості в регіоні. Після здобуття Україною незалежності частина потужностей цих заводів була зменшена, однак запрацювали нові підприємства – «Нібулон» (зберігання та логістика зерна), «Сандора» (харчова промисловість), «Дельта-лоцман» (морська логістика), «Екватор» (електротехніка), «Коблево» (харчова промисловість).

Для забезпечення потреб такої великої кількості підприємств в Миколаєві було створено розгалужену систему широких автомагістралей. Але вони вже не використовуються для доставки великогабаритного обладнання як це задумувалось при проектуванні міста. Для перетину річок в місті є два основні мости: Варварівський (Південнобузький) через річку Південний Буг та Інгульський через річку Інгул. Мостами щоденно користуються понад 50 тисяч одиниць транспорту, з них близько 25% – це великовантажні фури.

Одна з основних проблем сучасного Миколаєва – транспортна. Нині широкі вулиці стали в нагоді зростаючій кількості містян, що пересіли з громадського транспорту на власне авто, та водіям вантажівок, маршрути яких проходять через місто. Відомо, що розширення вулиць не зменшує затори, а навпаки, підштовхує містян до використання авто. Для руху вантажних автомобілів (фур) миколаївські магістралі становлять стратегічне значення.

Для транспорту, що рухається півднем України, об'їхати Миколаїв – просто неможливо, бо Варварівський міст є єдиним сполученням через річку Південний Буг. Це означає, що через місто проходить 100% автомобільного трафіку півдня. Така особливість міста як широкі прямі вулиці, по-перше, більше не є актуальною для промисловості, по-друге, зумовлює перевантаженість на вулично-дорожню мережу, погіршує екологічну ситуацію, створює шум та затори в центральній частині міста.

Містобудівельники вже мають пропозиції щодо вирішення транспортної проблеми. Основна ідея – побудова додатково мосту за межами міста, що дозволило

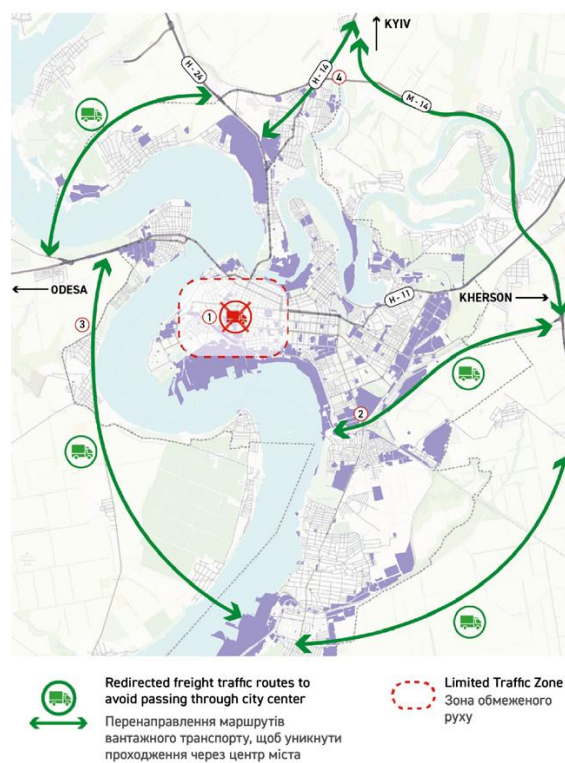
б об'їжджати Миколаїв всім тим водіям, хто має інший пункт призначення. Проект обговорюється з 1990-х і лише зараз має реальні можливості для реалізації. Він передбачає будівництво трьох нових шляхопроводів на півночі Миколаєва. Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури планує виділити 10,6 мільярдів гривень на ремонт, побудову об'їздних частин магістралі та розв'язки. Вартість самого мосту ще не визначена, але за проектом його довжина буде становити 2 км [36].

На схемах нижче проілюстровано нинішню вулично-дорожню мережу Миколаєва та пропозиції міжнародних партнерів щодо перенаправлення маршрутів вантажного транспорту в об'їзд міста [1]. Якщо транспортне навантаження на місто вдасться зменшити, багато освітніх кварталів, що розташовані в приміагістральних зонах, матимуть додаткові можливості для розвитку.

Рис.2.2. Вулично-дорожня мережа Миколаєва.

Рис.2.3 Схема перенаправлення маршрутів вантажного транспорту.

Інша проблема міста – демографічна. В 1990-х спостерігався пік чисельності населення в місті – більше пів мільйона осіб, але після 2001 з кожним наступним переписом людей, що проживають в Миколаєві, ставало на 2-4 тисячі менше. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року становила 470 011 осіб. Зараз неможливо підрахувати точну містян, однак Військова адміністрація стверджує, що їх близько 460 тисячі або 90% від довоєнної кількості жителів, з яких приблизно 30 тисяч – це внутрішньо переміщенні особи з області та Херсону [48]. Однак, мер Олександр Сенкевич, повідомляє про 350-360 тисяч постійних жителів міста та 60 тисяч переміщених з регіону [29].

Люди повертаються до своїх сімей, до господарства, однак, місто не може запропонувати довоєнний рівень робочих місць. Зараз в Миколаєві та області не працює 80% промисловості. Підприємства та бізнес були частково знищені чи пошкоджені, закриті або переміщенні через постійні обстріли Росії. За різними оцінками, промислові потужності міста впали вп'ятеро.

Таким чином кількість людей в Миколаєві значно більша за кількість вакансій. Тому, нестача робочих місць – ще одна проблема міста на ряду з демографічною. На сьогодні вже триває робота для покращення ситуації, наприклад, ООН відкрили пекарні, у які працевлаштовуються люди, але хліб видається миколаївцям безкоштовно. Також, місцевих добровольців навчають розміновувати території [48].

Ще однією проблемою, з якою зіштовхнулись миколаївці після повномасштабного вторгнення Росії – це відсутність централізованої подачі питної води. 12 квітня 2022 року в результаті бойових дій було зруйновано станцію водозабору біля Дніпра. Навіть після деокупації Херсону є проблематичним відремонтувати станцію через постійні обстріли. Надії на її відновлення чи заміну можуть реалізуватись лише після звільнення всієї Херсонщини, адже спеціалістам потрібен безперешкодний доступ до Дніпра [42].

Нині в місті відновлене централізоване постачання води, однак лише технічної, з Дніпро-Бузького лиману. В більшості будинках Миколаєва з кранів тече жовта

солоня вода, що також спричиняє корозію трубопроводів та сантехніки. Питну ж воду можна набрати в спеціальних пунктах розливу, що знаходяться по всьому місту, але фури, що привозять воду, їздять за певним графіком та, звісно, там часто бувають черги.

Проблема з водопостачанням є однією з перешкод міста до відновлення навчального процесу в закладах освіти. Нестабільне постачання води або наявність забруднень вже створює проблеми для обслуговування будівель та не відповідає гігієнічним умовам. Так, чиста та безпечна вода необхідна для приготування їжі в шкільних їдальнях, забезпечення особистої гігієни учнів та звичайного дотримання санітарних установ. Для інфраструктури Миколаєва питання централізованого постачання питної води є найголовнішим, відповідно, поки є окуповане узбережжя Дніпра, поки неможливо відремонтувати водогін, неможливо говорити про повернення учнів до повністю нормального навчального процесу.

Та основною проблемою відновлення освіти в школах є все ж таки безпека життя, адже лінія фронту все ще доволі близько до міста (від 70 км) і підльотний час російських ракет чи авіації дуже малий (близько 5 хв). Це означає, що потенційно момент вибуху може відбутися практично одразу після оголошення повітряної тривоги. Таким чином неможливо забезпечити безперервний навчальний день в аудиторних класах. Безпечною альтернативою є проведення занять в укриттях, але, поки що вони здебільшого не відповідають технічним вимогам і не можуть забезпечити комфортні умови перебування великої кількості людей, особливо в холодну пору року.

Опис процесів з реорганізації мережі загальної середньої освіти

За даними, взятими з попереднього проєкту нового Генерального плану міста, до початку повномасштабного вторгнення росіян в Миколаєві налічувався 71 комунальний дитячий садок, 93 початкові та середні школи, 14 ліцеїв та 12 вищих навчальних закладів [1]. Якщо розглядати систему їх розміщення по місту, то в Центральному районі найвища концентрація – 57 навчальних заклади, після нього в

Заводському – 53. Найменша кількість закладів освіти в Корабельному районі, хоча по площі він не є суттєво меншим за інші. В рамках позашкільної освіти діє Мала академія наук, а також літня школа для переможців Всеукраїнських олімпіад.

Виходячи з висновків розділу I, необхідно розглядати мережу розміщення навчальних закладів з прив'язкою до самої системи освіти. Саме вона визначає програму заходів для освітньої реформи, що відображається як в документах, так і на картах наших міст. Тому варто розглянути останні положення в законодавстві і місцевій Програмі розвитку освіти та проаналізувати реорганізацію мережі навчальних закладів, яка торкнулась і Миколаєва.

В грудні 2020 року було затверджено «Програму розвитку освіти Миколаївської області на 2021-2025 роки». Перш за все, в ній було зазначено про успіхи попереднього 2016-2020 етапу. Так, області розвивалося інклюзивне середовище та реалізовувалась концепція «Нової української школи», наприклад, для підвищення рівня доступності в закладах освіти по всій області було побудовано 394 пандуси, переобладнано 78 санвузлів, у 8 закладах освіти встановлено рельєфне покриття [17].

В 2021 року Програмою передбачалося продовжувати працювати в напрямках: покращення інклюзивності, підвищення рівня освіти в сільських громадах, забезпечення якісної та доступної позашкільної освіти, модернізації освітнього середовища, популяризації професійно-технічної освіти, реалізації проєкту «EU4Skills»: Кращі навички для сучасної України» [17]. Повномасштабне вторгнення Росії внесло суттєві корективи в роботу освітніх закладів, в цілі міських та обласних рад щодо підтримки навчального процесу. В 2022 році першочерговими завданнями було:

- моніторинг якості фізичного стану освітніх будівель, їх облаштування та ремонт для безпечного перебування учнів та персоналу закладів;
- оновлення матеріально-технічної бази, в тому числі збільшення кількості україномовних підручників;

- покращення дистанційної форми навчання, підготовка випускників шкіл до нового формату тестування, тощо.

Відбулися зміни в мережі загальної середньої освіти: їх перейменовували та реорганізовували починаючи з 2020 року. Перед цим міською владою та освітянами був проведений моніторинг даних за декілька попередніх років. Зважали на кількість класів та кількість учнів в школах, на проєктну потужність будівель, аналізували доступність, наприклад, чи зручно добиратися учням до закладу, оцінювали транспортну інфраструктуру.

Таким чином, влітку 2020 року було реорганізовано вище професійне училище №7 в Корабельному районі. Там навчалось небагато студентів, що дозволило об'єднати заклад з сусіднім професійним ліцеєм будівництва та сфери послуг. Деякі школи, що знаходились поруч, але мали різні потужності та рівні якості освіти, також були об'єднані.

З 2021 року проходило реформування інтернатних закладів освіти. В 2022 році кількість шкіл-інтернатів в області скоротилась з 22 до 19 [17]. Зараз в місті Миколаєві таких закладів три: спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №2 в Корабельному районі, СЗОШ-інтернат №4 в Центральному та СЗОШ-інтернат №7 в Заводському районі міста. В Інгульському районі школа інтернатного типу була лише одна – №5, вона була реорганізована в спортивний ліцей обласного підпорядкування. При цьому спеціальні школи-інтернати, де перебувають діти зі спеціальними потребами (інтелектуальними, опорно-руховими, слуховими чи зоровими порушеннями), не підлягають переформуванню. Таких шкіл в місті зараз теж три.

Причиною реорганізації є великі витрати з обласного бюджету на утримання інтернатів, які в плані якості освіти чи способах її подачі нічим не відрізняються від загальноосвітніх шкіл. На одного учня інтернату виділялося 212 тисяч гривень на рік, а на учня ЗОШ – 30 тисяч грн на рік. Таким чином область економить кошти на закладах освіти, де є групи подовженого дня, додаткове харчування та обладнання, а по факту навчаються діти зі звичайними потребами. Вони часто походять з

малозабезпечених сімей, або з таких сімей, де батькам зручніше віддати дитину на повний день в школу-інтернат.

Для аналізу нинішньої мережі шкіл звернемося до Закону України «Про повну загальну середню освіту». Там зазначається, що повна загальна середня освіта здобувається на таких рівнях: початкова освіта (перший рівень – 4 роки), базова середня освіта (другий рівень – 5 років, тобто 4-9 класи), профільна середня освіта (третій рівень повної загальної середньої освіти – 3 роки) [10].

Стаття 31 Закону визначає, що заклад загальної середньої освіти може мати у своєму складі структурні підрозділи, зокрема дошкільний підрозділ, початкову школу (у складі гімназії або ліцею), гімназію (у складі ліцею), позашкільний підрозділ, пансіон, територіально відокремлену філію. А стаття 35 визначає типи освітніх закладів:

- початкова школа – заклад освіти I ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти);
- гімназія – заклад середньої освіти II ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти);
- ліцей – заклад середньої освіти III ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти) [10].

Ці заклади можуть бути самостійними або поєднуватися між собою. Функціонують також спеціальна школа та навчально-реабілітаційний центр (для осіб з особливими освітніми потребами), санаторна школа (для осіб, які потребують профілактичного лікування). Здобуття загальної середньої освіти також можуть забезпечувати заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Дані визначення Закону спрямовані на перегляд акредитації тих закладів, що звично називати загальноосвітніми школами (ЗОШ). Діючими залишаються спеціалізовані школи (спеціальні для дітей зі спеціальними потребами, а спеціалізовані – ті, що мають поглиблену спеціалізацію), такі як мистецька, спортивна, військовий чи науковий ліцей, фаховий коледж тощо [10].

Одна з проблем Миколаєва та інших прифронтових міст – демографічна. Закон також регулює повноваження шкіл реорганізовувати навчальні класи, що є актуальним зараз. Так, в статті 12 зазначається, що кількість учнів у класі може бути мінімум 5 осіб (в сільській місцевості) та максимум 30 осіб, крім випадків, якщо перевищення не порушує вимоги санітарного законодавства [10]. Якщо ж учнів недостатньо, щоб створити клас, вони можуть продовжити навчання в цій школі, але не в очній формі, або можуть змінити школу із забезпеченням територіальної доступності. Однак, зменшення кількості учнів у класі протягом навчального року не є підставою для припинення функціонування цього класу до закінчення навчального року.

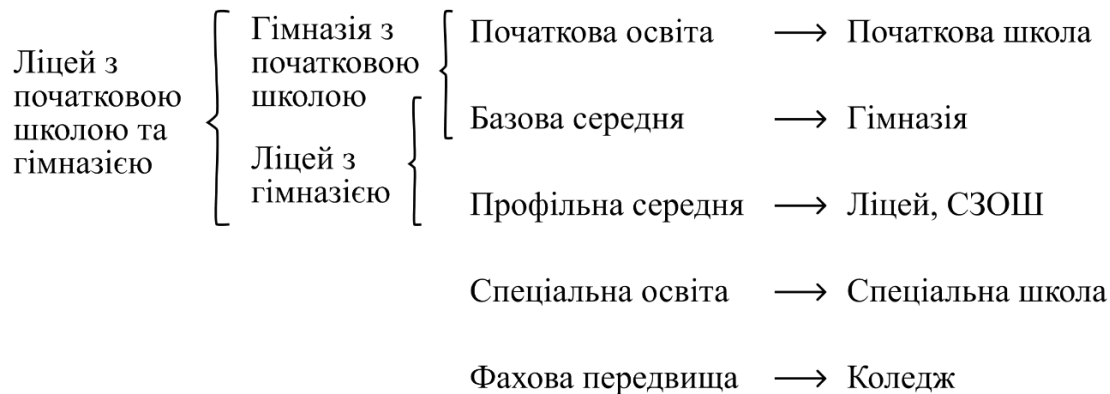
Отже, коли повномасштабне вторгнення росіян почалося в лютому 2022 року, реорганізація навчального закладу могла розпочатись лише з червня 2022 року. І коли Миколаївська міська рада в березні 2023 року видала рішення «Про формування мережі закладів загальної середньої освіти», школи мали провести реорганізацію протягом червня-серпня 2023 року. Це включає в себе можливий аудит навчального закладу, зміну назви та документації, збільшення чи зменшення класів, формування навчальних профілів чи спеціалізацій за потреби [16].

В 2021 році було видано Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» для забезпечення реформи «Нової української школи», зокрема з метою запровадження трирічної профільної середньої освіти в межах дванадцятирічної повної загальної середньої освіти. Тоді було розширено можливості міських рад створювати ліцеї в містах з населенням менше 50 тисяч осіб. В ліцеях має функціонувати не менше двох класів за трьома профілями навчання [9].

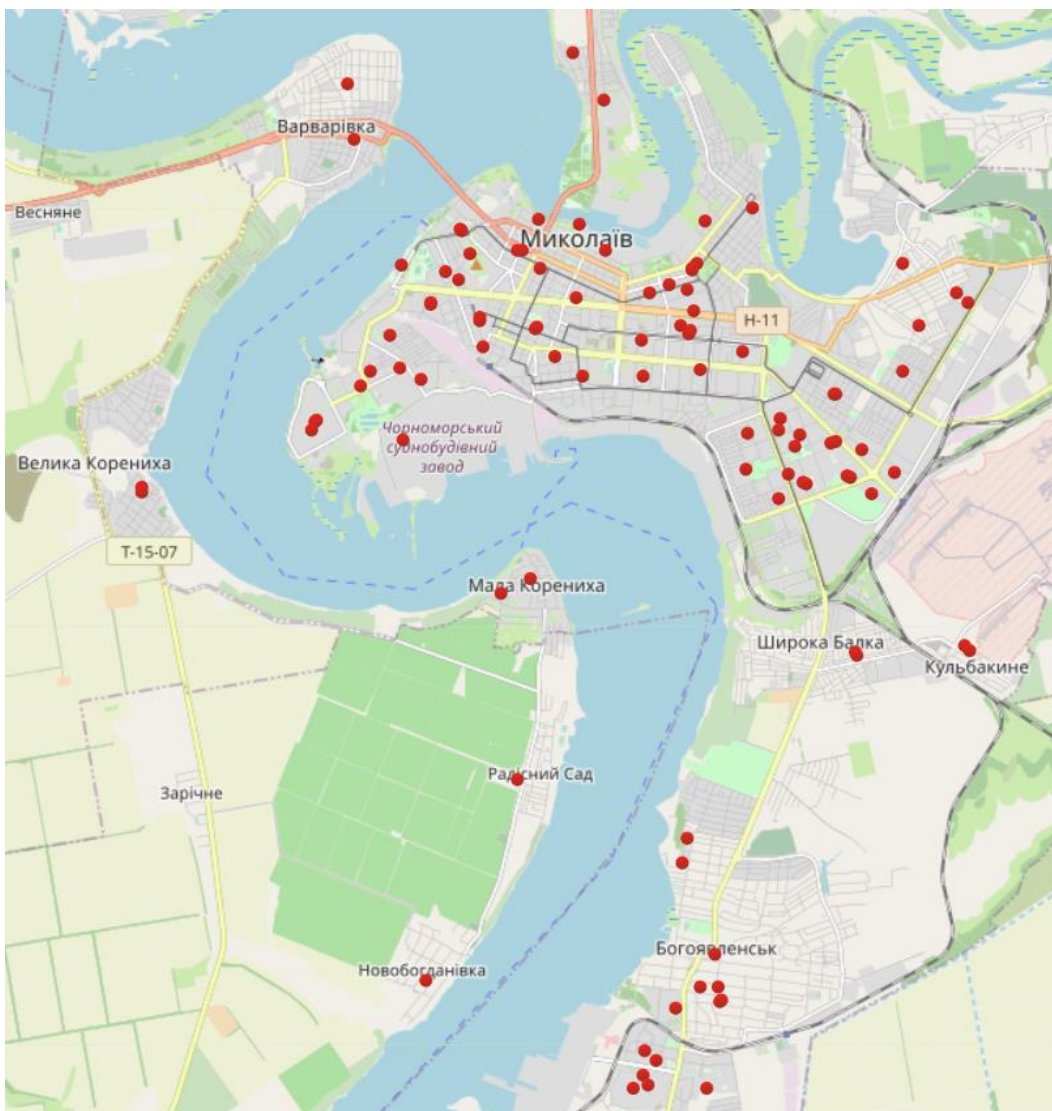
Також надається визначення, що опорний заклад середньої освіти – той, що має у своєму складі філії (структурні підрозділи) та/або за потреби здійснює підвезення учнів та працівників до цього закладу і назад, а також забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну

базу [9]. Опорні заклади освіти можуть забезпечувати здобуття не лише початкової та базової середньої освіти, а й профільної.

Рис.2.4. Схематична типологія навчальних закладів середньої освіти

Рис.2.5. Система розміщення мережі навчальних закладів середньої освіти

Основні правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи вищої освіти встановлює Закон «Про вищу освіту» 2014 року. Його стаття 5 з редакціями 2017 та 2021 року визначає такі рівні та відповідні ступені вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл, 2 роки) вищої освіти, ступінь – молодший бакалавр;
- перший (бакалаврський, 4 роки) рівень, ступінь – бакалавр;
- другий (магістерський, 2 роки) рівень, ступінь – магістр;
- третій (освітньо-науковий чи освітньо-творчий) рівень; ступінь – доктор філософії чи доктор мистецтва [8].

В статті 28 описується типологія закладів вищої освіти в Україні, це:

- університет – профільний або багатoproфільний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), може мати статус національного;
- академія, інститут – профільний заклад, надає вищу освіту на першому і другому рівнях, може здійснювати підготовку на третьому рівні вищої освіти за певними спеціальностями, може мати статус національного;
- коледж – заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, де можна здобути ступінь бакалавра та/або молодшого бакалавра [8].

В Законі немає такого типу навчального закладу як «училище», отже, якщо заклади з таким найменуванням ще існують в Миколаєві, вони мають бути певним чином реорганізовані. Ілюстрація типології навчальних закладів вищої освіти та надання ними відповідного ступеню продемонстровано за допомогою наступного рисунку.

Рис.2.6. Схематична типологія навчальних закладів вищої освіти

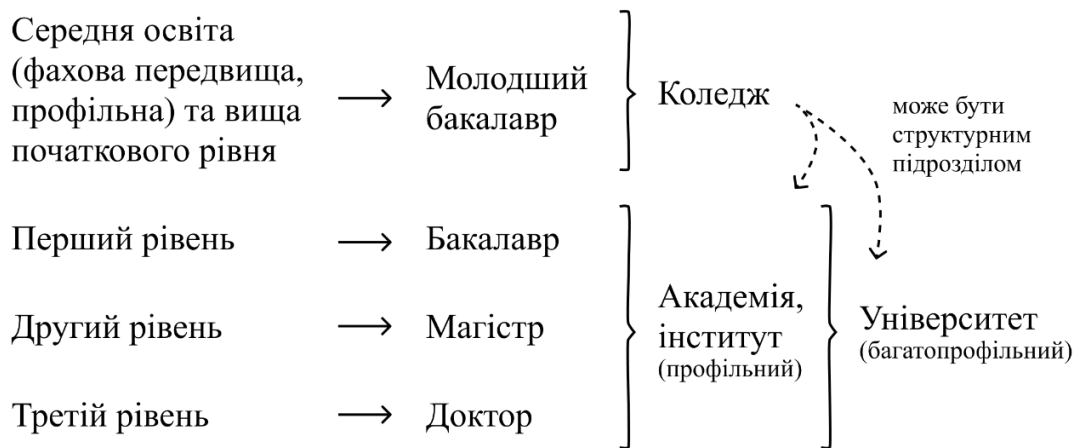

Рис.2.7. Система розміщення мережі навчальних закладів вищої освіти (включаючи філіали та структурні підрозділи)

Аналіз нормативних вимог щодо облаштування укриття та проведених відповідних ремонтних робіт в навчальних закладах Миколаєва

Міська рада зазначає про зменшення кількості учнів в Миколаєві: в 2023-24 навчальному році кількість школярів зменшилася на 3 тисячі 300 осіб, порівняно з минулим роком. Близько 27% учнів знаходяться за кордоном. Тим часом, в місто приїхали внутрішньо переміщенні особи, з них розпочали навчання в миколаївських школах 1177 учнів [38]. Мер О. Сенкевич повідомив, що в Миколаєві станом на 29 жовтня 2023 року в 8 школах міста укриття вже готові, а в 14 школах тривають ремонтні роботи. В укриттях має бути доступ до інтернету, необхідні меблі та очисна система для питної води [31].

У публічних джерелах важко знайти інформацію про точну кількість шкіл наявним підвальним приміщенням. Мабуть це не проста задача для будь-якого міста, адже навіть в Києві чиновники не могли зійтись в розрахунках наявних та працюючих укриттів. Заступник міського голови Анатолій Петров стверджує, що закладів освіти з підвальним приміщенням в місті близько 52 і управління освіти проводить ремонтні роботи та створює найпростіші укриття у 30 з них (станом на 19.11.2023 р.) [30].

Начальниця управління освіти Миколаївської міської ради Ганна Личко заявила, що можливість провести інвентаризацію підвальних приміщень та виконати ремонтні роботи є у 38 школах [39]. В інших школах міста таких приміщень просто немає, їх треба будувати або поруч, або вносити зміни в конструкції будівлі, а ремонтні роботи в існуючих підвальних приміщеннях можуть тривати від трьох місяців.

Для шкіл, в яких немає підвального приміщення і, відповідно, можливості облаштувати укриття, місто пропонує встановлювати розбірні тимчасові укриття [33]. Така практика вже має місце на деяких зупинках громадського транспорту в Миколаєві. Це невеликі бетонні коробки розмірами близько 3 на 5 метрів з товщиною стін і стелі в 40 см. З обладнання всередині вони мають тільки камеру, що транслює те, що відбувається за межами укриття. Так, наприклад, на зупинках люди можуть

чекати транспорт всередині, і коли побачать його через камеру, зможуть вийти одразу до нього. Доречність такого рішення – сумнівна, більш того, за словами мера міста, ці ж укриття з зупинок можна буде перемістити на території навчальних закладів. Бетонні тимчасові споруди можуть вміщувати близько 10 людей, тож ефективність таких захисних споруд залишає багато запитань.

В червні 2022 року ДСНС видало Лист «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти», який визначає вимоги до облаштування відповідних укриттів. Перш за все, надається визначення, що в якості укриття для цивільного населення можна:

- запроєктувати захисну споруду під час нового будівництва, реконструкції чи капітального ремонту закладу освіти (потребує значних капітальних вкладень та часу);
- взяти на облік як найпростіше укриття вже наявне підземне приміщення та провести там ремонт (потребує менших коштів та часу);
- облаштувати тимчасові фортифікаційні споруди [13].

Найпростіші укриття мають бути забезпечені електрикою, освітленням, вентиляцією, водопроводом та каналізацією. Якщо вони розраховані на більше 50 осіб, мають бути мінімум два виходи, один з яких – аварійний. Мінімальними вимогами по площі укриття є 0,4 м² на особу. Висота приміщень повинна бути не менша за 1,8 м, а ширина дверних отворів не менша 0,8 м [13]. Зазначається необхідність облаштувати укриття засобами доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Забезпечення учнів та персоналу засобами колективного захисту належить до відповідальності директора навчального закладу.

Серед загального необхідного обладнання (лавки, ліжка, стільця) має також бути забезпечено доступ до питної води мінімум 2 літри на особу на день. Враховуючи те, що миколаївці не можуть пити воду з кранів, навіть в екстрених ситуаціях (бо вона технічна та солоня з лиману), доставити в укриття однієї школи близько 800 літрів питної води, при цьому вона має бути свіжа, дуже проблематично.

З необхідного мають також бути аптечка, вогнегасник, резервні освітлювальні прилади, радіоприймач та шанцеві інструменти [13].

Зазначається, що шкільні укриття мають бути протирадіаційні або із захисними властивостями протирадіаційних укриттів. Такі властивості забезпечують стіни товщиною в 2 – 2,5 цеглини, або цільні залізобетонні конструкції від 56 см, або шар ґрунту товщиною 67 – 78 см. Якщо наявні будівельні конструкції приміщення мають меншу товщину, їх необхідно дообладнати [13].

Укриття мають знаходитися на такій відстані від закладу, що дозволяє провести організовану, безпечну та швидку евакуацію до них – за рекомендаціями ДСНС це до 100 метрів. Також в безпосередній близькості не мають знаходитись резервуари із легкозаймистими, горючими та вибухонебезпечними речовинами; водопровідні, каналізаційні магістралі та інші магістральні інженерні комунікації.

Щодо інших загальних рекомендацій при облаштуванні укриття Лист посилається на вимоги ДБН В.2.2-5-97 «Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту» [7]. Однак, цей документ був виданий дуже давно (1997 р.) та фактично є перекладом з російської радянського нормативного документу СНиП II-11-77 «Защитные сооружения гражданской обороны». Нині діючі будівельні норми щодо будівництва захисних споруд цивільного захисту затверджені в ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» [6].

Кошти, за які в Миколаєві ремонтують шкільні підвальні приміщення, виділяються або з міського бюджету, або міжнародними чи місцевими благодійними організаціями. Місто вже виділило 60 мільйонів гривень на відповідні ремонти. Миколаїв не був залучений до державної програми з виділення коштів на укриття через неузгодження термінів та очікуваного рівня якості робіт. Тому місто вже рік активно залучає різноманітних спонсорів і планує нарощувати темпи, адже в планах забезпечити укриттями 38 шкіл до початку наступного 2024-2025 навчального року.

Так, за кошти міжнародної організації ЮНІСЕФ (UNICEF) вже облаштовано найпростіші укриття в трьох навчальних закладах міста, один з них – це гімназія №25,

де організація розгорнула роботу з самого початку вторгнення [35]. Благодійний фонд народного депутата від партії «Слуга народу» Андрія Богданця «Допоможемо разом» в партнерстві з міжнародною компанією компанії «Freedom Holding Corp.» фінансували облаштування укриттів в двох миколаївських школах в рамках проєкту «Freedom Space».

Благодійний фонд «SavED», заснований колишньою Міністеркою освіти на науки (2019-2020) Ганною Новосад, долучився до ремонту двох укриттів в ліцей ім. О. Ольжича в Корабельному районі. В них замінили комунікації, проклали нову електромережу та вентиляцію, облаштували медпункт та санвузли. Загалом в ліцеї також відремонтували дах, спортивну залу, вікна, облаштували три класи. Новий проєкт команди «SavED» – укриття в ліцеї №55 в Заводському районі з бюджетом у 4 мільйони гривень [37].

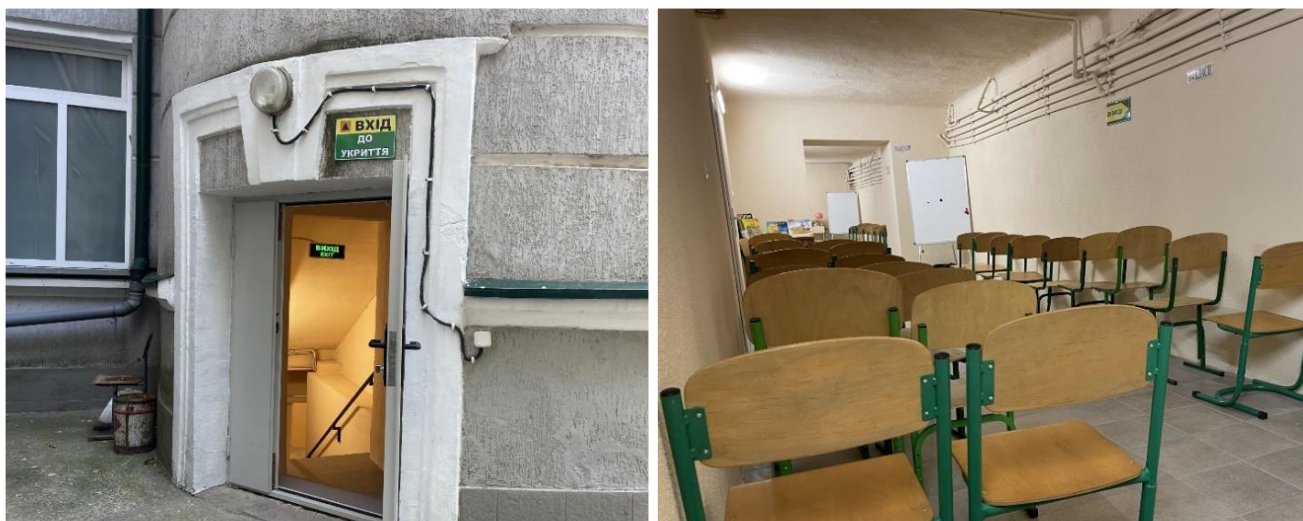

Відремонтоване укриття в ліцеї ім. О. Ольжича (ліворуч) та початок робіт в ліцей №55 (праворуч)

Управління освіти Миколаївської міської ради уклало договір про ремонт укриття в гімназії №23 (мікрорайон Велика Корениха) за 2,2 мільйони гривень, згідно з даними системи публічних закупівель ProZorro [32]. Планується протягом трьох місяців облаштувати бетонний фундамент, ганок, підлогу, відремонтувати стелю, вирівняти поверхню та пофарбувати стіни, а також встановити санвузол, облаштувати електроосвітлення та вентиляцію. Питну воду заклад отримує зі свердловини, що обладнана очисною системою. Укриття також планують обладнати Wi-Fi та

необхідними меблями. Угоду з виконавцем робіт було підписано в червні 2023 року, станом на жовтень – ремонтні роботи тривають.

Також ремонт укриття провели в ліцеї №22, ремонтні роботи вартували близько 2,5 мільйонів гривень, їх виконання тривало 4 місяців. Наразі укриття налічує близько 16 кімнат, в яких можна розмістити близько 600 дітей. При цьому у ліцеї навчається 1376 учнів, але в місті залишилось проживати 900. Загальна площа укриття складає 400 м². За словами директора, навчання в ліцеї планується для перших, других, п'ятих та випускних класів, тому розмір укриття розраховано на відповідну кількість учнів; передбачається, що всі інші класи будуть навчатися дистанційно [34]. В укритті відремонтовано стіни, підлогу, оснащено вентиляцію з підігрівом та туалетні кімнати. Варто підкреслити наявність в укритті медичного пункту та аварійного освітлення.

Укриття в ліцеї №22

Ремонт проводився в гімназії №45 в Інгульському районі. У відкритих джерелах закупівель ProZorro можна знайти угоди на ремонт покрівлі, теплотільника та системи опалення на суму близько 63 тис. грн. Окрім цього, в навчальному закладі також обладнали укриття коштом міського бюджету. Загальна площа укриття складає близько 500 м², що дозволяє розмістити 450 людей.

Укриття в гімназії №45

Взагалі, публічна інформація на ProZorro дає зрозуміти, які навчальні заклади місто планує ремонтувати чи облаштовувати під укриття [32]. В ході дослідження ці дані було проаналізовано та оформлено в наступну таблицю. Від дати проведення тендеру до здачі укриття в експлуатацію, за словами мерії, має пройти до 4 місяців. Це дозволяє висунути припущення про початок, активну роботу чи завершення ремонту.

Табл.2.1. Угоди на ремонтні роботи в школах, де облаштовується укриття

№	Навчальний заклад	Загальна вартість, грн	Опис, дата заключення угоди на облаштування укриття, етап ремонту
1	Ліцей №2	1 711 671	Поточний ремонт та облаштування укриття (далі «укриття»); ремонт покрівлі; обстеження будівлі, пошкодженої внаслідок бойових дій; водопровідні, каналізаційні роботи; послуги із здійснення технічного нагляду за виконанням робіт; 4.05.2023 (завершено)
2	Гімназія №13	1 985 488	Укриття; технічний нагляд; 23.11.2023 (розпочато)
3	Ліцей №19	1 702 490	Укриття; технічний нагляд; 3.05.2023 (завершено)

4	Ліцей №22	4 393 509	Укриття; ремонт системи захисту від прямих попадань блискавки (далі «електромонтажні роботи»); ремонт зовнішніх мереж водопостачання; покривання підлоги та стін; технічний нагляд; 22.08.2023 (триває)
5	Гімназія №23	2 980 997	Укриття, поточний ремонт аварійних ділянок покрівлі; технічний нагляд; 16.10.2023 (розпочато)
6	Гімназія №29	4 694 622	Укриття; капітальний ремонт автоматичної пожежної сигналізації; встановлення дверей, вікон і пов'язаних конструкцій; технічний нагляд; 8.09.2023 (триває)
7	Ліцеї №38 ім. В.Д.Чайки (два корпуси – планується 2 укриття)	4 676 644	Укриття; поточний ремонт будівлі; ремонт частини підвалу корпусу №2; виготовлення проектно-кошторисної документації (далі «ПКД»); ремонт підлоги та стін; покрівельні роботи; водопровідні роботи; електромонтажні роботи; технічний нагляд; 15.11.2023 (розпочато)
8	Ліцей №41	1 926 272	Ремонт укриття; електромонтажні роботи; технічний нагляд; 3.05.2023 (завершено)
9	Гімназія №45	1 815 575	Укриття; поточний ремонт будівлі; ремонт теплолічильника; ремонт внутрішніх мереж водопостачання; технічний нагляд; 11.05.2023 (завершено)
10	Гімназія №47	2 938 090	Укриття; поточний ремонт будівлі; покрівельні роботи; електромонтажні роботи; ремонт системи опалення; технічний нагляд; 24.10.2023 (розпочато)

11	Гімназія №50	3 140 876	Укриття; технічний нагляд; 24.10.2023 (розпочато)
12	Ліцей №53	5 386 464	Капітальний ремонт будівлі в частині заміни вікон та вхідних дверей; заходи з енергозбереження з усунення аварії; ПКД; 6.11.2023 (розпочато)
13	Ліцей №58	3 052 227	Укриття; електромонтажні роботи; каналізаційні роботи; встановлення дверей, вікон і пов'язаних конструкцій; технічний нагляд; 27.07.2023 (триває)
14	Миколаївський муніципальний академічний коледж	2 730 917	Укриття; електромонтажні роботи; 4.10.2023 (розпочато)

Як видно з опису угод на ремонтні роботи в школах, при облаштуванні укритті часто необхідно паралельно провести поточний ремонт всієї будівлі або її частини, окрім укриття. В деяких навчальних закладах є потреба в капітальному ремонті, заміні вікон, водопроводу чи каналізації тощо. Укриття планується в тих школах, які зовсім не потраждали внаслідок бойових дій, або зазнали незначних пошкоджень. Тоді як серйозно пошкоджені або частково зруйновані школи потребують набагато більших витрат грошей та часу при відбудові. Будівлі таких навчальних закладів будуть розглянуті у розділі III; буде проаналізовано публічну інформацію про їх технічний стан та висунуто пропозиції щодо відбудови.

Отже, в розділі II було зазначено важливу роль Миколаєва як промислового, транспортного та науково-дослідного міста, що також має визначну історію. Основними проблемами міста є перевантаженість вулично-дорожньої мережі, зниження кількості населення, відсутність централізованої подачі чистої води,

зменшення кількості працюючих підприємств та нестача робочих місць, а також підвищена небезпека обстрілів через близькість до лінії фронту.

Також було описано освітню реформу, яка сприяла реорганізації мережі закладів середньої освіти в Миколаєві. Змін зазнали училища та загальноосвітні школи, які було перейменовано в гімназії та ліцеї; деякі навчальні заклади було об'єднано чи закрито. В цьому розділі було також досліджено нормативні вимоги щодо облаштування споруд цивільного захисту (укриттів); проаналізовано публічну інформацію щодо проведення робіт з облаштування укриттів в мережі неушкоджених внаслідок бойових дій закладів освіти.

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВІДБУДОВИ МЕРЕЖІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.

Характеристика пошкоджених закладів освіти в Миколаєві.

Поганий технічний стан будівлі начального закладу негативно впливає на процес навчання і в мирний час. Наприклад, в Києві іноді призупиняли навчання в університетах, якщо приміщення недостатньо опалювалися взимку. Очевидно, що аварійний стан будівлі, особливо через наслідки бойових дій, може серйозно вплинути безпосередньо на освітній процес. В результаті навчання переривається або переноситься у дистанційний формат, що може створити проблеми для учнів і студентів, які змушені шукати заміну рідному освітньому закладу.

Також руйнування можуть призвести до втрати навчальних матеріалів, обладнання та інфраструктури. Зруйноване фізичне майно, пошкоджена будівля, з якою пов'язані, можливо, найкращі спогади життя для багатьох викладачі, учнів чи студентів – це стрес та тривога, переживання яких впливає і на психічне здоров'я та загальний емоційний стан. В травні 2023 року Україною пройшов флешмоб, де школярі випускних класів з різних прифронтових громад викладали в Інтернет відео останнього дзвоника чи вальсу, які організовували на руїнах рідних шкіл.

Враховуючи значущість шкіл та університетів в загальній системі громадських закладів міста, наше суспільство вже більше року обговорює питання «Що робити із зруйнованими будівлями?». Проводяться публічні дискусії, чиновники та експерти з різних організацій аналізують руйнування, а деякі громадяни та міжнародні партнери вже пропонують свої проекти з відбудови. Для забезпечення якісної освіти в Миколаєві питання відновлення навчальних закладів є пріоритетом номер один.

В розділі II було проаналізовано роботу, яка ведеться в місті для покращення якості освіти у вцілілих та діючих навчальних закладів. Та разом з тим, є заклади, які постраждали внаслідок бойових дій, і не зможуть прийняти учнів в 2024-2025 навчальному році. Тому в цьому розділі буде визначено пошкоджені заклади освіти,

окреслено їх територіально, буде проаналізовано роботу, яка вже ведеться в місті для їх відновлення та висунуто пропозиції щодо відбудови.

На підставі аналізу новинних регіональних ресурсів та наглядних спостережень в Миколаєві було створено таблицю з інформацією про розташування та технічний стан всіх пошкоджених навчальних закладів міста. Так як немає публічної інформації про розрахунки міцності матеріалів та деформації в несучих елементах конструкції, технічний стан будівель, що описується в розділі, було визначено на підставі публічних заяв мера Миколаєва Олександра Сенкевича та наглядних спостережень; класифіковано за додатком 3 «Методики обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів»:

- пошкоджено (41-80%) – наявні пошкодження несучих та огорожувальних конструкцій руйнування, що потребують капітального ремонту;
- значно пошкоджено (41-80%) – пошкодження несучих конструкцій, що потребують часткового демонтажу частин об'єкта та реконструкції;
- зруйновано (81-100%) – пошкодження становлять небезпеку аварійного обвалення об'єкта, необхідний демонтаж будівлі [15].

Табл.3.1. Навчальні заклади м. Миколаєва, що постраждали внаслідок бойових дій

№	Навчальний заклад	Район	Адреса	Технічний стан
1	Лицей №2	Центральний	вул. Адміральська, 24	Значно пошкоджено
2	Лицей імені Миколи Аркаса	Центральний	вул. Нікольська, 34	Значно пошкоджено
3	Гімназія № 7	Центральний	вул. Потемкінська, 45/47	Пошкоджено
4	Лицей № 9	Центральний	пров. Парусний, 3	Пошкоджено

5	Гімназія №10	Інгульський	просп. Богоявленський, 206	Пошкоджено
6	Професійний суднобудівний ліцей	Заводський	вул. Індустріальна, 1	Пошкоджено
7	Гімназія №44	Корабельний	вул. Знаменська, 2/6	Пошкоджено
8	Гімназія № 47	Корабельний	вул. Торгова, 72	Пошкоджено
9	Гімназія №48	Корабельний	вул. Генерала Попеля, 164-А	Значно пошкоджено
10	Гімназія №49	Корабельний	вул. Кобзарська, 15	Зруйновано
11	Ліцей №51	Центральний	пров. Парусний, 3 А	Значно пошкоджено
12	Ліцей №60	Центральний	вул. Чорноморська, 1а	Зруйновано
13	Політехнічний фаховий коледж	Центральний	вул. Нікольська, 11-А	Значно пошкоджено
14	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	Центральний	вул. 68 Десантників 10	Пошкоджено
15	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	Центральний	прос. Героїв України 9	Значно пошкоджено
16	Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського	Центральний	вул. Нікольська, 24	Значно пошкоджено

Короткий опис пропозицій до Генерального плану Миколаєва від міжнародної команди проєкту #UN4Mykolaiv.

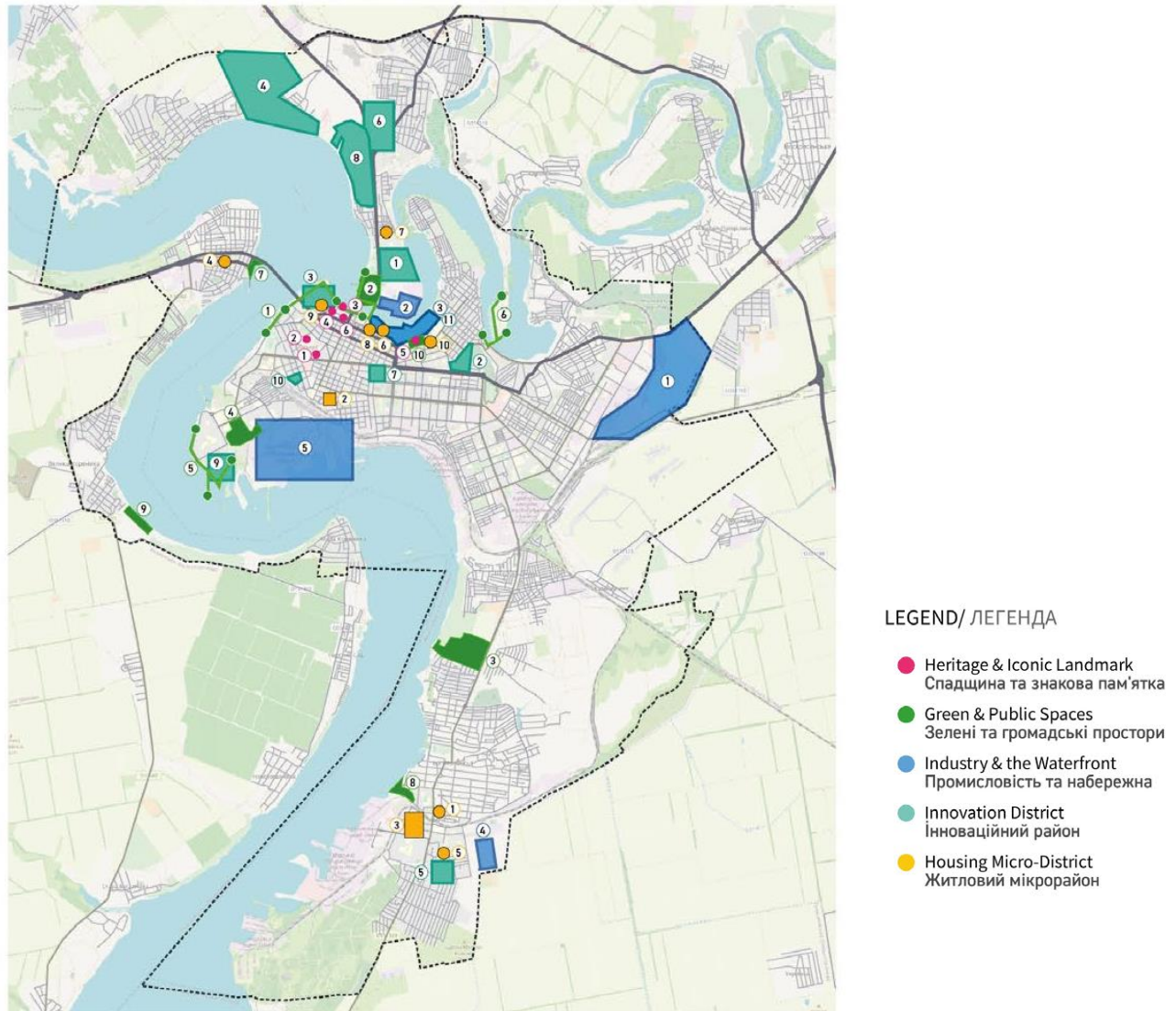
У квітні 2022 році в Україні розпочалися дискусії щодо відновлення постраждалих від війни міст та інфраструктури. Європейською економічною комісією ООН було організовано команду #UN4, яка займається розробкою нових генпланів міст, залученням інвестицій та реалізацією запропонованих рішень. Для Миколаєва «#UN4Mykolaiv», міська рада та громадські організації визначили втілити п'ять проєктів за різними напрямками: «Житловий мікрорайон», «Культурна спадщина», «Промисловість та набережна», «Інноваційний район» та «Зелені та громадські простори» [43].

Відбудова житлового масиву передбачає реконструкцію вже наявних будинків і початок нового сучасного будівництва. Відновлення культурної спадщини окрім збереження пам'яток культури передбачає їх нове створення, наприклад, шляхом виведення з промислового фонду. Враховуючи, що більшість промисловості в Миколаєві – це прибережні порти та заводи, для реконструкції цих територій було започатковано і відповідний проєкт. План інноваційного району передбачає організацію нового багатофункціонального простору з акцентом на освіту, науку та інновації. П'ятий проєкт фокусується на зелених зонах, особливо на прибережних, аби відновити доступ до річок для рекреаційного відпочинку.

До візуалізації розміщення зон по території міста, де можуть бути реалізовані описані проєкти долучилась італійська компанія «One Works». Відповідна схема представлена нижче. В подальшому дослідженні буде детальніше розглянуто проєкт «Інноваційний район», який має об'єднати потенціал наукових парків із сучасними підходами до створення мікрорайону. Це передбачає втілення нових планувальних схем, аби поєднати житлову забудову, університети, дослідницькі компанії / інститути, культурну та медичну інфраструктуру, громадські простори та зелені зони. «One Works» зазначає, що інноваційний мікрорайон має бути місцем для розвитку новітніх ідей та продуктів; має вдало поєднуватися з навколишнім середовищем і водночас мати свою унікальність; має бути прикладом втіленням сучасних

урбаністичних стандартів (зелена мобільність, екологічність, інклюзивність тощо); має залучати містян та бізнес до взаємодії [1].

Рис.3.1. Схема розміщення зон п'яти проєктів в Миколаєві від компанії «One Works»

Подальше дослідження буде спиратися на цю схему, а конкретніше – на зони проєкту «Інноваційний район», адже саме він передбачає розвиток мережі навчальних та науково-дослідних закладів. Тому варто розглянути місце навчальних закладів в запропонованих інноваційних зонах та знайти відповідність між цими зонами і розташуванням пошкоджених закладів освіти.

Зона №1 співвідноситься з межам мікрорайону Темводу та охоплює всі його навчальні заклади: ліцей №9 (класичний ліцей), ліцей №51, головний корпус НУК ім. адмірала Макарова.

Зона №2 відноситься до Центрального району, обмежується вулицями Степова, Каразіна, 6-а Слобідська та проспектом Центральний. В межах кварталів цієї ділянки знаходиться Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Зона №3 також в Центральному районі, охоплює територію міста між Варварівським та Інгульським мостами. В системі розміщення закладів освіти зоні №1 відповідають МНУ ім. В.О.Сухомлинського та політехнічний коледж.

Зона №4 знаходиться на півночі міста в околицях мікрорайону Матвіївка, більшість території там зайнята полігоном; навчальних закладів немає.

Зона №5 знаходиться в Корабельному районі та охоплює житлову забудову та незадіяні під будь яку забудову території. В межах зони знаходиться гімназія №48. На сусідніх кварталах з ділянкою, що виділена як зона №5 розміщена більшість навчальних закладів району. Це гімназії №33, №49, №54, ліцей ім. О.Ольжича, економічний ліцей №1, професійний ліцей будівництва та сфери послуг, вище професійне училище суднобудування.

Зона №6 охоплює частину мікрорайону Північний, транспортну розв'язку проспекту Героїв України, Київського шосе та вулиці Малко-Тирнівська, а також складські приміщення біля розв'язки. Єдиний навчальний заклад, що відповідає зоні №6 – гімназія №64 в мікрорайоні Північний.

Зона №7 обмежується вулицями Садова, Погранична, Мала Морська та проспектом Центральним. На ділянці розміщена переважно житлова забудова та ведеться будівництво нового житлового комплексу; навчальні заклади відсутні.

Зона №8 охоплює частину мікрорайону Соляні від прибережної зони на сході та проспекту Героїв України на заході. Там знаходяться складські приміщення, малоповерхові будівлі підприємств та гаражні кооперативи. Навчальних закладів на ділянці немає.

Зона №9 межує з мікрорайоном Намив та відповідає проєктній території його розширення. На даний момент там побудовано два житлових комплекси, навчальних закладів немає. На території самого мікрорайону є ліцей №55 та гімназія №57.

Зона №10 обмежується вулицями Шосейна, Георгія Гонгадзе, Бузника та Морехідна. На цій ділянці та на сусідніх з нею кварталах знаходяться корпуси Національного аграрного університету, «Європейський університет», професійно-технічне училище «Морехідна школа», фаховий коледж МНУ, гімназія №35, Інститут автоматики та електротехніки НУК ім. адмірала Макарова.

Даний аналіз показує, що деякі території, відведені під інноваційні райони, вже активно забудовані різними навчальними закладами, а деякі їх зовсім не мають. Далі буде детальніше охарактеризовано навчальні заклади в межах описаних «інноваційних» зон, проаналізовано плани міста щодо пошкоджених закладів і висунуто пропозиції щодо проєктів міської влади та міжнародних партнерів з відбудови.

Детальний аналіз пошкоджених навчальних закладів в межах зон «Інноваційного проєкту» та пропозицій щодо їх відбудови.

Для зон №1, №3 в Центральному районі розвиток територій як науково-освітніх є дуже перспективним, адже там вже два великих університети, коледж та ліцеї. Ці «інноваційні» зони мають великий потенціал до модернізації та розширення, тому будуть детальніше проаналізовані далі в дослідженні.

Зона №2 переважно складається з садибної забудови та межує з історичним кладовищем (некрополем) сході, в центрі ділянки знаходиться один навчальний заклад – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». На сусідніх західних та північних кварталах розбудована активна освітня територія: ЧНУ імені Петра Могили, університет імені Пилипа Орлика та його коледж, а також ліцей №38 імені В.Д. Чайки. Тож, або в плани містобувельників входить освоєння додаткової території під науково-освітні функції, або схема має похибку.

В рамках післявоєнної відбудови недоречно було б пропонувати реконструкцію некрополю чи неушкоджених жилих кварталів (переважно садибна забудова). Однак, дану університетську територію варто зробити більш активною та залученою в загальноміське життя, адже поруч є парки, прибережна зона, територія лікарні, музей та різні культурні пам'ятки, є досить розвинута мережа громадського транспорту.

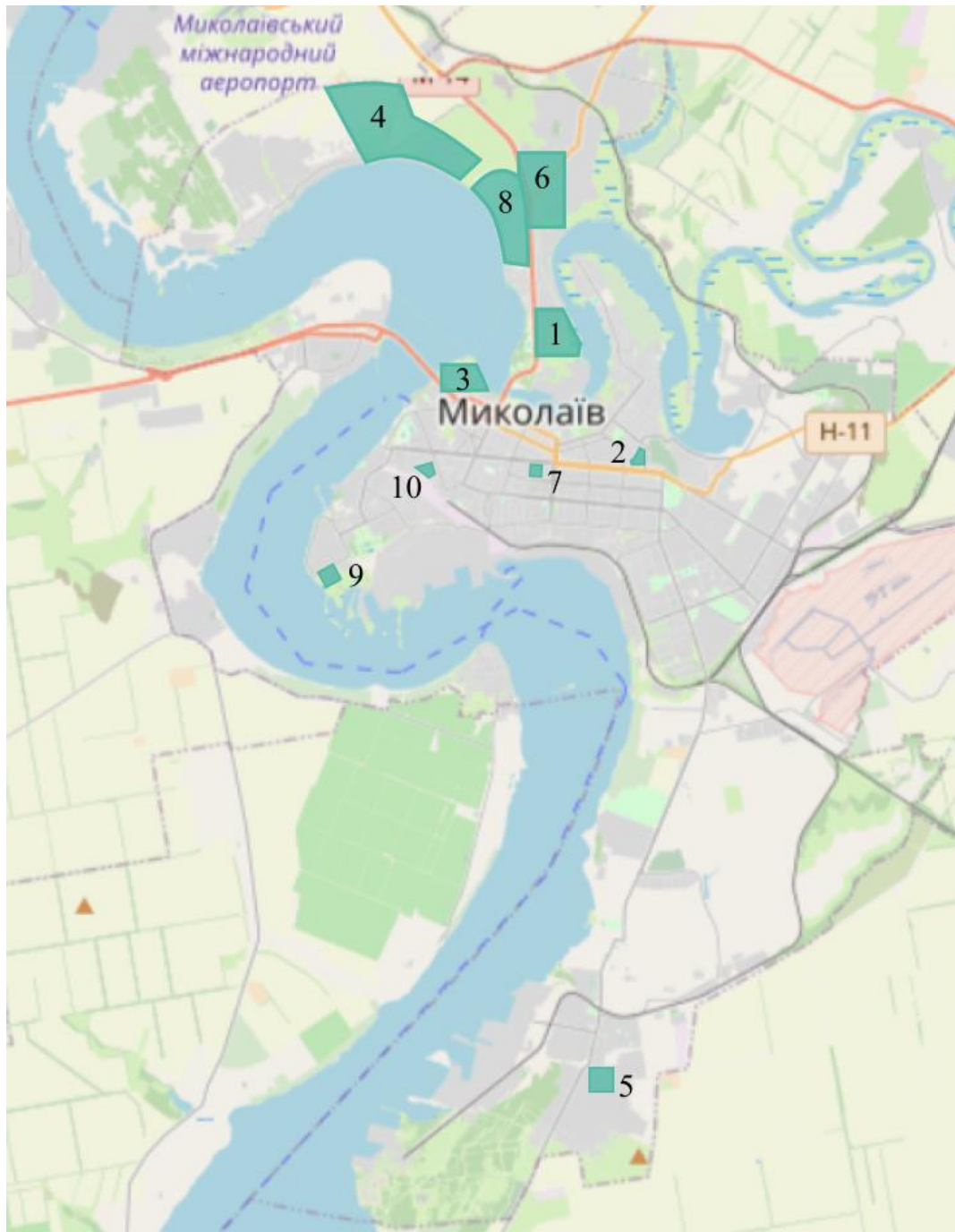
Але на території недостатньо закладів побутового обслуговування населення (магазини, аптеки, перукарні, кафе тощо), туди рідко навідуються містяни не освітньої чи лікарської професії (немає бізнесу, офісів, банків тощо). Поруч знаходиться пошкоджений суднобудівний завод, територія якого буде, скоріш за все, реконструйована, та зруйнований ракетою готель, який вже вирішено зносити, тож правильна робота в межах проекту «Промисловість та набережна» (синього кольору №3 на схемі) може вдихнути нове життя в квартали навколо ЧНУ імені Петра Могили.

Територія на півночі міста, яка виділена як зона №4, є найбільшою для можливої розбудови інноваційного району. Зараз вона практично не заселена та не використовується ефективно під якесь конкретне функціональне призначення, окрім як полігон. На схід від зони проходить дорога М-14, на півночі знаходиться міжнародний аеропорт, на заході – мікрорайон Матвіївка. Аеропорт постраждав внаслідок бойових дій та нині є закритим, але в майбутньому ймовірно може бути відновленим для пасажирських перевезень, наприклад, в якості альтернативи Херсонському міжнародному аеропорту.

В пропозиціях до генплану також зазначено, що місто планує реорганізацію військових частин та полігонів, тож це могло б звільнити дану територію та відкрило б нові можливості для її використання. Окрім цього, якщо розглядати містопланування Миколаєва в довгостроковій перспективі, будівництво об'їзної регіональної дороги через новий міст за північною межею міста також дозволило б ефективно залучити дану територію, розмістивши там заклади / підприємства, що функціонально тяжіють до автомагістралей, аеропорту чи води (наприклад, харчова чи легка промисловість, науково-дослідні центри та відповідні навчальні заклади).

Найбільш ймовірною метою розбудови зони №4 є розширення мікрорайону Матвіївка. Зараз там функціонує лише один навчальний заклад – гімназія №24 на 560 учнів, при чому населення становить близько 6 тисяч осіб. Якщо при реконструкції мікрорайону його населення буде збільшене в межах 30%, то виникає потреба у будівництві ще однієї такої ж гімназії або опорного ліцею.

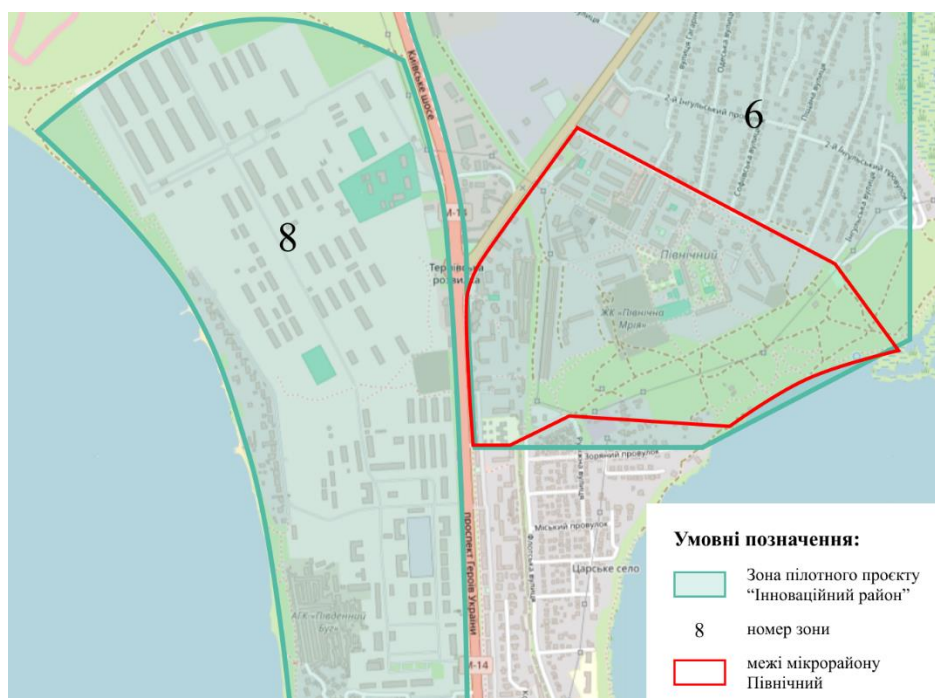
Рис.3.2. Схема розміщення зон «Інноваційного проекту» в Миколаєві

Зона, що позначена на схемі як №5, знаходиться в Корабельному районі і скупчує в собі більшість його навчальних закладів. Далі буде детальніше розглянуто цей район міста, адже він був найменш розвинутим ще до війни, а нині вважається також найбільш постраждалим через близькість до лінії фронту. Пропозиція міста розвивати цю зону для можливої розбудови інноваційного району є доречною з двох основних причин. По-перше, там висока концентрація навчальних закладів. По-друге, там є зруйновані та пошкоджені заклади, які доведеться відновлювати або зносити та проектувати нові. Район має багато проблем, пов'язаних з доступністю до освіти і пропозицій щодо покращення мережі розміщення там навчальних закладів буде декілька.

Територія №6 охоплює мікрорайон Північний, який активно розширювався останні 20 років за Програмою нового будівництва для молодих сімей та одиноких молодих громадян. Протягом 2000-х на квартирний облік стало близько 12 тисяч осіб і більшість з них вклалося в нове будівництво в Північному [12]. Тобто зараз велику частину населення мікрорайону складають молодь, діти та їх батьки. При цьому там діють лише два дошкільних заклади (разом на 250 дітей) та одна гімназія №64 (507 учнів).

Рис.3.3. Розташування мікрорайону Північний в системі «інноваційних зон»

Територія пріоритетно потребує будівництво нових навчальних закладів, адже нині на площі в 360 га мешкає близько 11 тисяч осіб і заселення досі триває. Тож є потреба в облаштуванні ще двох закладів з проєктною спроможністю в 400-600 учнів кожна. Доречним було б побудувати гімназію з початковою школою та багатопрофільний ліцей, щоб учні старших класів, а також учні з особливими потребами мали можливість обрати освіту на місці, а не були змушені їздити в інші мікрорайони.

Зелена зона в 22 га в південній частині мікрорайону досі не облаштована і виглядає як пустир, тож може бути виділена під нову житлову забудову (≈ 2 га), під громадські заклади, в тому числі освітні (≈ 5 га) і, звісно, в більшій мірі (≈ 15 га), під розбудову парку в прибережній зоні. Таким чином місто зможе збільшити населення мікрорайону до 14 тисяч осіб, створити доступ до освіти для 1,7 тисячі школярів та забезпечити необхідні 9,8 га озелених територій (згідно таблиці 8.1. ДБН Б.2.2.-12:2019) [5].

Зона №7 нині не містить на ділянці жодного навчального закладу, там ведеться будівництво нового житлового комплексу. На сусідніх кварталах знаходяться гімназії №13, 31, ліцей №34 та престижний ліцей ім. М. Александрова фізико-математичного профілю. В зоні №7 та поруч з нею є квартали з багатоквартирною та садибною забудовою, є підприємства (Миколаївобленерго), торговий центр, готель (було пошкоджено ракетою), палац культури, парки та бульвари. Територія потребує як реконструкції пошкоджених будівель, так і перепланування загалом, адже має великий потенціал до збільшення міських активностей, залучення громадян та бізнесу, модернізації озелених територій та збільшення кількості навчальних закладів.

Величезна територія зони №8 знаходиться в мікрорайоні Соляні, займає близько 165 гектарів та нині зайнята складськими приміщеннями, недобудованими ангарами, гаражами та парковками, промисловими та військовими об'єктами. Історично Соляні були важливим транспортним та торговельним пунктом чумацького шляху, яким возили сіль з Криму. Торговці, які поселилися на березі та шукали вигоду

з водних перевезень, зводили хутори ще до заснування міста імперцями та вважаються першим його жителями, про історію діяльності яких нам достеменно відомо.

Південніше виділеної зони знаходиться садибна житлова забудова і далі парк «Перемога», збудований в 1946 році, зараз найбільший парк в Миколаєві (42 га). На сході зона обмежена проспектом Героїв України, за заході – водами, де зливаються річки Південний Буг та Інгул, на півночі дана ділянка переходить в зону «Інноваційного району» №4, про яку йшла мова вище. На цій території немає житлових кварталів, лише подекуди зведено окремі приватні будинки. Громадських закладів там також немає. Тож, місто має включити дану ділянку в майбутній генеральний план, надавши їй нові функції, але нині цей процес не є пріоритетним, тим паче в контексті післявоєнної відбудови.

Зона №9 знаходиться в мікрорайоні Намив, де за останнє десятиліття було збудовано новий житловий комплект «Рів'єра»; незаселену територію поруч планується розбудувати і надалі. Весь мікрорайон займає площу в 130 га, а його активно заселена частина – 93 га. Територію намили в акваторії Бузького лиману в 1970-х для розселення працівників Чорноморського суднобудівного заводу. Зараз мікрорайон є перенаселеним, тож міській владі та міжнародних спонсорам дійсно варто розглядати Намив детальніше в процесі розбудови міста та покращення системи розміщення шкіл.

Під час проектування він був розрахований на 30 тисяч жителів, а в 2021 році там проживало вже близько 50 тис. осіб. Забудова кварталів 9- та 12-ти-поверхова. Згідно з даними таблиці з Додатку В.1 ДБН 2018, щільність населення на 1 га мала б складати 370-410 осіб, тоді як фактично складає 625 осіб/га [4]. На весь мікрорайон працює лише два освітніх заклади: ліцей №55, який під час реорганізації включив в себе ЗОШ №65 (навчається 1241 учень) та гімназія №57 імені Т.Г. Шевченка (1459 учнів при спроможностях закладу в 1250 учнів).

Враховуючи демографічну та соціальну структуру населення України, для розрахунків нормативної кількості дітей шкільного віку приймається 120 осіб на 1000 населення. Виходить, що в мікрорайоні Намив до 2022 року проживало приблизно 6 000 учнів. Отже, таких навчальних закладів як ліцей №55 та гімназія №57 в досліджуваному мікрорайоні має бути 5, а не 2. Звісно, для більш точних розрахунків нам потрібні повні данні про чисельність населення, що неможливо порахувати поки люди продовжують мігрувати через загрози війни.

Поки точна можна констатувати перевантаження освітніх закладів та їх нестачу; нагальна потреба в будівництві там нових шкіл існує вже зараз (їх необхідно три). А якщо будівництво житлових комплексів на незаселених ділянках продовжиться, то в плани забудовника мало б входити також будівництво ще однієї школи та дитячого садочку.

На території зони №10 спостерігається велика концентрація освітніх закладів різного рівня: вищі (Національний аграрний університет, «Європейський університет», Інститут автоматики та електротехніки НУК ім. адмірала Макарова, а також їх гуртожитки), профільні (професійно-технічне училище «Морехідна школа», фаховий коледж МНУ імені В. О. Сухомлинського) та базові середні (гімназія №35). Територія не зазнавала влучань російських ракет, тому зруйнованих чи пошкоджених будівель там немає. В розділі I зазначалось про руйнування двох миколаївських вишів – НУК ім. адмірала Макарова та МНУ імені В. О. Сухомлинського. На ділянці №10 знаходяться будівлі структурних підрозділів цих університетів і вони є єдиними для них, які мають задовільний технічний стан.

Через таку кількість навчальних та науково-дослідних закладів, що знаходяться на трьох квартах площею всього 25 га, а також через розміщення там 6 гуртожитків різних ВНЗ, дана зона однозначно має великий потенціал до розвитку. Хоча більш доречно охарактеризувати її не «інноваційним районом», а «студентським». Адже там немає неосвоєних територій, де можна було б збудувати нові, сучасні та технологічні приміщення. На ділянці розміщені лише житлові будинки, навчальні заклади та

гуртожитки, тому пріоритетним є забезпечити комфортні умови проживання, розвитку та дозвілля саме для місцевих мешканців.

Там необхідно відкрити більше кафе, магазинів, аптек, перукарень, хоча поруч і є два ринки, але один малий і працює тільки в першій половині дня, а до іншого, Центрального ринку, 20 хвилин пішої ходьби від території. Поруч знаходиться міський стадіон, але на самій території, де до 2020 року проживало близько 2 тисяч студентів, немає жодного облаштованого майданчику для відпочинку підлітків та дорослих. В зоні №10 знаходять всі корпуси аграрного університету, де здобувають освіту близько 4 тисяч студентів і частина з них вже повернулися до стаціонарної форми навчання.

В ході аналізу не було знайдено інформацію про ремонт укриття в аграрному університеті та в гімназії №35, скоріш за все його там немає; відомо, що в корпусі НУКу його ніколи не було і зараз облаштування не планується, при тому що частина студентів також повернулася до очної форми навчання. Тому пропозиціями для зони №10 буде:

- створення укриттів та безпечних умов перебування та проживання студентів / учнів;
- поточний ремонт корпусів та гуртожитків, оскільки в місті це єдина навчально-дослідна зона, яка активно функціонує та не зазнала пошкоджень від воєнних дій, тому має перспективи в майбутньому прийняти більше студентів і забезпечити їм кращі умови навчання;
- збільшення закладів побутового обслуговування населення;
- реконструкція зелених зон з побудовою майданчиків для дозвілля та заняття спортом;
- загалом модернізація території, виходячи з потреб студентів та місцевих мешканців.

Далі буде розглянуто зони №1, №3 та №5, які було спочатку було пропущено в ході дослідження, адже території цих зон є найбільш значущими в контексті

відбудови навчальних закладів та потребують більш ґрунтового аналізу. Дані території зазнали сильних руйнувань в 2022 році та потребують не просто відбудови, а комплексного нового проєктування, особливо якщо мова йде про відновлення повоєнного міста та створення діючого генерального плану.

Зона №1 знаходиться в мікрорайоні Темвод, що межує з мікрорайоном Соляні на півночі Миколаєва. Ще 50 років тому територія вважалась найбільш перспективною для розбудови виробничого, наукового та інноваційного радянського району, але з планів вдалося втілити в життя лише корпус університету кораблебудування. Назва походить від скорочення «Трубочного електромеханічного заводу». Мікрорайон омивається річною Інгул на півдні, на іншому березі якої знаходиться суднобудівний завод (нині пошкоджений та майже не працюючий). В 1930-х завод активно розбудовувався і на території Темводу будували бараки для працівників.

Та в квітні 1942 року в приміщеннях та на величезних прилеглих територіях нацистами було створено концтабір для військовополонених («Шталаг – 364», згодом «Табір №126»). Він вважається найбільшим концтабором півдні України, де загинуло понад 30 тисяч людей. Зараз там залишилась арка воріт концтабору як історична пам'ятка та меморіальна дошка біля місця перепоховання від 1988 року. По завершенню бойових дій для працівників заводу відбудувати житлові кооперативи, звели клуб та стадіон.

В 1960-80-х роках суднобудівний завод був потужним економіко-утворюючим підприємством, яке розширювалось, тому радянська влада взялася за реорганізацію Темводу від колишнього концтабору до майбутнього науково-виробничого центру. Проводились роботи з поглиблення річки, розширення бухти; житлову забудову знесли та почали там прокладання стапельних колій, будівництво механічного цеху та нового корпусу кораблебудівного інституту (нині пошкоджений головний корпус НУК ім. адмірала Макарова). Однак, з 1990-х завод почав занепадати, нове будівництво вже було не потрібним, а частина територій Темводу залишилась недіючою.

Мікрорайон знаходиться на півострові і з трьох сторін омивається річкою Інгул, на півночі межує з мікрорайоном Соляні та виділеними там зонами №4 і №8. Розділений на ліву та праву частини проспектом Героїв України, який веде на Інгульський міст. На лівій частині Темводу знаходиться парк «Перемога», який потребує окремого проєкту по реконструкції; на правій частині близько чверті площі займають житлова забудова та навчальні заклади, інші території займають хащі, складські приміщення, гаражі та недобудовані цехи суднобудівного заводу.

Саме на правій частині ділянки пропонується втілити проєкт «Інноваційний район». Зона №1 об'єднує навчальні заклади мікрорайону: університет та його студмістечко, ліцей №51, ліцей №9 (донедавна класичний ліцей). Всі вони є центрами тяжіння молоді з усього міста і, на жаль, всі зазнали різного ступеню пошкоджень в наслідок бойових дій.

Рис.3.4. Функціональний аналіз досліджуваної ділянки мікрорайону Темвод

В ліцеї №51 було повністю зруйновано один з навчальних корпусів. При цьому, міська влада зазначає, що будівля закладу була в аварійному стані ще до війни і не мала підвального приміщення. В ліцеї навчаються діти 1-11 класів, загалом 1074 учня – це найпотужніший заклад середньої освіти на два мікрорайони. Місто мало плани провести там капітальний ремонт та модернізувати будівлю, аби залучити більше учнів. Оскільки, заклад є частково зруйнованим, але дуже потрібним для міста, було проведено технічний огляд та економічні розрахунки. Результати показали, що роботи з реконструкції та нового будівництва потребуватимуть майже однакових витрат коштів та часу, тому доцільнішим буде рішення знести всі корпуси ліцею та побудувати нові.

Проект передбачає будівництво трьох корпусів, щоб розділити учнів початкової школи, середньої та профільної як цього вимагає реформа освіти. Дане рішення знову доводить, що будівельні норми залежать від освітньої політики загалом, що було з'ясовано в розділі I. Під новими корпусами будуть облаштовані три укриття, на території школи відновлять стадіон та спортивний майданчик. Будівництво планують розпочати в 2024 році за державні кошти. Сусідній з ліцеєм №51 заклад, класичний ліцей, також зазнав пошкоджень, але не значних. На його ремонт вже виділили 2.7 млн. грн.

Руйнування ліцею №51 (зліва) та головного корпусу НУК (справа)

На ділянці знаходиться головний корпус Національного університету кораблебудування, який зазнав влучань ракети двічі. Було пошкоджено вікна, вхід, частину покрівлі, несучі конструкції 3-6 поверхів та науково-дослідні приміщення

поруч з корпусом. Частина обладнання та документації була вивезена, а більшість адміністративних та учбових функцій перейняв на себе корпус Інституту автоматики та електротехніки (1965 рік будівництва), що знаходиться в зоні №10.

На досліджувані ділянці, окрім головного корпусу, знаходяться також гуртожиток НУК, спортивна зала, недобудований корпус та незадіяна територія (фактично хащі, що належать університету). Як зазначалося вище, корпус був збудований за проектом розширення суднобудівного заводу, планувалося продовжити розвивати учбову та науково-дослідницьку базу, але коли завод зупинився, перспективи розбудови сумісного вишу також зменшилися. Спеціалізація даного університету дійсно унікальна в Україні і для Миколаєва це завжди було визначальною особливістю, тому місто ніколи не полишало надії розвитку його територій в Темводі.

Ще генеральний план 2009 року передбачав створення на цій території технополісу, першої в Україні комплексної науково-технічної бази, що здійснюватиме фундаментальні дослідження в галузі суднобудування [3]. Такий інноваційний район мав би залучити найкращих науковців, інженерів та будівників для підвищення пропульсивних характеристик цивільних суден, розробок озброєння, маскування бойових кораблів тощо. В кооперації з миколаївським заводом «Зоря» передбачалося проектування та виробництво високоефективних газотурбінних двигунів на водному транспорті.

Впродовж 2010-2017 років ректорат університету та «Миколаївкомундорпроект» працювали над економічними розрахунками та проектуванням території. Міська рада виділила на постійне користування університету близько 4 га землі та ще 11,5 га на реалізацію генерального плану розвитку НУК в комплексі з побудовою поруч транспортної розв'язки. План передбачав будівництво сучасної електронної бібліотеки, навчальних корпусів, дослідницьких басейнів, готелів та житлових будинків для студентів та працівників, спортивних майданчиків і центрів відпочинку студентів [11]. Візуалізація виглядала наступним чином.

План реконструкції території НУК в мікрорайоні Темвод, 2017 р.

Пропозиції реконструкції території НУК були включені до проєкту Генерального плану Миколаєва 2019 року, але він не був прийнятий, тож ідеї так і залишилися на папері, роботи не розпочалися навіть в недобудованому з 1980-х корпусі. В 2022 році партнери з «One Works» також пропонують звернути увагу на дану територію як на перспективний інноваційний район.

В результаті дослідження ділянки можна висунути декілька пропозицій щодо реконструкції, які виходять з наступних припущень:

- суднобудівні заводи будуть частково демонтовані, бо вони зазнавали руйнувань внаслідок бойових дій та не є пріоритетними об'єктами повоєнної відбудови;
- кораблебудування було популярним, коли існували великі державні замовлення, тоді як зараз перспективи розвитку та досліджень в цій галузі є сумнівними;
- Миколаєву варто шукати нові спеціалізації та сучасні шляхи досягнення економічної привабливості (наприклад, зберігання та логістика зерна, чим займається компанія «Нібулон»);

- в повоєнній країні освітня галузь має бути направлена на сучасний, сталий та багатовекторний розвиток, навчання має бути доступним широкому колу людей та адаптивним під різні виклики (епідемія, війна тощо).

Отже, реалістичним сценарієм розвитку Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова є зосередження на машинобудуванні, теплоенергетиці, прикладній механіці – навчання за цими спеціальностями здійснюється в іншому територіально відокремленому корпусі (Старий корпус), який також потребує капітального ремонту. Навчально-науковий Інститут автоматики та електротехніки надає вузькоспеціалізовані знання, які можуть приміятися у військовій галузі, у виробництві високоточної техніки тощо і є дуже актуальними для України. Корпус також знаходиться не на території мікрорайону Темвод, потребує модернізації та облаштування укриття.

В Головному корпусі студенти вивчають власне кораблебудування, комп'ютерні науки, економіку, менеджмент та право. Його неодмінно треба відновити за сучасними будівельними нормами, однак потреби в розширенні учбових приміщень немає. Основними причинами такого висновку є: відсутність суттєвих змін в кількості абітурієнтів, неякісне обслуговування наявних учбових приміщень (потребують ремонту та покращення системи опалення), недостатнє фінансування університету, зниження попиту на деякі спеціальності через брак робочих місць для випускників.

На величезній території, яку університет має у власності, доречним є проведення оцінки технічного стану недобудованого корпусу. Якщо будівництво можна продовжити, то можна перенести в нові приміщення фаховий коледж НУК, який зараз знаходиться в перенавантаженому корпусі Інституту автоматики та електротехніки в зоні №10. Також в новому корпусі було б доцільним розмістити спортивну залу, адже він з'єднаний з Головним коридором. Зараз спортзал знаходиться в окремій будівлі, до якої студенти за перерву мають пройти необлаштованою стежкою 600 метрів.

Недобудований корпус НУК в мікрорайоні Темвод

Інші 15 га території університету, які зараз залишаються порожніми та не використовуються, можна було б виділити під розбудову інноваційного району. Наприклад, побудувати офісні приміщення, коворкінг, районний громадський центр з кінотеатром, сценою, кафе, контори іноземних компаній / партнерів міста, науково-дослідні приміщення тощо. Варто також приділити увагу історичному контексту ділянки. Там залишилось поле, яке було стадіоном для колишніх працівників заводу, занедбана будівля клубу та арка воріт концтабору – унікальне місце, яке можна переосмислити та наново задіти в міському просторі.

Іншою важливою освітньою територією є центральна частина міста, виділена як зона №3. Там знаходяться Політехнічний коледж та Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. Обидва навчальні заклади були значно пошкоджені. 15.07.2022 р. російська ракета зруйнувала корпуси університету, а 1.11.2022 р. будівлю політехнічного коледжу, що знаходиться навпроти. Ці навчальні заклади є одними з основних в Миколаєві, до них тяжіє багато молоді в міста та ще більше в області. Важливим завданням під час відбудови є робота саме в цих навчальних закладах.

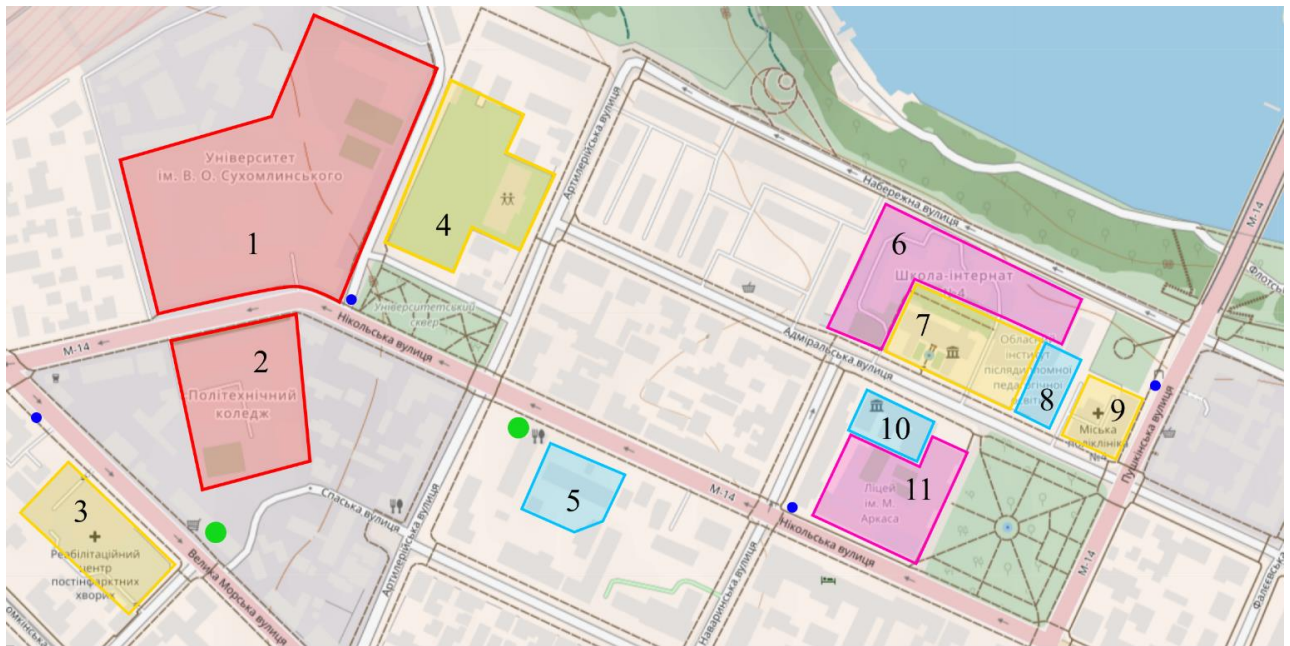

Руйнування політехнічного коледжу (зліва) та університету (справа)

Пропонується розширити межі зони №3 «Інноваційного району», тому що поруч з цими навчальними закладами є інші важливі для міста громадські та освітні центри, які в комплексі могли б працювати як інноваційний, культурний та історичний район. Найбільша концентрація закладів освіти утворилась в Центральному районі, поблизу основних магістралей та мостів. Але для містян, учнів та їх батьків, близькість у розташуванні навчальних закладів не означає зручність користування цими територіями. Далі буде детальніше розглянуто проблеми та перспективи ділянки з високою концентрацією закладів освіти.

Площа запропонованої розширеної зони №3 складає 30 га, рельєф місцевості рівний, включає прибережну зону. Територією проходять три магістралі міського значення – вулиця Пушкінська у напрямку Інгульського місту, вулиці Нікольська та Велика Морська у напрямку Варварівського мосту. На ділянці всього в 7 кварталів розміщено університет, коледж, ліцей, школу-інтернат, музичну школу, інститут післядипломної освіти та дитячий садок. Серед інших громадських закладів – музей, поліклініка, реабілітаційний центр, Будинок офіцерів флоту (нині заклад громадського дозвілля та волонтерства). Озеленені території складають Університетський сквер, Аркасівський сквер, парк імені Пушкіна та прибережна зона. Від одного краю досліджуваної ділянки до іншого пішки можна пройти за 13 хвилин. Нижче представлена схема ділянки; не виділені території складаються з житлової забудови, а також транспортних та інженерних об'єктів.

Рис.3.5. Схема розміщення громадських закладів на ділянці розширеної «інноваційної» зони №3

Умовні позначення:

- заклад вищої освіти
- заклад середньої освіти
- інший тип закладу освіти
- інший громадський заклад
- зупинка транспорту
- заклад побутового обслуговування населення

1. Університет ім. В.О.Сухомлинського
2. Політехнічний коледж
3. Реабілітаційний центр
4. Будинок офіцерів флоту
5. Дитячий садок №115
6. Санаторна школа-інтернат № 4
7. Музей суднобудування та флоту
8. Інститут післядипломної освіти
9. Поліклініка №4
10. Музична школа №1
11. Ліцей ім. Миколи Аркаса

Окрім університету та коледжу на даній ділянці зруйнованим є ліцей імені Миколи Аркаса, один з найпрестижніших ліцеїв міста, куди влучила російська ракета 1.11.2022 року. Його будівля є пам'яткою архітектури місцевого значення, була збудована в 1836 році проектом архітектора Є. А. Штукенберга як перше Маріїнське жіноче училище, а згодом гімназія. Окрім характерного архітектурного вигляду будівлі, велика увага була приділена облаштуванню прилеглої території – це сквер на 1,4 га з шістьма доріжками, до сходяться в центрі до фонтану.

Ліцей імені Миколи Аркаса (гімназія №1 до реорганізації)

З початком радянської історії в приміщенні відкрилась загальноосвітня школа, де під час Другої світової війни навчався юний розвідник та учасник підпільної організації Віктор Хоменко. З 1993 року заклад перейменовано в педагогічну гімназію, а згодом у Першу українську гімназію. Ім'я видатного українського історика, композитора та громадського діяча Миколи Аркаса заклад носить з 2003 року.

Враховуючи важливий історичний та культурний контекст, міською радою одразу було прийнято рішення, що будівля потребує реконструкції. Фінансувати проект взялася Данія, яка вже активно співпрацювала з міською владою, зокрема у проблемі водопостачання. Крім того, депутатами було внесено зміни у видатки міського бюджету на 2023 рік і включено 100 мільйонів гривень на реконструкції ліцею імені Аркаса. На сайті закупівель ProZorro 8.11.2023 року була опублікована угода з реконструкції будівлі ліцею на 153,2 мільйони гривень [32]. На наступний рік пропонується виділити вже 300 мільйонів з міського бюджету. Проект планується втілити до кінця 2030 року.

Так як для роботи над проектом по реконструкції ліцею вже затверджена проектно-кошторисна документація, хоча сам проект ще не оприлюднено, в дослідженні не буде зосереджувано велику увагу на цьому навчальному закладі. Та

варто зауважити, що зараз там навчається 293 учня, ліцей надає освіту з 5 по 12 клас. Оскільки, в ліцєях має функціонувати не менше двох класів за трьома профілями навчання, в ліцеї імені Аркаса має бути 6 класів профільної освіти (старшокласники) та мінімум 5 базової (5-9 клас). Всього мінімум 11 класів, в середньому по 26 учнів в кожному.

В рейтингу найкращих шкіл Миколаєва за 2023 рік, ліцей імені Аркаса посів 4-те місце, що говорить про надання високої якості освіти. Відомо, що навчальний заклад завжди користувався великою популярністю серед вступників, отже має потенціал до розширення. Зазвичай, реконструкція передбачає відновлення будівлі у вигляді, близькому до початково. Припускається, що проєкт реконструкції ліцею не буде включати нове будівництво, принаймні на першому його етапі. Однак, пропонується включити в проєкти розвитку територій міста на подальші роки можливість розширення ліцею імені Аркаса та модернізацію його прилеглих територій.

На даний момент мікрорайону має дві основні проблеми, які відштовхують містян від активного користування ним. По-перше, дуже низька забезпеченість іншими закладами побутового обслуговування населення, окрім освітніх та медичних: на території є всього два продовольчих магазини і вони розташовані в одному краю (АТБ на вул. Велика Морська та гастроном у сусідньому кварталі). Це може частково задовольнити потреби студентів вищих навчальних закладів, хоча обідньої перерви в 20 хвилин все одно буде недостатньо, якщо є потреба поїсти, випити кави тощо за межами навчального закладу. Але такі перерви взагалі не можуть собі дозволити школярі та викладачі ліцею / школи-інтернату / музичної школи. Окрім того, на території взагалі немає аптек, перукарень та відділень банків; є лише один заклад громадського харчування. В мікрорайоні проживає близько 1,7 тисяч осіб, а відвідувачами громадських закладів до карантинного періоду було близько 4 тисяч осіб.

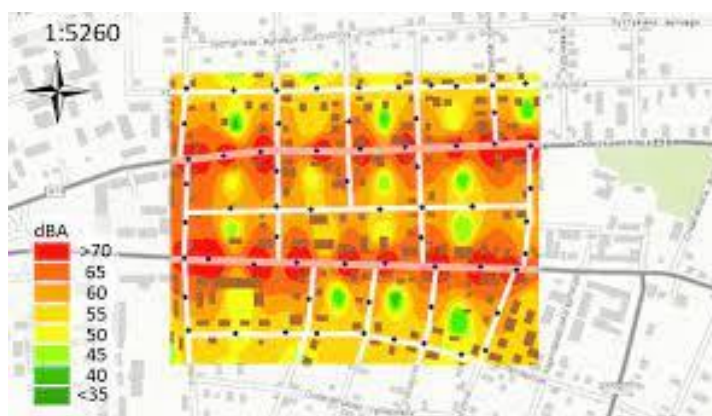
Тому, для облаштування комфортного сучасного простору, в мікрорайоні необхідно залучити бізнес, відкрити більше магазинів, кафе, аптек тощо. Доцільно

також відкрити більше неформальних гуртків, наприклад, приватні школи танців чи малювання, а також збільшити кількість дитячих та спортивних майданчиків. Таким чином місто має можливість створити цілий освітній мікрорайон з великою кількістю послуг як для освітян, так і для місцевих мешканців.

Активна діяльність на досліджуваній території могла б тривати цілий день: учні мають можливість відвідати школу, на території мікрорайону можна поїсти та відпочити, а потім піти на неформальні заняття, що також знаходяться поруч. Студенти університету (який, до речі, має педагогічну спеціалізацію) також могли би відвідувати пари в денний та вечірні час, займатися спортом в місцевому залі, розвивати хобі чи громадську діяльність в Будинку офіцерів флоту, проходити навчальну практику в сусідніх школах тощо.

Друга серйозна проблема мікрорайону – транспортна. Три великі магістральні вулиці, які оточують мікрорайон, створюють високе шумове навантаження та спричиняють суттєвий дискомфорт у користування територіями. За результатами досліджень, проведеними в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, основним джерелом шуму в Центральному районі міста є автомобільний транспорт, що рухається мостами. Рівень шуму, що створюється в приміагістральних зонах, становить близько 70 дБ вдень і 60 дБ вночі. Вглиб кварталів від проїжджої частини, тобто якраз в кварталах досліджуваної ділянки, рівень шуму становить 60 дБ вдень та 50дБ вночі [19].

Рис.3.6. Карта шумового забруднення приміагістральної зони історичної частини міста в денний час

Це ненормальна гучність для навчання та проживання, тому вирішення цієї проблеми є пріоритетним для початку проектування реконструкції мікрорайону. Основним комплексним рішенням є побудова додаткового мосту за межами міста, як зазначалось під час аналізу проблем міста в розділі II.

Розвивати та розширювати території навчальних закладів доречно з огляду на декілька причин:

- процес реорганізації ще продовжується і поки що існує лише тенденція злиття закладів, тож, якщо гімназії об'єднують з початковими класами, а ліцеї мають мати мінімум по три 10-х та 11-х класів, очікується, що учнів новоорганізованих навчальних закладів має стати більше за рахунок тих закладів, що закритися (наприклад, училище №7 об'єднали з ліцеєм будівництва та сфери послуг);
- серед задач національної освітньої політики є розвиток політехнічної профільної освіти, щоб студенти могли пришвидшено отримати практичні знання та стати спеціалістами з актуальних для післявоєнної України професій, тому прогнозовано більшою популярністю серед молоді будуть користуватися коледжі та професійні ліцеї, а на нашій ділянці є політехнічний коледж, при чому один з найкращих в Миколаєві;
- висока якість освіти, модернізований простір та запропоновані містом можливості будуть приваблювати молодь у виборі місцевих вишів замість столичних, збільшення абітурієнтів також очікується через міграцію людей з регіону та тимчасово окупованих територій.

Пропозиції щодо можливого майбутнього будівництва відображені на наступній схемі. Процес включає відбудову пошкоджених будівель та побудову нових, згідно з ідеями, описаними вище. Варто також зазначити, що більшість житлової забудови є мало- та середньоповерховою (лише два будинки мають 9 поверхів), і їх стан подекуди аварійний, тому для комплексного та довгострокового бачення території, можна розглядати і реконструкцію житлових кварталів та побудову сучасних середньоповерхових будинків з активними першими поверхами.

Рис.3.7. Пропозиції щодо можливого майбутнього будівництва на досліджуваній ділянці розширеної «інноваційної» зони №3

Умовні позначення:

- реконструкція пошкоджених будівель
- можливе нове будівництво
- заклад побутового обслуговування населення (магазин, аптека, пошта, кафе тощо)

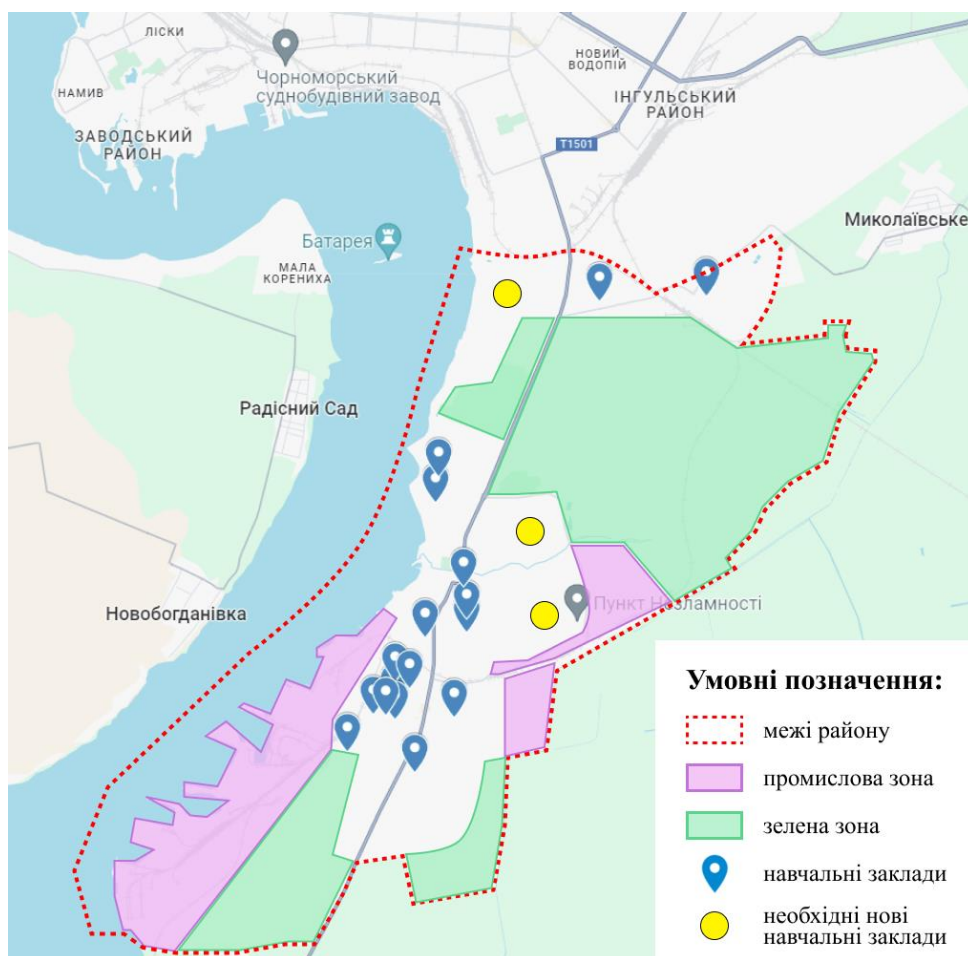
1. Університет ім. В.О.Сухомлинського
2. Політехнічний коледж
3. Реабілітаційний центр

4. Будинок офіцерів флоту
5. Дитячий садок №115
6. Санаторна школа-інтернат № 4
7. Музей суднобудування та флоту
8. Інститут післядипломної освіти
9. Поліклініка №4
10. Музична школа №1
11. Ліцей ім. Миколи Аркаса

Останньою зоною проєкту «Інноваційний район», яку залишилось дослідити є зона №5. Вона знаходиться в Корабельному районі, в системі розміщення навчальних закладів зоні №5 відповідає гімназії №48. Всього в районі проживає близько 70 тисяч осіб, а його загальна площа становить 6 000 га. Майже половину району займає зелена зона, при цьому 40% це території природо-охоронного фонду (ліс), 12% окультурені та відвідуються містянами (парк, кладовище, курган) та близько 40% не використовуються, фактично це просто пустир, але в генплані позначені як землі під майбутню забудову. Інша половина території району зайнята промисловими об'єктами та житловою, переважно садибною, забудовою.

Район розділяється Богоявленським проспектом на ліву та праву частини, а залізничною дорогою на північну та південну. Через таку посіченість району, неоднорідність функціонального поділу його територій, відсутність пам'яток культури та критичну нестачу громадських закладів для дозвілля та відпочинку можна зазначити проблематичність розвитку зеленої мобільності в районі, новітніх ідей та продуктів, про екологічність чи інклюзивність. Словом, Корабельний район є найменш розвинутим в плані комфортного міського життя.

Рис.3.8. Схема розміщення навчальних закладів в Корабельному районі

«Інноваційна» зона №5 знаходиться в південній правій частині району. По іншу сторону проспекту, в південній лівій частині знаходяться квартали з високою концентрацією навчальних закладів району. Разом освітні квартали займають територію в 130 га, там знаходиться 6 навчальних закладів, з яких лише два планують облаштування укриття (ліцей ім. О. Ольжича та гімназія №33). Загальна кількість учнів шести закладів освіти становить близько 3 тисяч осіб.

Як зазначалося, зона №5 включає гімназію №48. Південніше цієї зони на 800 м знаходиться гімназія №49. Обидва навчальних заклади є пошкодженими в результаті бойових дій. Мер Миколаєва Олександр Сенкевич заявив, що поки місто не планує відбудувати гімназію №49, замість цього реконструкції потребує більша гімназія №48, адже вони знаходяться поруч і їх можна об'єднати в одну. Враховуючи свої проектні спроможності (920 учнів), гімназія №48 цілком могла б прийняти всіх школярів гімназії №49 і ще б залишились вільні місця. Однак, варто розглянути також інші пропозиції.

Гімназія №48 (зліва) та гімназія №49 (справа)

Гімназія №49 була єдиною школою для жителів мікрорайону Балабанівка. Гімназія №48 вже не відноситься до цього мікрорайону, і хоча вона могла б прийняти нових учнів, варто звернути увагу на територіальний фактор. Обидві гімназії надають освіту для учнів 1-9 класів; найкоротша відстань між навчальними закладами складає 1,12 км, що діти могли б подолати пішки приблизно за 25 хвилин. При цьому, якщо діти мають йти з іншого краю мікрорайону Балабанівка, шлях до нової гімназії №48 складав би вже 40 хвилин. Громадський транспорт підвозив би учнів за 5 зупинок, але час його очікування в середньому становить 20 хвилин.

Отже, місту варто було б відбудувати гімназію №49 або побудувати нову в межах центральних кварталів мікрорайону. Це може бути менший за розмірами навчальний заклад, або навіть освітній центр на першому поверсі комерційної чи житлової будівлі. Так як вся південно-східна частина Корабельного району була

пошкоджена, там будуть проводитися роботи по відбудові житла, інфраструктури, виробництв тощо. Побудову нового освітнього закладу також необхідно включити в цей процес, аби відновити доступність та інклюзивність освіти в мікрорайоні.

Гімназія №48 також зазнала значних пошкоджень, а частина її будівлі є повністю зруйнована. Якщо заклад і до повномасштабного вторгнення росіян не працював на повну спроможність, то проєкт його відновлення міг би передбачати реконструкцію вцілілих корпусів та знос зруйнованої частини (це близько чверті всієї будівлі). Міською владою вже прийнято рішення законсервувати пошкоджену частину гімназію та обрушити одну аварійну несучу конструкцію.

В Корабельному районі всього 2 ліцеї, які надають освіту в 1 по 11 клас (ліцей імені О.Ольжича та №40), тож гімназія №48 має перспективи до реорганізації від закладу базової середньої освіти до профільного. Таким чином більше випускників місцевих гімназій будуть мати можливість продовжити навчання поруч з домом. Якби заклад міг стати опорним ліцеєм і здійснювати підвезення учнів та працівників, це вирішило б також багато транспортних проблем в районі.

Факт нерівномірного розміщення закладів освіти в районі існує вже давно. Територія, на якій скупчено 6 закладів, може і задовольняє містян освітою, але породжує проблему нерівномірного доступу до неї. Території біля околиць загального району, мають вкрай мало гімназій в межах пішої доступності. Так в мікрорайоні Вітовка (справа від Богоявленського проспекту) є три гімназії, Широка Балка, що на півночі, має всього одну гімназію. Тому на рис. 3.8. показано ділянки, де було б доречно побудувати нові гімназії (по 400-500 учнів кожна).

В місті, на жаль, є ще багато пошкоджених навчальних закладів, але в ході дослідження було описано ті, що, по причині свого компактного розташування, можуть бути відновлені як важливий елемент комплексного перепланування міста. Багато навчальних закладів поки не мають перспективи утворити навколо себе інноваційні зони, але є дуже важливими освітніми осередками, подекуди єдиними в своїх мікрорайонах. Так, наприклад, місто вже уклало угоди на реконструкцію

пошкоджених гімназії №15 в Центральному районі (4,4 млн. грн), гімназії №10 (6,5 млн. грн) та базового медичного фахового коледжу (13,2 млн. грн) в Інгульському районі.

Підсумуємо, що вкрай важливим під час відбудови Миколаєва звернути увагу на комплексну реконструкцію навчальних закладів та прилеглої до них території в мікрорайоні Темвод. В Корабельному районі необхідно відбудувати пошкоджені гімназії №48, №49 та розглянути можливість їх реорганізації. В мікрорайонах Намив та Північний спостерігається нестача закладів середньої освіти, там вже давно існує потреба побудувати нові школи в кількостях 3 та 2 відповідно. Реконструкції з будівництвом укриттів потребує територія в Заводському районі, де знаходяться корпуси аграрного університету, корпус університету кораблебудування, два коледжі, гімназія №35 та студентські гуртожитки. В самому центрі міста на території між двома мостами варто не тільки відбудувати пошкоджені навчальні заклади, а і об'єднати їх в єдиний проєкт освітнього району.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження було проаналізовано досвід післявоєнної відбудови навчальних закладів таких країн Франція, Німеччина, Велика Британія, Радянський Союз, Ірак, Афганістан та Сьєрра-Леоне. Доведено взаємозв'язок між трьома компонентами: освітньою політикою країни, організацією мережі навчальних закладів та фізичним будівництвом приміщень цих закладів. Так, наприклад, в світі досі практикується британський підхід, що передбачає відокремлення корпусів початкової та середньої шкіл, коли вони ділять одну будівлю, але мають різні входи, власні простори відпочинку та дозвілля, різну площу прилеглих озелених територій.

Для Франції Страсбурзький університет має ідеологічне та націотворче значення, адже він двічі перебував під окупацією, але політика країни була спрямована на всебічну реінтеграцію навчального закладу у французький контекст. Приклад Німеччини ілюструє наскільки відмінні вектори розвитку мали навчальні заклади, коли опинилися під сферами впливу різних держав-переможниць; а також те, що вони можуть евакуйовуватись та реорганізовуватись під час війни. Особливості навчальних закладів в Україні походять з освітньої політики Радянського Союзу, коли розміри будівель, їх локалізація та спеціалізація чітко унормовувались та регулювались стратегічними потребами країни.

Новітня історія зарубіжних країн показує, що світ готовий активно долучатися до відновлення повоєнних країн, що розвиваються. Таким чином, ще до закінчення бойових дій, міжнародні організації та уряди країн-партнерів формували стратегії розвитку систем освіти для Іраку, Афганістану та Сьєрра-Леоне. Для України така допомога, а особливо фінансування, є вкрай важливими. Однак, щоб не повторювати помилки цих країн, варто активно залучати місцеві громади до формування власних національних інтересів.

В роботі було описано історію Миколаєва та його нинішні стан. Основними проблемами міста є перевантаженість основних магістралей, зниження кількості

населення, відсутність централізованої подачі чистої води, нестача робочих місць, а також підвищена небезпека обстрілів через близькість до лінії фронту. Згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту», загальноосвітні школи та училища Миколаєва було реорганізовано. Тепер мережу закладів освіти складають початкові школи, спеціалізовані та інтернатні школи, гімназії, ліцеї, коледжі, академії, інститути та університети. Навчальні заклади в місті розміщені нерівномірно: найбільша їх концентрація припадає на Центральний район, найменша – на Корабельний район. В цих районах також знаходиться найбільша кількість пошкоджених закладів.

В навчальних закладах міста, що знаходяться в задовільному технічному стані планується облаштування укриттів, згідно з рекомендаціями ДСНС від 2022 року «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти». Нормативні вимоги спираються на ДБН В.2.2-5-97 «Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту». Під час роботи над дослідженням вийшло перевидання ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту». Ремонти з облаштування укриттів розпочались або вже відбулись в 14 навчальних закладах міста. Під час їх аналізу було сформовано таблицю з списком цих закладів, вартістю та описом проведених робіт.

Будівлі пошкоджених закладів освіти потребують більше часу та коштів на відновлення. Таких закладів, пошкодження яких становлять 41-100% в Миколаєві налічується 16 (6 ліцеїв, 6 гімназій, 1 коледж, 3 університети). Для деяких з них вже відома вартість реконструкції та запланований початок робіт, але деякі потребують комплексної відбудови та переоцінки їх ролі в загальноміському контексті.

З'ясовано, що до відновлення повоєнних міст України долучилась Європейська економічна комісія ООН, зокрема для Миколаєва було сформовано міжнародну команду «#UN4Mykolaiv», яка розробляє пропозиції до Генерального плану. У співпраці з міською владою вони готові втілити п'ять проєктів за різними напрямками: «Житловий мікрорайон», «Культурна спадщина», «Промисловість та

набережна», «Інноваційний район» та «Зелені та громадські простори». Для кожного проєкту було виділено декілька зон міста, що потребують реконструкції.

Під час дослідження було зосереджено увагу на зонах проєкту «Інноваційний район», адже саме він включає ідею комплексної відбудови навчальних та науково-дослідних закладів. В розділі III представлено схему розміщення «інноваційних» зон та встановлено співвідношення між цими зонами та мережею розміщення зруйнованих закладів освіти. Виявлено, що деякі зони не містять освітніх чи взагалі громадських закладів, а деякі відповідають кварталам з високою концентрацією таких закладів.

В результаті дослідження було охарактеризовано проблеми та перспективи розвитку освітніх кварталів та надано пропозиції по відбудові навчальних закладів, що повністю чи частково відносяться до зон проєкту «Інноваційний район». Так, наприклад, в Корабельному районі необхідно відбудувати пошкоджені гімназії №48, №49 та розглянути можливість їх реорганізації. В деяких зонах спостерігається нестача закладів середньої освіти: в зоні, яка відповідає мікрорайону Намив, необхідно побудувати 3 нові школи, а в зоні, що відповідає мікрорайону Північний варто запланувати будівництво 2 нових шкіл.

Проєктний «інноваційний» район, що відповідає території університету кораблебудування в мікрорайоні Темвод, варто комплексно реконструювати, виходячи з перспектив розвитку Миколаєва та завдань освітньої політики загалом. В Центральному районі на території між двома мостами існують перспективи не лише відбудови пошкоджених навчальних закладів, а і об'єднання їх в єдиний проєкт освітнього мікрорайону. Зона, що знаходиться в Заводському районі, містить в собі велику концентрацію навчальних закладів; хоча жоден з них не був пошкодженим, є потреба в реконструкції території та облаштуванні укриттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачення Миколаєва: на шляху до майбутнього Генерального плану / One Works. – UNECE, 2023.
2. Богуш А. Дошкільне виховання в період післявоєнної відбудови в Україні (1945-1955 рр.) / Анна Богуш // III Дунайські наукові читання: Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня, 2017 року). – Ізмаїл: РВВ ІДГУ. – «СМИЛ», 2017 – С. 29-33.
3. Генеральний план м. Миколаїв №35/18 від 18.06.2009.
4. ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування та забудова територій» – [Чинний з 01.09.2018.] – К.: Укрархбудінформ, 2018.
5. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» – [Чинний з 01.10.2019.] – К.: Укрархбудінформ, 2019.
6. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» – [Чинний з 01.11.2023.] – К.: Укрархбудінформ, 2023.
7. ДБН В.2.2-5-97 «Будинки і споруди. Захисні споруди цивільного захисту» – [Чинний з 01.01.1998.] – К.: Укрархбудінформ, 1998.
8. Закон України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014.
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» №1658-IX від 15.07.2021.
10. Закон України «Про повну загальну середню освіту» №463-IX від 16.01.2020.
11. Звіт Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова про роботу у 2017 році / [упоряд. Блінцов В.С.]. – Миколаїв: НУК, 2017. – С. 81-86.

12. Коригування: детальний план території обмеженою вулицями: Лазурна, Київська (60 років СРСР), Генерала Карпенка, Нікольська, Велика Морська та береговою лінією р.Південний Буг в м. Миколаєві); детальний план намивної території, з урахуванням забудови мікрорайону «Ліски-2» в м. Миколаєві) детальний план мікрорайону «Північний» в м, Миколаєві / Програма економічного і соціального розвитку м. Миколаєва на 2018-2020 роки. – Департамент архітектури та містобудування Миколаївської міської ради, 2018.
13. Лист ДСНС від 14.06.2022 р. № 03-1870/162-2 “Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти”.
14. Мічуда В.В. Радянська система освіти у повоєнний період (1945-1950 роки) / В.В. Мічуда // «Молодий вчений». – № 12.1 (40), 2016. – 267-270.
15. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28.04.2022 № 65 Про затвердження Методики обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів.
16. Рішення Миколаївської міської ради №145 від 22.03.2023 Про формування мережі закладів загальної середньої освіти м. Миколаєва на 2023/2024 навчальний рік.
17. Рішення Миколаївської обласної ради №28 від 23.12.2020 про затвердження Програми розвитку освіти в Миколаївській області на 2021-2025 роки.
18. Фазан М. І. Відбудова шкіл у Волинській області в післявоєнні роки (1944–1953 рр.) / М. І. Фазан // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – № 7, 2014. – С. 74-79.
19. Яремчук О.М. Аналіз впливу шумового забруднення на людину шляхом картографування шумового забруднення автомагістралей м. Миколаєва

- засобами ГІС-технологій (із використанням програмного пакету ARCGIS) / О.М. Яремчук, І.Ю. Жук, Н. Л. Сарафанюк // Екологічні науки № 4(31), 2020. – С. 212-217.
20. Alex Kuraev. Soviet higher education: an alternative construct to the western university paradigm. – Higher Education The International Journal of Higher Education Research. – Springer, 2015.
21. Brian Simon. Polytechnical education in Soviet schools // The Vocational Aspect of Secondary and Further Education. – 6:12, 1954. – С. 3-13.
22. Jeffry M. Diefendorf. In the Wake of War: The Reconstruction of German Cities after World War II. – Oxford University Press, 1993. – С. 3-17.
23. Lan, J., & Lan, J. (2022). A Review of Afghanistan's National Education Strategic Plan (2017-2021). Pacific International Journal, 5(3) – С. 10–17.
24. National Education Strategic Plan (2017 – 2021). – 2016 Ministry of Education, Islamic Republic of Afghanistan
25. Nicholas Bullock. Building the Post-war World: Modern Architecture and Reconstruction in Britain – Routledge, London, 2002.
26. Olena Chetverykova. Peculiarities of higher education in Ukraine in 1945-1955 / Olena Chetverykova // III Дунайські наукові читання: Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня, 2017 року). – Ізмаїл: РВВ ІДГУ. – «СМИЛ», 2017 – С. 303-306.
27. World Bank. Education Sector Plan (ESP 2020-2024): Updating the National Education Strategic Plan (NESP 2020-30) and Accompanied by a Costed Action Plan (2020-2023). Washington, D.C. : World Bank Group.
28. Богдан Т. Післявоєнна відбудова: чим може бути корисний Україні кейс Іраку / Тетяна Богдан // Журнал «Українська правда», 2022 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/2/687733/>

29. Бойченко Ю. Кількість миколаївців, що повернулися до міста, за останні чотири місяці не змінилася / Юлія Бойченко // Журнал «НикВести», 2023

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://nikvesti.com/ua/news/business/276360>

30. Бойченко Ю. Облаштування укриттів в школах Миколаєва триватиме до вересня 2024 року / Юлія Бойченко // Журнал «НикВести», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nikvesti.com/ua/news/public/279705>

31. Голокоз Ю. Облаштування укриттів / Юлія Голокоз // Журнал «Суспільне. Новини», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://suspilne.media/599633-oblastuvanna-ukrittiv-u-mikolaevi-roblat-remont-u-16-skolah/>

32. Електронна система публічних закупівель ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/>

33. Інтерв'ю Олександра Сенкевича / Журнал «Громадське» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.radio/news/2023/03/05/rozbirni-ukryttia-u-mykolaievi-tse-naykrashchyy-keys-v-ukraini-oleksandr-sienkevych>

34. Квітко А. У двох школах Миколаєва відремонтували укриття / А. Квіткова // Журнал «НикВести», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nikvesti.com/ua/news/public/277963>

35. Котак М. Школа в Миколаєві стала гуманітарним хабом / М. Котак, А. Ігнатович // Офіційний сайт «UNICEF», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/school-transforms-into-humanitarian-hub>

36. Коханчук О. У Миколаєві готуються розпочати будівництво об'їзної дороги та мосту через Південний Буг / Олена Коханчук // Журнал

«НикВести», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://nikvesti.com/ua/news/business/280393>

37. Кречетова Д. Діти мають вчитися / Д. Кречетова // Журнал «Українська правда», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/12/255353/>

38. Личко Г. Брифінг щодо початку 2023-2024 навчального року в миколаївських закладах освіти / Ганна Личко // YouTube сторінка

«НикВести», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=fp7sbVZLASE&t=1038s&ab_channel=%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8HD

39. Мехеда В. Інтерв'ю з Ганною Личко / Віталій Мехеда / YouTube сторінка ТРК «МАРТ». – Програма «Діалог», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=OTfsDxXrn6w&t=1266s&ab_channel=ТРКМАРТ

40. Миколаїв. Битва за воду триває / Журнал «УкрІнформ», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3694916-mikolaiv-bitva-za-vodu-trivae.html>

41. Миколаїв / Журнал «Велика українська енциклопедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Миколаїв>

42. Омельченко Т. Інтерв'ю з Олександром Сенкевичем / Тетяна Омельченко // Журнал «Mind» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20260006-miskij-golova-mikolaeva-najblizhchogomisyacya-v-misti-znovu-zyavitsya-pitna-voda>

43. Офіційна сторінка Миколаївської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkrada.gov.ua/content/istoriya-mista.html>

44. Офіційний сторінка м. Страсбург та його агломерації – «Ville et Eurométropole de Strasbourg» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://int.strasbourg.eu/capital-of-the-reichsland-modernisation-of-the-city>
45. Офіційна сторінка Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nuos.edu.ua/pro-universitet/istoriya/>
46. Офіційна сторінка Страсбурзької Академії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.crdp-strasbourg.fr/data/histoire/alsace_1870/universite.php?parent=8#section1
47. Офіційна сторінка Страсбурзького університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.unistra.fr/about-us/our-history-and-heritage/a-brief-history>
48. Повернулось 90% населення: як живе Миколаїв та область сьогодні / Журнал «Visit Ukraine» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitukraine.today/uk/blog/1824/vernulos-90-naseleniya-kak-zivet-nikolaev-i-oblast-segodnya>
49. Ракети двічі прилетіли в головний корпус. Історія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова / Журнал «Свій дім» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sviydim.media/articles/stories/rakety-dvichi-pryletily-v-golovnyj-korpus-istoriya-nacziionalnogo-universytetu-korablebuduvannya-imeni-admirala-makarova/>
50. Amy Tikkanen. Humboldt University of Berlin / Журнал «Encyclopedia Britannica, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/Humboldt-University-of-Berlin>
51. Architecture – Alison and Peter Smithson. Nigel Henderson / Журнал «НІС», 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hicarquitectura.com/2023/07/alison-and-peter-smithson-hunstanton-school/>

52. Architecture and education: the Plate Glass University / University of York // Журнал «Future Learn» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.futurelearn.com/info/courses/introducing-art-history-discovering-public-sculpture/0/steps/97204>
53. Estimating Classrooms and Teachers needed in Sierra Leone / [Интерактивная карта]; Esri, USGS. Режим доступа: <https://fabinc-education.maps.arcgis.com/apps/instant/interactivelegend/index.html?appid=7f7bd739189442b4ba05f12bbd2e3f40>
54. Getting all children into school: The Sierra Leone story [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://storymaps.arcgis.com/stories/8342526db21643d9ae0425bb93237844>
55. Glesni Euros. The post-war British ‘re-education’ policy for German universities and its application at the universities of Göttingen and Cologne (1945–1947) / Research in Comparative and International Education // Журнал «Sage Journals», 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1745499916664465>

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Таблиця з додатку В.1 ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування та забудова територій»

РОЗРАХУНКОВІ ПОКАЗНИКИ ЩІЛЬНОСТІ БАГАТОКВАРТИРНОГО ЖИТЛОВОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ МІКРОРАЙОНУ (КВАРТАЛУ)

Поверховість збудови	Щільність житлового фонду м ² загальної площі на 1 га території мікрорайону (брутто)	Щільність населення на 1 га території мікрорайону (брутто)	Максимально допустима щільність житлового фонду м ² загальної площі на 1 га ділянки прибудинкової території (нетто)	Щільність населення на 1 га території площі земельної ділянки прибудинкової території (нетто)
Малоповерхова забудова до 3 поверхів (без урахування мансардного поверху)				
1-3	4000	130	9900	330
	5400	180	12870	460
Середньоповерхова забудова (від 4 до 5 поверхів включно)				
4	6700	220	14850	550
5	7900	260	17640	575
Багатоповерхова забудова (від 6 до 9 поверхів включно)				
6	8900	300	19590	615
7	9700	320	19930	680
8	10500	350	21000	720
9	11100	370	22800	740
Забудова підвищеної поверховості (від 10 до 16 поверхів включно)				
10	11600	390	24600	750
12	12300	410	24650	805
14	12800	430	24750	845
16	13100	440	24850	860
Висотна забудова (вище 16 поверхів)				
17 і вище	13500	450	27450	950
<p>Примітка 1. Щільність житлового фонду брутто розраховується для території мікрорайону з повним комплексом об'єктів повсякденного обслуговування.</p> <p>Примітка 2. Щільність житлового фонду нетто розраховується для земельної ділянки окремого житлового будинку або житлової групи з прибудинковими територіями без урахування площі території для постійного зберігання автомобілів, майданчика для виходу домашніх тварин.</p>				

Таблиця 8.1. ДБН Б.2.2.-12:2019 «Планування та забудова територій»

Таблиця 8.1 – Нормативні показники площ ландшафтних та рекреаційних територій

Ландшафтні та рекреаційні території	Групи міст за кількістю населення, тис. осіб.	Площа озелених територій, м ² /особу			
		I-II зони – мішаних та широколистяних лісів	III зона – лісостепова	IV зона – степова	V зона – Карпатські гори VI зона – Кримські гори
Приміські та позаміські					
Рекреаційні, оздоровчі території та ліси зеленої зони навколо населених пунктів*	Від 500	300	250	250	350
	250-500	250	200	200	300
	50-250	200	160	160	200
	До 50	100	80	80	120
У межах населеного пункту					
Загального користування	Від 250	10	11	12	15
	50-250	7	8	9	11
	До 50	8	9	10	12
	Сільські населені пункти	12	13	14	17
Житлових районів, мікрорайонів**	Від 10	6	6	7	8

* Враховуються при розробленні схем планування територій на державному та регіональному рівнях.

** Враховуються при розробленні генеральних планів та детальних планів територій.

Примітка 1. Показники ландшафтних та рекреаційних приміських та позаміських територій повинні включати території лісопарків, природно-заповідних територій та земель оздоровчого та рекреаційного призначення.

Примітка 2. У містах, де розміщуються промислові підприємства I і II класу за санітарною класифікацією, а також у населених пунктах, які розташовані на радіоактивно забруднених територіях, наведені норми озелених територій загального користування слід збільшувати на 15-20 %, а у містах, де розміщуються залізничні вузли, – на 5-10 %.

Додаток 3 до «Методики обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів»:

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ категорії пошкоджень об'єкта

Категорія пошкоджень	Загальна характеристика пошкоджень	Орієнтовний ступінь пошкоджень об'єкта в цілому, %	Загальні рекомендації щодо подальшої експлуатації
I	Наявні незначні пошкодження несучих та огорожувальних конструкцій, але без порушення вимог щодо механічного опору та стійкості за граничним станом першої та другої групи	до 20	Рекомендовано виконання робіт з відновлення шляхом поточного ремонту об'єкта
		21-40	Рекомендовано виконання робіт з відновлення шляхом поточного та/або капітального ремонту об'єкта
II	Наявні пошкодження несучих та огорожувальних конструкцій (категорій відповідальності конструкцій А та Б), ступінь та характер яких свідчить про необхідність виконання робіт щодо часткового демонтажу частин об'єкта або його окремих конструкцій, підсилення об'єкта або його окремих несучих та огорожувальних конструкцій	41-80	Рекомендовано виконання робіт з відновлення шляхом капітального ремонту, реконструкції об'єкта
III	Об'єкт непридатний для використання за цільовим призначенням, повністю втратили свою економічну цінність, наявні пошкодження несучих та огорожувальних конструкцій, ступінь та характер яких свідчить про небезпеку аварійного обвалення об'єкта (зруйновані об'єкти)	81-100	Рекомендовано виконання невідкладних робіт щодо демонтажу (ліквідації) об'єкта

Примітка.

1. Категорії відповідальності конструкцій визначаються відповідно ДБН В.1.2-14:2018.
2. Під час визначення категорії пошкоджень до уваги беруться аварійні пошкодження, а також інші дефекти та пошкодження, які впливають на експлуатаційну придатність об'єкта та виникли під час його експлуатації.
3. Орієнтовний ступінь пошкоджень об'єкта в цілому наведено з урахуванням СОУ ЖКГ 75.11-35077234.0015:2009 "Правила визначення фізичного зносу житлових будинків".
4. Категорія пошкоджень об'єкта визначається з урахуванням його галузевої специфіки.

№	Район	№ НЗ	Старий тип	Новий тип	Адреса	Учні	Стан
1	Корабел.	МГ №49	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	Кобзарська, 15	131	Зруйновано
2	Корабел.	МСШ № 2	СЗОШ	СЗОШ-інтернат	Рибна, 91	132	Незначні ушкодження
3	Корабел.	Спеціальна школа №6	СЗОШ	Спеціальна школа	Рибна, 95	105	Незначні ушкодження
4	Корабел.	МГ № 14 імені Героя РС Пшеніцина Г.О.	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	Свободна, 38 (Вільна)	448 (мах 960)	Незначні ушкодження
5	Корабел.	Гімназія №43 імені К.Ф. Ольшанського	ЗОШ (рос-укр школа)	Гімназія з початковою школою	просп. Богоявленський, 291	439 (мах 768)	Незначні ушкодження
6	Корабел.	МГ №44	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	Знаменська, 2/6	404	Пошкоджено
7	Корабел.	МГ № 47	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Торгова, 72	378	Пошкоджено, ремонт укриття
8	Корабел.	МГ №48	Гімназія	Гімназія з початковою школою	вул. Генерала Попеля, 164-А	698 (мах 920)	Значно пошкоджено
9	Корабел.	МГ № 54	Гімназія	Гімназія з початковою школою	просп. Корабелів, 10	790 (мах 1568)	Незначні ушкодження
10	Корабел.	МЛ ім. О. Ольжича	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Айвазовського, 8	1136	Незначні ушкодження, укриття SavED

11	Корабел.	МЛ №40	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Металургів, 97/1	1004	Незначні ушкодження
12	Корабел.	МГ № 29	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	Гетьмана Сагайдачного, 124	440	Незначні ушкодження
13	Корабел.	Ліцей №1 (економічн.)	Ліцей	Ліцей (8-11 клас)	вул. Океанівська, 9	154	Незначні ушкодження
14	Корабел.	МГ № 33	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Океанівська, 12	417	Незначні ушкодження
15	Корабел.	Ліцей №58	Гімназія №3	Ліцей з гімназією №58	просп. Корабелів, 20	444	Незначні ушкодження, є укриття
16	Корабел.	ВПУ (суднобуд.)	Вище професійне училище суднобудування	Так само	вул. Айвазовського 6-А	- ≈ 500	Задовільний стан
17	Корабел.	Ліцей (будівельн.)	Професійний ліцей будівництва та сфери послуг	професійний ліцей відповідного профілю (включив в себе ВПУ №7	вул. Айвазовського 15-Б	- ≈ 500	Задовільний стан
1	Інгульськ.	Початкова школа № 1	Початкова школа	Початкова школа з дошкільним відділенням	вул. Чайковського, 10а	95	Задовільний стан
2	Інгульськ.	Початкова школа № 2	Початкова школа	Початкова школа з дошкільним відділенням	вул. Південна, 51а	82	Задовільний стан
3	Інгульськ.	МГ № 26	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Чайковського, 11-А	718	Задовільний стан
4	Інгульськ.	МЛ № 28	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Чайковського, 30	855	Задовільний стан

5	Інгульськ.	МГ №45	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. 4 Поздовжня, 58	459 (мах 830)	Незначні ушкодження, є укриття
6	Інгульськ.	Ліцей №19	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Передова, 11-А	1299	Задовільний стан, є укриття
7	Інгульськ.	МГ №20	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Космонавтів, 70	753	Задовільний стан, є укриття
8	Інгульськ.	МГ №56	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Космонавтів, 138-А	821	Задовільний стан
9	Інгульськ.	Гімназія №10	ЗОШ (рос-укр)	Гімназія з початковою школою	Просп. Богоявленський, 20Б (Олеся Бердника, 20)	300	Пошкоджено
10	Інгульськ.	Ліцей "Академія дитячої творчості"	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Паркова, 36	980	Задовільний стан
11	Інгульськ.	Ліцей №41	Гімназія	Ліцей з гімназією	Театральна, 41	473	Задовільний стан, є укриття
12	Інгульськ.	МЛ № 42	ЗОШ (рос-укр)	Ліцей з початковою школою та гімназією	Електронна, 73	1029	Задовільний стан
13	Інгульськ.	МЛ №8	Юридичний ліцей	Ліцей (8-11 клас)	просп. Миру, 23-Г	237	Задовільний стан
14	Інгульськ.	МГ №50	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	просп. Миру, 50	585	Задовільний стан, ремонт укриття
15	Інгульськ.	Спеціальна школа для дітей з порушенням и зору	СЗОШ	Спеціальна школа	просп. Миру, 21"В"	154	Задовільний стан
16	Інгульськ.	МГ № 46	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. 9 Поздовжня, 10	689	Задовільний стан

17	Інгульськ.	Гімназія №30	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Квітнева, 50	324	Незначні ушкодження
18	Інгульськ.	МГ № 11	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Китобоїв, 3	860	Незначні ушкодження
19	Інгульськ.	Спортивний ліцей	Загальноосвітня школа-інтернат №5	Ліцей (8-11 клас)	просп. Миру, 15	151 (мах 300)	Незначні ушкодження
20	Інгульськ.	МГ № 27	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. О.Янати, 70 (Дубки)	230	Задовільний стан
21	Інгульськ.	Коледж (харчовий)	Фаховий коледж економіки та харчових технологій	Миколаївський фаховий коледж економіки та харчових технологій	просп. Миру, 18	- ≈ 400	Задовільний стан
22	Інгульськ.	Коледж (право)	Фаховий коледж бізнесу і права	Миколаївський фаховий коледж бізнесу і права Полтавського університету економіки і торгівлі	просп. Миру, 20	- ≈ 300	Задовільний стан
23	Інгульськ.	Ліцей (машинобудівний)	Професійний машинобудівний ліцей	Професійний ліцей відповідного профілю	вул. Космонавтів, 66	- ≈ 400	Задовільний стан
24	Інгульськ.	Ліцей (торгівля)	Професійний ліцей торгівлі та ресторанного сервісу	Професійний ліцей відповідного профілю	Маршала Василевського 40, корпус 6	- ≈ 300	Задовільний стан
25	Інгульськ.	Коледж (сценарне мистецтво)	Академічний коледж	Миколаївський муніципальний академічний коледж	вул. Маршала Василевського, 55-Б	-	Задовільний стан
26	Інгульськ.	Ліцей (кулінарія)	Професійний промисловий ліцей	Професійний ліцей відповідного профілю	вул. Вінграновського, 62	- ≈ 300	Задовільний стан

27	Інгульськ.	Коледж (медичний)	Базовий медичний фаховий коледж	Миколаївський базовий медичний фаховий коледж	вул. Космонавтів , 79/1	- ≈ 400	Незначні ушкодження
28	Інгульськ.	Університет приватний (ІІІ)	Медико-природнич. університет	Медико-природничий університет	проспект Богоявленський, 43-А	- ≈ 1000	Задовільний стан
1	Центр.	Ліцей №2	Гімназія	Ліцей з початковою школою та гімназією (включив в себе СЗОШ № 59)	вул. Адміральська, 24	898	Пошкоджено , ремонт укриття
2	Центр.	Ліцей імені Миколи Аркаса	Гімназія №1	Ліцей з гімназією	вул. Нікольська, 34	293	Значно пошкоджено
3	Центр.	Санаторна школа - інтернат № 4	Загальноосвітня санаторна школа-інтернат	СЗОШ-інтернат	вул. Адміральська, 4-Б	577	Задовільний стан
4	Центр.	МЛ №3	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Чкалова, 114	1192 мах 1452	Задовільний стан
5	Центр.	МГ № 7	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Потемкінська, 45/47	396	Пошкоджено
6	Центр.	МГ № 15	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Потьомкінська, 22А	340	Незначні ушкодження
7	Центр.	СЗОШ №1 (дітей з синдромом Дауна, розладами аутичного спектру)	СЗОШ	Спеціальна школа	вул. 8 Березня, 53	136	Задовільний стан
8	Центр.	МЛ № 22	СЗОШ (англ)	Ліцей з початковою	вул. Робоча, 8	1376	Задовільний стан, є укриття

				школою та гімназією			
9	Центр.	МГ № 39 імені Ю.І Макарова	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Нікольська, 6	585	Задовільний стан
10	Центр.	Ліцей №5	Економічний ліцей №2 (рос-укр)	Ліцей (8-11 клас)	вул. Робоча, 2	184	Задовільний стан
11	Центр.	Ліцей №38 імені В.Д. Чайки	Ліцей	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Котельна, 8	1511	Незначні ушкодження, ремонт укриття
12	Центр.	Приватний ліцей «Гіпаніс-ЕОС»	Ліцей (філолог.)	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Котельна, 2	162	Незначні ушкодження
13	Центр.	СЗОШ №3	Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат	СЗОШ	вул. Котельна, 117	108	Незначні ушкодження
14	Центр.	МГ № 12	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. 1-Екіпажна, 2	558	Незначні ушкодження
15	Центр.	МГ № 13	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	просп. Центральний, 84	250 (мах 450)	Задовільний стан
16	Центр.	Гімназія №32 імені С.С. Кривоносова	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	пров. Обереговий, 1 (Соляні)	404	Задовільний стан, є ремонт укриття
17	Центр.	Ліцей № 9	Миколаївський класичний ліцей	Миколаївський ліцей № 9 (8-11 клас)	пров. Парусний, 3 (Соляні)	199 (мах 300)	Незначні ушкодження
18	Центр.	МЛІ №51	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	пров. Парусний, 3 А (Соляні)	1074	Значно пошкоджено
19	Центр.	МЛІ № 53	Ліцей	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Потьомкінська, 154	1150 мах 1362	Незначні ушкодження
20	Центр.	МГ №64	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Архітектора	507	Задовільний стан

					Старова, 6-Г (Північний)		
21	Центр.	МГ №16	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Христо Ботєва, 41 (кол. Горького), (Терновка)	595	Задовільний стан
22	Центр.	МГ №24	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Лісова, 1 (Матвіївка)	560	Задовільний стан
23	Центр.	МЛ №60	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Чорноморська, 1а (Варварівка)	659	Зруйновано
24	Центр.	МГ №61	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. О. Матросова, 2 (Варварівка)	382	Задовільний стан
25	Центр.	Коледж (КНУБА)	Миколаївський будівельний фаховий коледж КНУБА	Відокремлений структурний підрозділ Миколаївський будівельний фаховий коледж КНУБА	вул. 1-а Слобідська, 2	790	Незначні ушкодження
26	Центр.	ВПУ технологій та дизайну	Державний навчальний заклад `Миколаївське вище професійне училище технологій та дизайну`	Включив в себе професійний ліцей сфери послуг в 2020 р.	вул. Потьомкінська 37	- ≈ 600	Задовільний стан
27	Центр.	Коледж (технічний)	Політехнічний фаховий коледж	Миколаївський політехнічний фаховий коледж	вул. Нікольська, 11-А	- ≈ 700	Значно пошкоджено
28	Центр.	Коледж (сценічне мистецтво)	Фаховий коледж культури і мистецтв	Миколаївський фаховий коледж культури і мистецтв	вул. Фалєєвська, 5	- ≈ 400	Задовільний стан

29	Центр.	Коледж (музичний)	Музичне училище	Миколаївський фаховий коледж музичного мистецтва	вул. Севастопо-льська, 2	- ≈ 400	Задовільний стан
	Центр.	Коледж приватний	Коледж МКУ ім. Пилипа Орлика	Коледж Приватного закладу вищої освіти "Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика"	вул. Котельна, 2	- ≈ 300	Незначні ушкодження
30	Центр.	Університет приватний (IV)	МКУ ім. Пилипа Орлика	Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика	вул. Котельна, 2	- ≈ 1500	Незначні ушкодження
31	Центр.	Університет (IV)	ВНЗ « ЧНУ імені Петра Могили»	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	68 Десантників 10	≈ 4000	Пошкоджено
32	Центр.	Університет приватний	МУБіП	Міжнародний університет бізнесу і права	прос. Героїв України 9 (переміщ. з Херсону)	≈ 500	Пошкоджено
33		Університет (IV)	НУК імені адмірала Макарова	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	прос. Героїв України 9	≈ 700	Значно пошкоджено
34	Центр.	Університет (IV)	МФ КНУКіМ	Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв	вул. Декабристів, 17	≈ 1000	Задовільний стан
35	Центр.	Університет приватний (III)	МТУ МП	Міжнародний технологічний університет	вул. Робоча, 2-а	≈ 1500	Задовільний стан

				Миколаївська політехніка			
36	Центр.	Університет (IV)	МНУ імені В. О. Сухомлинського (педагогічн.)	Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського	вул. Нікольська, 24	≈ 4000	Значно пошкоджено
37	Центр.	Університет (IV)	Миколаївський інститут розвитку людини "Україна"	Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»	вул. 2-га Воєнна, 22	≈ 1000	Задовільний стан
1	Заводськ.	Гімназія № 4 імені Б.І. Молчанова	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Мала Морська, 78	423	Задовільний стан
2	Заводськ.	Ліцей ім. М. Александрова	Миколаївський морський ліцей (фіз-мат)	Ліцей з гімназією	вул. Даля 11А	296	Задовільний стан
3	Заводськ.	Ліцей №55	Гімназія №4	Ліцей з початковою школою та гімназією (включив в себе ЗОШ №65)	вул. Лазурна, 48	1241	Незначні ушкодження, укриття SavED
4	Заводськ.	Гімназія №57 імені Т.Г. Шевченка	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Лазурна, 46	1459 !!!	Незначні ушкодження
5	Заводськ.	МГ №6	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Курортна, 2-А	513	Незначні ушкодження
6	Заводськ.	Школа - інтернат №7	Загально-освітня санаторна школа-інтернат	СЗОШ-інтернат	Курортна, 14-А	536	Задовільний стан

7	Заводськ.	Гімназія № 17 імені Саражана В.Г.	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Крилова, 12\6	596	Задовільний стан
8	Заводськ.	МГ № 18	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Дачна, 2	558	Задовільний стан
9	Заводськ.	МГ № 25	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Защука, 2-А	338	Задовільний стан, укриття ЮНІСЕФ
10	Заводськ.	МГ №31	ЗОШ (рос-укр)	Гімназія з початковою школою	вул. Перша Слобідська, 42	510	Задовільний стан
11	Заводськ.	МЛ №34	ЗОШ	Ліцей з початковою школою та гімназією	вул. Лягіна, 28	1033	Задовільний стан
12	Заводськ.	МГ № 35	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Морехідна, 10а	457 (мах 960)	Задовільний стан, є укриття
13	Заводськ.	МГ №36	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Погранична, 137	-	Задовільний стан
14	Заводськ.	МЛ № 37	Вечірня (змінна) школа	Ліцей	вул. Пушкінська, 73а	487 !!!	Задовільний стан
15	Заводськ.	МГ № 52	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Крилова, 42	488	Задовільний стан
16	Заводськ.	МГ № 21	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Молдавська, 7 (кол. Гагаріна, Мала Корениха)	151	Задовільний стан
17	Заводськ.	МГ №23	ЗОШ	Гімназія з початковою школою	вул. Гарнізонна, 10 (Велика Корениха)	283	Задовільний стан, ремонт укриття
18	Заводськ.	Коледж (транспорт.)	Структурний підрозділ Дніпровського національно	Відокремлений структурний підрозділ «Миколаївський фаховий	вул. Пушкінська, 71	763	Задовільний стан

			го університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.	коледж транспортної інфраструктури Українського державного університету науки і технологій»			
19	Заводськ.	Коледж (спортивн.)	Вище училище фізичної культури	Миколаївський фаховий коледж фізичної культури	вул. Чигрина, 41	215	Задовільний стан
20	Заводськ.	ВПУ (суднобуд.)	Вище професійне училище №21	Вище професійне училище №21	вул. Садова 31/2	- ≈ 400	Задовільний стан
21	Заводськ.	ВПУ «Морехідна школа»	Миколаївське професійно-технічне училище «Морехідна школа»	Відокремлений підрозділ Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного «Миколаївське професійно-технічне училище «Морехідна школа»	вул. Морехідна 2	- ≈ 400	Задовільний стан
22	Заводськ.	ВПУ №4 (право)	Відокремлений структурний підрозділ «Професійно-технічне училище №4 Миколаївського комплексу Національн.	Миколаївський навчально-науковий інститут права НУ «ОЮА»	вул. Генерала Карпенка 18	- ≈ 500	Задовільний стан

			університету `Одеська юридична академія`				
23	Заводськ.	Ліцей (суднобуд)	Професійний суднобудівний ліцей імені Героя Радянського Союзу В.О. Гречишнікова	Професійний ліцей відповідного профілю	вул. Індустріальна, 1	- ≈ 300	Пошкоджено
24	Заводськ.	Коледж	Фаховий коледж МНУ ім. В.О. Сухомлинського	Відокремлений структурний підрозділ "Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського"	вул. Бузника, 5	- ≈ 300	Задовільний стан
25	Заводськ.	Коледж	Технологіко-економічний коледж МНАУ (аграрний)	Технологіко-економічний коледж Миколаївського національного аграрного університету	вул. Георгія Гонгадзе, 9	- ≈ 300	Задовільний стан
26	Заводськ.	Університет	МНАУ	Миколаївський національний аграрний університет	вул. Георгія Гонгадзе, 9	≈ 4000	Задовільний стан
27	Заводськ.	Університет приватний	МФ ЕУ	«Європейський університет» Миколаївська філія	вул. Морехідна, 1-в/3	≈ 200	Задовільний стан